

ISSN 1829-1155

Հիմնադիր՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ՝
Գագիկ Հարությունյան
Վահե Ստեփանյան
Վոլոդյա Հովհաննիսյան
Վալերի Պողոսյան
Առուշան Հակոբյան

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ

1(79)
2016

© ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

• ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

* ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՌՆԲԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ **ՎԱԼԵՐԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆ**.....5

* ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ **ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ**.....8

• ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (1222-1227)

* ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՍԱՄՎԵԼ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 181-ԴԴ ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ (ՍԴՈ 1222 - 26 հունիսի 2015թ.)23

* ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՄԻ 26-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ՎԱՐԿ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ (ՍԴՈ 1223 - 30 հունիսի 2015թ.)40

* ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 21.06.2014Թ. ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ «ԿՈՒՏԱԿԱՅԻՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ /ՀՕ-67-Ն/ ԵՎ ԿԻՑ՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն,

ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն ԵՎ ՀՕ-77-Ն ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ԴՐԱՆՑ
 ՀԵՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ «ԵԿԱՄՏԱՅԻՆ ՀԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ»
 ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ (ՀՕ-246-Ն) 6-ՐԴ ԵՎ 10-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ՝
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
 ԳՈՐԾՈՎ (ՄԴՈ 1224 - 7 հուլիսի 2015թ.).....44

* ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՄԱԼԱԹԻԱ-ՍԵՔԱՍՏԻԱ ՎԱՐՉԱԿԱՆ
 ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
 ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
 ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 197-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 5-ՐԴ ԵՎ 6-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
 ԳՈՐԾՈՎ (ՄԴՈ 1225 - 28 հուլիսի 2015թ.).....110

* ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ
 ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻ
 ՄԱՅԻՍԻ 11-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ
 ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
 ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
 ԳՈՐԾՈՎ (ՄԴՈ 1226 - 28 հուլիսի 2015թ.).....120

* ՕՎՍԱՆԱ ԳԱԼՍՏՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
 «ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ
 71-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
 ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ
 (ՄԴՈ 1227 - 29 սեպտեմբերի 2015թ.)124

• ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՀՅՈՒՐԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ133

* ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ
 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ134

* ՀՅՈՒՐԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ134

* ՀՀ ՍԴ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	135
* ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	137
* ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	137
* ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԵՎՐԱԽՈՐՀՐԴՈՒՄ	138

**ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԵՎ ԴՌՆԲԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Դատաքննության հրապարակայնությունը և դոկտրինային ժողովրդավարական պետության և քաղաքացիական հասարակության կայացման կարևորագույն ատրիբուտներից են, այնքանով որքանով հրապարակայնությունը և դոկտրինային պահանջները են դատական իշխանության անկախությունը, առանց որի չի կարող լինել ժողովրդավարական և իրավական պետություն և ամենևին պատահական չէ, որ այդ հասկացություններն իրենց պատշաճ տեղն ունեն արդի սահմանադրություններում և մարդու իրավունքներին վերաբերող միջազգային փաստաթղթերում: Այս հասկացությունների փոխհարաբերակցությանը վերստին անդրադառնալու առիթը հանրաքվեով ընդունված նոր Սահմանադրությունն է, որտեղ, մեր կարծիքով, բավարար ուշադրության չեն արժանացել նշված հասկացությունները: Թեև վերոհիշյալ փոխհարաբերությունը քննարկել ենք դեռևս նախկինում հրատարակված «Հրապարակային դատաքննություն» հասկացության առանձնահատկությունները» (ՀՀ ՄԴ Տեղեկագիր, 2008թ. 4) հոդվածում (այն զետեղված է նաև «Սահմանադրագիտություն», Ե., 2014, գրքում), սակայն նոր Սահմանադրությունում կատարված մի փոփոխություն ստիպեց նորից հակիրճ անդրադառնալ այդ խնդրին:

Մինչև հանրաքվեի գործող Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Յուրաքանչյուր ոք ունի խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաև իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք», այսինքն՝ Սահմանադրությունը հրամայական պահանջ է ներկայացնում դատաքննության հրապարակայնության վերաբերյալ: Բնականաբար հարց է առաջանում թե ինչպես պետք է ապահովել նշված հրապարակայնությունը: Սահմանադրությունը այդ հարցի պատասխանը տալիս է նույն հոդվածի 2-րդ պարբերությամբ, ըստ որի «Հանրության բարքերի, հասարակական կարգի, պետական անվտանգության, դատավարության մասնակիցների անձնական կյանքի կամ արդարադատության շահերի պաշտպանության նկատառումներով լրա-

տվության միջոցների և հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությունը դատական քննության ընթացքում կամ դրա մի մասում կարող է արգելվել»:

Սահմանադրական այս դրույթից միանշանակ բխում է, որ. 1) դատաքննությունը, որպես կանոն, պետք է լինի դռնբաց, 2) այն կարող է սահմանափակվել միայն որոշակի, սահմանափակ՝ սահմանադրությամբ հստակ սահմանված, դեպքերում, 3) հրապարակայնացման կարևոր պայման է լրատվամիջոցների և հասարակայնության ներկայացուցիչների մասնակցությունը դատաքննությանը: Ընդ որում, դժվար չէ համոզվել, որ դռնբացությունը միայն անհրաժեշտ, բայց որ բավարար պայման է հրապարակայնության ապահովման համար:

Այժմ դիտարկենք նոր Սահմանադրության «Արդար դատաքննության իրավունքը» վերնագրված 63-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը, ըստ որի.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաչառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

2. Դատական վարույթը կամ դրա մի մասը, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, դատարանի որոշմամբ կարող է անցկացվել դռնփակ՝ վարույթի մասնակիցների մասնավոր կյանքի, անչափահասների կամ արդարադատության շահերի, ինչպես նաև պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ բարոյականության պաշտպանության նպատակով»:

Այս հոդվածի և նախկին Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի համեմատությունը ցույց է տալիս, որ նոր Սահմանադրությունում բացակայում է «հավասարության պայմաններում» և «լրատվության միջոցների և հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությունը» արտահայտությունները:

Այստեղ կանդրադառնանք միայն երկրորդ արտահայտությանը, որն առնչվում է մեզ հետաքրքրող հարցին:

Բանն այն է, որ չնայած նոր Սահմանադրության այս հոդվածում օգտագործված են «հրապարակային դատաքննություն» և «դռնբացություն» հասկացությունները. սակայն նոր Սահմանադրությունից հանված մասում շեշտված «մամուլի և հասարակության ներկայացուցիչների» բացակայությունը էապես փոխում է հրապարակայնության իրականացման տրամաբանությունը:

Առաջին հայացքից կարող է թվալ, որ եթե դատաքննությունը դռնբաց է, ինչը բնականաբար ենթադրում է, որ ցանկացած մեկը կարող է գտնվել դատական նիստերի դահլիճում, ապա դատաքննությանը կարող են ներկա լինել նաև մամուլի ու հասարակության ներկայացուցիչներ, հետևաբար դռնբացությունը ապահովում է այն ամենը, ինչը առկա է նախ-

կին Սահմանադրությունում:

Այդպիսի պատկերացման դեպքում հարց է առաջանում, ինչով է պայմանավորված, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների մասին պաշտպանության կոնվենցիայում (հ.6), Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում (հ.14) այդ դրույթը ամրագրված է: Այն պարզ պատճառով, որ «դոմբացությունը» դեռևս չի ապահովում «հրապարակայնություն»: Մի պահ պատկերացնենք, որ նիստերի դահլիճում ներկա են մի քանի տասնյակ մարդ, սակայն դրանցից ոչ մեկը նիստից հետո դահլիճից դուրս առանձնապես չի անդրադառնում դատաքննության ընթացքին, հետևապես այն դուրս է մնում հասարակության ուշադրությունից, այսինքն չի հրապարակայնացվում: Մի այլ դեպքում, եթե դահլիճում ներկա են ընդամենը մի քանիսը, որոնք լրագրողներ են և մամուլում ու հեռուստատեսությամբ հանդես են գալիս համապատասխան հոդվածներով ու ելույթներով, ապա դրանով իսկ իրականացնում են հրապարակայնությունը: Միանգամայն պարզ է, որ լրատվամիջոցների ու հասարակության ներկայացուցիչների միայն ներկայությունը, դեռևս չի ապահովում հրապարակայնությունը, եթե նրանք հանդես չեն եկել հրապարակայնացնող միջոցներով:

Ասվածի ապացույցն են ՀՀ սահմանադրական դատարանի դատաքննությունները, որոնք միշտ չէ, որ հրապարակայնացվում են, թեև, որպես կանոն, դատարանի նիստերին մշտապես ներկա են լրատվամիջոցների ներկայացուցիչները: Առավելագույնը, որ նրանք կատարում են, դա Սահմանադրական դատարանի որոշումների միայն եզրափակիչ մասը ներկայացնելն է:

Ընդ որում՝ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ հասարակությանը հիմնականում ոչինչ չի ասում այդ որոշումների «համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը, «հակասում է ՀՀ Սահմանադրությանը», առավել ևս «համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում» արտահայտությունները, որքանով որևէ կերպ չեն բացահայտվում ու պարզաբանվում դրանց բովանդակությունը, նշանակությունը և այդ իրավական դիրքորոշումների իրավական հետևանքները:

Այլ կերպ ասած, դոմբացությունը հրապարակայնության իրականացման առումով ընդամենը անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար տարր է: Բավարարությունը ապահովող մաս են կազմում դատական նիստերին ներկա ազատ ԶԼՄ-ը և հասարակության ներկայացուցիչները: Իր հերթին հրապարակայնությունը այն միջոցն է, որի շնորհիվ դատական իշխանությունը հայտնվում է հասարակության խոշորացույցի ներքո, որով կարող է ապահովվել դատական իշխանության անկախությունը, հետևաբար և արդար դատաքննությունը:

Միաժամանակ նշենք, որ նոր Սահմանադրությունում նշված արտահայտության բացակայությունը, չի նշանակում, որ այն Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգից դուրս է մղվում, որովհետև ՀՀ վավերացված միջազգային պայմանագրերում, ինչպես արդեն նշել ենք, այդ դրույթները ամրագրված են: Սակայն հարկ է նկատի ունենալ, որ ցանկացած Սահմանադրություն ինքնաբավ է և այն պետք է լինի ամբողջական, ինքն իրենով պետք է սպառի բոլոր հնարավոր հարցականները:

Գարեգին ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՀՀ ԱԺ աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետի տեղակալ,
ՀՀ պետական ծառայության 1-ին դասի խորհրդական,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Հին Կտակարանի տեքստի իրավական (օրենսդրական) մասի ուսումնասիրությունն ակնհայտորեն վկայում է, որ իրավունքի և իրավական հայացքների, իրավունքի իրավաբանական հիմնական աղբյուր օրենքի, ինչպես նաև իրավունքի հիմքում դրվող արդարության, ազատության, հավասարության, մարդու իրավունքների ապահովման, բռնության վերացման, մենատիրության և ամբողջատիրության սահմանափակման, այսինքն՝ իրավունքի գերակայության և արդար (իրավական) օրենքների ակունքներն սկիզբ են առնում ավելի քան 3.000 տարի առաջ ստեղծված Հին Կտակարանից, հատկապես՝ դրա առաջին բաժնից՝ Հնգամատյանից, և մինչ օրս էլ չեն կորցրել իրենց պետական, հասարակական արժեքն ու հոգևոր ուժը¹:

Հին Կտակարանը, որ այսօր ոչ միայն աստվածաբանների, այլև պատմաբանների, փիլիսոփաների, բարոյագետների և իրավաբանների կողմից ընդունվել է որպես իրավունքի և պետության առաջացման մասին հիմնարար աղբյուր, վկայում է նաև, որ պետության նկատմամբ իրավունքն

1 St' u Petr Barenboym *Первая Конституция мира. Библейские корни независимости суда.* М., 1997, էջեր 37-47; Тер-Акопов А.А. *Законодательство Моисея (общая характеристика, источники и применение, уголовно-правовая характеристика и система правонарушений)* // Журнал "Российская юстиция", 2003, էջեր 40-41, Ռաֆիկ Պետրոսյան, *Իրավունքի և օրենքի, դատարանի և արդարադատության աստվածաշնչյան հիմունքները:* Եր. «Ոսկան Երևանցի», 2008, էջեր 22-23:

առաջնային է, որ այն (իրավունքը) և դրա գերակայության վերաբերյալ սուբստանցիոնալ դրույթները շուրջ 300 տարի գոյություն են ունեցել մինչև պետության (թագավորության) առաջացումը:

Աստվածաշնչյան իրավական-պետական գաղափարները (տեսությունը) վերաշարադրվել, կոնկրետացվել և իրենց բովանդակային զարգացումն են ստացել հինհունական և հինհռոմեական նախաքրիստոնեական շրջանի այնպիսի խոշորագույն մտածողների մոտ, ինչպիսիք են Սոկրատեսը (Ք.ա. 469-399), Դեմոկրիտը (Դեմոկրիտոս՝ Ք.ա. 460-370), Պլատոնը (Արիստոկլես՝ Ք.ա. 428-347), Արիստոտելը (Ք.ա. 384-322) և այլք: Նրանցից Սոկրատեսը, որ իր մտքերը հիմնականում արտահայտել է բանավոր, նշել է, որ օրինականն ու արդարացին միևնույն բաներն են, և օրենքներն էլ պետք է լինեն բանական ու արդարացի, այսինքն՝ համապատասխան են իրենց հասկացությանը²: Ըստ Պլատոնի՝ այնտեղ, որտեղ օրենքն ուժ չունի, և գտնվում է որևէ մեկի իշխանության ներքո, այդ պետությունը դատապարտված է կործանման: Նույնպես այնտեղ, որտեղ օրենքը կառավարողների տիրակալն է, իսկ նրանք՝ նրա ստրուկները, ես տեսնում եմ պետության փրկությունը և բոլոր բարիքները, որպիսիք միայն աստվածները կարող են պարգևել պետությանը³:

Պլատոնի Ակադեմիայի աշակերտ, խոշորագույն փիլիսոփա և գիտնական Արիստոտելի մեկնաբանմամբ բռնությունն ինքնին իրավունք չի ստեղծում, օրենքը (որպես քաղաքականության մաս և քաղաքական արդարությանը համապատասխանող քաղաքական երևույթ) չի կարող բռնությունը դարձնել իրավունք կամ ուժը մեկնաբանել որպես իրավունքի աղբյուր: Ըստ Արիստոտելի՝ բնական իրավունքի մեջ ֆիքսվում (հաստատվում) են բնական, քաղաքական, բարոյագիտության (էթիկայի), մտավոր և իրավական պահերը, իրավունքի բնական և պայմանական (կամային ձևով սահմանված) քաղաքական բնույթը կանխորոշում է դրանց սկզբունքային ընդհանրությունը և այդ ընդհանրության մեջ արմատավորված պատմական ու բնական իրավունքների համապատասխանությունը:

Իրավունքի գերակայության և օրենքի հիմքում իրավունքի ընկած լինելու արիստոտելյան դասական բնորոշումն այն էր, որ օրենքի քաղաքական որակի էության բաղկացուցիչը դրա համապատասխանությունն է քաղաքական արդարությանը և իրավունքին (իհարկե, Արիստոտելը ստրկատիրությունը համարում էր արդար և բանական՝ Գ.Պ.): Ըստ նրա՝ ճշմարտությունն արդարության բարձրագույն աստիճանն է, իսկ դրական (պոզիտիվ) իրավունքի բացերը պետք է հաղթա-

² Տե՛ս չՄՀ, հ. 10, Եր., 1984, էջ 495:

³ Տե՛ս Ս. Ս. Պլատոն. Государство. Законы. Политика. М., 1998, էջ 171:

հարել (լրացնել) բնության անփոփոխելի օրենքներով, այսինքն՝ բնական (չգրված) իրավունքով, որը յուրաքանչյուր դեպքում դատարանին կհուշի հարցի լուծումը, երբ պետության կողմից սահմանված իրավունքը լուրմ է⁴: Սրան զուգահեռ, Արիստոտելը գտնում էր, որ «Ամեն մի օրենք իր հիմքում ենթադրում է իրեն յուրահատուկ իրավունք»⁵: Հետևաբար, այդ իրավունքն իր արտահայտությունը, մարմնավորումը և պահպանությունը պետք է գտնի օրենքում: Իրավունքից օրենքի նահանջը կնշանակեր քաղաքական ձևերից հեռացում դեպի բռնապետություն, բռնապետության միջավայրում օրենքի այլանդակում: «Օրենքի գործը չի կարող լինել ոչ միայն իրավունքով, այլ նաև իրավունքին հակառակ իշխելը, իսկ բռնությամբ ենթարկելու ձգտումը, իհարկե, հակասում է իրավունքի գաղափարին»⁶, - ավելացնում էր նա:

Իրավունքի, դրա հիմքում ընկած արդարության, իրավական օրենքի, ազատության և օրենքի փոխհարաբերակցության փիլիսոփայական-իրավական տեսությունն իր հետագա զարգացումն ստացավ հռոմեացի հռետոր և քաղաքական գործիչ Ցիցերոնի (հայկական տառադարձությամբ՝ Կիկերոն՝ Ք.ա. 100-43), 2-3-րդ դարերի հռոմեական իրավաբանների (Գայոս, Պապիանոս, Ուլպիանոս և այլք), միջնադարյան փիլիսոփա և աստվածաբան Թոմաս Աքվինացու (1225-1274), նոր ժամանակների փիլիսոփաներ Հուգո Հրոցու (1583-1645), Թոմաս Հոբսի (1588-1679), Ջոն Լոկի (1632-1704), Շառլ Մոնտեսքյոյի (1689-1755), Ժան Ժակ Ռոսսոյի (1712-1778), Իմանուիլ Կանտի (1724-1804) և Գեորգ Հեգելի (1770-1831) աշխատություններում⁷, 19-րդ դարավերջի և 20-րդ դարասկզբի ռուս գաղափարախոսներ (փիլիսոփաներ. պետականագետներ և այլն) Բ.Ն. Չիչերինի (1820-1904), Պ.Ի. Նովգորոդցևի (1866-1924), Վ.Ս. Մուլլովի (1853-1900), Ն.Ա. Բերդյաևի (1874-1940) և այլոց հետազոտություններում⁸: Վերջիններս իրավունքի գերակայության հետ էին կապում օրենսդրական ժողովրդական ներկայացուցչության առկայությունը, անձի քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների և ազատությունների գոյության, իշխանությունների տարանջատման, նախարարների և վարչական արդարադատության պատասխանատվության հանգամանքները և ընդգծում էին, որ տվյալ ինստիտուտների գործառույթը ենթարկվում է հիմնարար

4 St' u Аристотель. Риторика. Кн.: 1, М. Лабиринт. 2000, էջեր 50-51, նույնը՝ Этика. Кн.: 4. СПб 1908, էջեր 102-103:

5 St' u Аристотель. Политика, 1, 2, 18, 1255, սիր. 19:

6 St' u նույն տեղում, VII 2, 4, 1324 в 11:

7 St' u В.С. Нерсеянц Философия права. Изд. НОРМА, М., 2005, էջեր 426-553; Вострикова В.В. Принцип верховенства права как основополагающая идея либеральной модели правового государства (конец XIX - начало XX веков); Альманах современной науки и образования. Тамбов: Грамота, 2009, N 7 (28); в 2-х ч., Ч II, էջեր 41-44:

8 St' u Вострикова В.В., նշվ. հոդվածը:

զաղափարին՝ իրավունքի գերակայությանը: Օրինակ՝ Վ.Ս. Հեսսենը գրում էր. «Իրավական է այն պետությունը, որն իր գործունեության, կառավարման և դատական գործառույթների իրականացման մեջ կապված և սահմանափակված է դրական իրավունքի հետ, ընկնում է իրավունքի տակ և ոչ թե դրանից դուրս կամ դրա վրա»⁹, իսկ Բ.Ա. Կիստյակովսկին իրավունքի գերակայությունը բանաձևում էր այսպես. «Իրավունքը պետք է գործի և ուժ ունենա բացարձակապես անկախ նրանից, թե ինչ քաղաքական ուղղություններ են իշխում երկրում և կառավարությունում: Իրավունքն իր իսկ գոյությամբ կանգնած է կուսակցություններից վեր, ուստի նրա նկատմամբ այս կամ այն կուսակցության կողմից ենթակա դրության ստեղծումը նշանակում է իրավունքի էության խեղաթյուրում»¹⁰: 17-18-րդ դարերի փիլիսոփաների և իրավագետների՝ իրավունքի գերակայության աքսիոմի հայ ջատագովներ էին նաև Հակոբ և Շահամիր Շահամիրյանները, ըստ որոնց՝ պատվի չեն կարող արժանանալ (այսինքն՝ ընդունվել) օրենքի մասին այն բացատրությունները (մեկնաբանումները Գ.Պ.), «... որոնք դեմ են մարդու բնությանը»¹¹, այսինքն՝ մարդու բնական իրավունքներին և ազատություններին:

Իրավունքի և պետության ժամանակակից ազատական, այդ թվում՝ իրավական օրենքի գերակայության սկզբունքի տեսության մշակող (հիմնադիր), Ռուսաստանի ԳԱ ակադեմիկոս Վ.Ս. Ներսեսյանցն այս կապակցությամբ նշում էր, որ «... առանց պետական իշխանության պատշաճ կազմակերպման, իշխանության տարբեր մարմինների խնդիրների, գործառույթների և լիազորությունների, դրանց փոխհարաբերությունների որոշակի կարգի սահմանազատման և այլն, չի կարող լինել ոչ իրավունքի գերակայություն, ոչ էլ իրավական օրենքներ, առավել ևս՝ դրանց գերակայություն: Մյուս կողմից՝ առանց իրավունքին համապատասխանելու և իրավական օրենքի պահանջները պահպանելու հնարավոր չէ հենց իր իրավական պետության իշխանության համակարգի կազմակերպումը: Իսկ առանց դրա հնարավոր չէ նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների իրացումը»¹²:

Հենվելով դարեր շարունակ առաջ քաշված և մշակված իրավական պետականության վերաբերյալ իրավական-փիլիսոփայական հարուստ զաղափարների և հայեցակարգերի, դրանց ուժեղ ու թույլ կողմերի, արժանիքների և թերությունների ուսումնասիրման վրա՝ հայ մեծ իրավագետը եկավ այն եզրահանգման, որ իրավական պետությունն անհնար է

9 Տե՛ս Բ.Մ. Гессен Возрождение естественного права. СПб, 1902, էջ 66:

10 Տե՛ս Բ.Ա. Кистяковский Основы конституционного права. II-т, 1917, էջ 654:

11 Այդ մասին մանրամասն տե՛ս Գագիկ Հարությունյան, Իրավունքի գերակայության սահմանադրական երաշխիքները: Եր., 2003, էջեր 18-19:

12 Տե՛ս Բ.Ս. Нерсисянц Философия права. Изд. НОРМА, М., 2005, էջեր 105-106:

առանց իրավունքի և իրավական օրենքի գերակայության հաստատման, իսկ իրավական օրենքն իր հաստատման և հետևողական իրացման համար՝ իշխանությունների համապատասխան բաժանմամբ, սահմանադրական-իրավական հսկողությամբ և մարդկային հարաբերություններում իրավունքի իշխանությունն այլ միջոցներով ապահովող իրավական պետության կարիք ունի: Ըստ Վ. Ներսեսյանցի՝ իրավունքի և պետության ազատական-իրավաբանական տեսությունը, ելնելով իրավունքի և քաղաքական իշխանությունների կազմակերպման իրավական ձևի փոխադարձականավորվածության և փոխլրացման միասնության սկզբունքից, որպիսի պայմաններում է միայն հնարավոր դառնում մարդու և քաղաքացու բնական իրավունքների ճանաչումը, պահպանումն ու պաշտպանությունը, սահմանում է իրավական պետականության՝ միմյանց հետ սերտորեն կապված երեք հիմնական՝ մարդասիրական-իրավական (մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները), նորմատիվ իրավական (իրավական օրենքի տիրապետությունը) և ինստիտուցիոնալ-իրավական (իշխանությունների բաժանման և գործակցության համակարգը) բաղկացուցիչներ¹³:

Վերը նշված երեք հատկանիշները բխում են իրավական պետության բովանդակային հարթությունից, այսինքն՝ դրանք տեսության և պրակտիկայի տարրերի ամբողջություն են, որ իրավականորեն ձևակերպում են մարդու (քաղաքացու) և պետության փոխհարաբերությունները: Սակայն անվիճելի փաստ է եղել և մնում նաև իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության երկմիասնության պահանջը: Չէ՛ որ քաղաքացիական հասարակության և իրավական պետության տնտեսական հիմքերը, այն է՝ հավասար կերպով ճանաչվող ու պաշտպանվող սեփականության բազմաձևությունը (մասնավոր, պետական, համայնքային և սեփականության այլ ձևերը), կարգավորվող շուկայական հարաբերությունները, միասնական տնտեսական (այսօր նույնիսկ՝ ԵՏՄ մասշտաբով) տարածքը, տնտեսական գործունեության ազատությունը, ազատ տնտեսական մրցակցությունը, տնտեսական մենաշնորհի կամ գերիշխող դիրքի չարաշահման, անբարեխիղճ մրցակցության և հակամրցակցային համաձայնությունների արգելումը, իշխանությունների բաժանումը և հավասարակշռումը, գաղափարախոսական բազմակարծությունը, բազմակուսակցությունը, պետական և հասարակական գործերին մասնակցելու մատչելիությունը, խղճի ազատությունը և այլն, քաղաքացիական հասարակության (իրավական պետության) տնտեսական և գաղափարախոսական հիմքերն են (2015թ. դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով փոփոխված ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ, 8-րդ, 10-րդ, 11-

13 Տե՛ս Վ.Ս. Ներսեսյանց, Իրավունքի և պետության տեսություն: Եր., «Նաիրի», 2001, էջ 111:

րդ, 45-46-րդ, 49-րդ, 59-րդ, և այլ հոդվածներ): Հենց դրա համար էլ իրավական պետության բաղադրատարրերի մասին խոսելիս, մեր կարծիքով, առանձին պետք է նշել նաև քաղաքացիական հասարակության իրավական հիմունքի (հատկանիշի) մասին: Քաղաքացիական հասարակությունը միմիայն իրավական պետության շրջանակներում և օգնությամբ կարող է, առանց պետությունից անմիջականորեն կախված լինելու, քաղաքացիական իրավունքի միջոցով կարգավորել մասնավոր անձանց, խմբերի, կորպորացիաների, խավերի, ժողովրդավարական ու հասարակական տարբեր ինստիտուտների փոխգործակցությունը, ներառել սոցիալական կապերի այնպիսի համակարգեր, որոնցում ձևավորվում, զարգանում, պաշտպանություն են գտնում մարդկանց տնտեսական, քաղաքական, մասնագիտական, մշակութային, հոգևոր և այլ շահերը¹⁴: Քաղաքացիական հասարակությունը միաժամանակ իրավական պետությունը բնութագրող գործոն (անբախտելի հատկանիշ) է:

Հաշվի առնելով վերը նշվածը և ելնելով Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքացիական հասարակության գործողության և իրավականի ձգտող պետության շրջանակներում դրա գործառման փաստական վիճակից՝ առաջարկում ենք այսուհետ իրավական պետության երեք (մարդասիրական-իրավական, նորմատիվ-իրավական և ինստիտուցիոնալ-իրավական) հարադրություններին (բնութագրերին, հատկություններին) գումարել նաև այդ պետության մեջ քաղաքացիական հասարակության բաղադրատարրը (իրավական պետության հիմքը կամ հենքը): Մենք համաձայն ենք Ա. Մաստրյանի այն առաջարկին, որ «քաղաքացիական հասարակություն» հնացած եզրույթը պետք է փոխարինել «իրավական հասարակություն» համահունչ եզրույթով¹⁵:

Հետխորհրդային Հայաստանում իրավական պետության ստեղծումը մեզանում խթանեց հետաքրքրությունը դեպի իրավական պետության էությունը կազմող, դրա կազմակերպման սկզբունքներից մեկի՝ իրավունքի գերակայության տեսական ուսումնասիրության և դրա պրակտիկ ներդրման ողջ գործընթացը կազմակերպելուն, որն առաջին հերթին պայմանավորված է երկրում Սահմանադրության գերակայության հաստատման, հասարակական բոլոր հարաբերությունները լիարժեք կարգավորող

14 Քաղաքացիական հասարակության հասկացությունը, կառուցվածքը, հատկանիշները, ձևավորման և զարգացման փուլերը, իրավական պետության հետ ունեցած անխզելի կապը, այդ հասարակության որպես իրավական պետության և իրավունքի գերակայության հիմքում ընկած հատկանիշի մասին մանրամասն տե՛ս Большая юридическая энциклопедия. Самое полное. Современное издание. М., ЭКСМО, 2007, էջեր 149-150:

15 Տե՛ս Արմեն Մաստրյան, Իրավունքի գերակայության սկզբունքը արդի իրավական համակարգի խորապատկերում: Եր., Հայրապետ հրատ., 2013, էջ 164:

լավորակ (իրավական) օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի ընդունման, Մահմանադրության և օրենքների միջև եղած հակասությունները հոգուտ Մահմանադրության, իսկ օրենքների և այլ նորմատիվ իրավական ակտերի հակասությունները՝ հոգուտ օրենքների լուծելու, իրավական բոլոր ակտերի բացերն ու թերությունները հայտնաբերելու, վերացնելու և որ ամենակարևորն է՝ ՀՀ քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, քաղաքացիների և պետության, հենց իրենց քաղաքացիների, պետության և հասարակական միավորումների, պետության և տնտեսվարող սուբյեկտների փոխադարձ իրավունքների և օրինական շահերի լիարժեք պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությամբ (ՀՀ Մահմանադրության 1-ին, 5-րդ, 6-րդ, 61-րդ, 62-րդ, 168-րդ և այլ հոդվածներ):

Իրավունքի գերակայությունը՝ որպես իրավական պետության անքակտելի հատկանիշ, ներկայումս հռչակված է ինչպես միջազգային, այնպես էլ ազգային մակարդակներում, սակայն ո՛չ իրավաբանական գրականության մեջ, ո՛չ միջազգային իրավական փաստաթղթերում և ո՛չ էլ որևէ երկրի սահմանադրության մեջ «իրավունքի գերակայության» վերջնական բնութագրումը (բնորոշումը) տրված չէ: Մոսկ նշվում է, որ իրավունքի գերակայության գաղափարը, ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների հետ միասին, Եվրոպայի Խորհրդի երեք հենասյուներից մեկն է և հստակորեն ամրագրված է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի նախաբանում և մարդու իրավունքներին վերաբերող մի շարք այլ միջազգային փաստաթղթերում, և որ այդ հասկացության փոխզիջումային բնորոշման բացահայտումը դեռևս նպատակ է, որի լուծումը կարող է միջազգային կազմակերպություններին և դատարաններին գործնականում օժանդակել այդ հիմնարար արժեքի մեկնաբանության և կիրառման հարցում¹⁶: Մտովի վերացարկվելով իրավական պետության (նաև՝ իրավական հասարակության) մյուս հատկություններից, հենվելով իրավունքի և պետության տեսության հայտնի մասնագետների մշակումների (տեսության պատմական նախադրյալների) և միջազգային փաստաթղթերում եղած որակումների վրա՝ փորձենք տալ «իրավունքի գերակայության» բնութագիրը և «օրենք»-ի հետ դրա փոխհարաբերությանը:

Չխորանալով բնական իրավունքի տեսության կողմնակիցների (նրանք իրավունքի և բարոյականության դրսևորման մեջ հիմնականը, բացառիկը համարում են բնական իրավունքը) և դրական (պոզիտիվ) իրավունքի դոկտրինների մեջ, որոնք, մեր կարծիքով, փոխլրացնում են իրար բնականի գերակայությամբ, կանգ առնենք իրավունքի գերակայության պոզի-

16 Տե՛ս Եվրոպայի միության կանոնադրությունը (ETC N 001), մասնավորապես՝ նախաբանը և 3-րդ հոդվածը:

տիվիստական կողմնորոշման 19-րդ դարավերջի և 20-րդ դարասկզբի սահմանադրական իրավունքի մասնագետների աշխատություններում և ժամանակակից միջազգային փաստաթղթերում քննարկվող հարցի վերաբերյալ առաջ քաշված դրույթների վրա: Այսպես՝ իրավունքի գերակայության անգլոսաքսոնական հայեցակարգի կարկառուն ներկայացուցիչ Ա.Բ. Դայսիի կարծիքով՝ ժողովրդավարական պետության առաջին հատկանիշը «խորհրդարանական ինքնիշխանությունը կամ խորհրդարանի գերակայությունն է», իսկ երկրորդ հատկանիշը՝ այս սկզբունքի հետ համակցվող «իրավունքի գերակայությունը»: Հենց վերջինիս մեջ էլ Դայսին տեսնում էր անհատի վրա պետական իշխանության տեսականորեն անսահմանափակ իշխանության սահմանափակումը, որն իր հերթին արդյունք է Մեծ Բրիտանիայում երկար տարիներ գոյություն ունեցող ընդհանուր (նախադեպային) իրավունքի, այսինքն՝ չգրված սահմանադրության գործողության: Դայսիի տեսության համաձայն՝ «իրավունքի գերակայությունն» ունի 3 հիմնական հատկանիշներ. 1) պատիժ կարող է նշանակվել միայն հետադարձ ուժ չունեցող օրենքում հստակորեն որոշարկված (ճշգրտորեն սահմանված՝ Գ.Պ.) դրույթների խախտման համար, որպեսզի հնարավոր լինի ուղղորդել մարդկանց գործողությունները և թույլ չտալ, որ նրանք պատժվեն հետահայաց (ռետրոսպեկտիվ) կարգով: Դայսիի կարծիքով՝ հետահայաց լիազորությունները կարող են հանգեցնել կամայականության, 2) ոչ ոք չպետք է վեր լինի օրենքից, և հասարակության բոլոր խավերը պետք է հավասարապես ենթարկվեն օրենքին, 3) իրավունքի գերակայության գաղափարը պետք է ելնի ոչ թե գրված սահմանադրությունից, այլ ընդհանուր (նախադեպային) իրավունքից:

Այսպիսով, անգլիական պետականագետ Ա. Դայսին, փաստորեն, համադրեց (սինթեզեց) նախորդ դարերում իրավունքի վերաբերյալ առաջ քաշված բազմաթիվ մտածողների գաղափարները՝ իրավունքի գերակայության առաջին հատկանիշը համարելով օրենսդրությունը և դրա որոշակիությունը, իսկ երկրորդը՝ իրավունքի առաջ բոլորի հավասարությունը: 20-րդ դարի առաջին կեսում «համընդհանուր բարեկեցության պետության» տեսության կողմնակիցները Դայսիի հայեցակարգը լրացրին այն իմաստով, որ հայեցողական լիազորությունները կարող են իրականացվել, բայց ոչ միայն օրենքի տառին և նպատակներին համապատասխան, այլ նաև իրավունքի գերակայության մյուս տարրերին, մասնավորապես՝ անկախ և անկողմնակալ դատարանում արդար դատաքննությանը յուրաքանչյուրի մասնակցության մատչելիությանը համապատասխան¹⁷:

17 Տե՛ս Վենետիկյան հանձնաժողովի Ձեկույցը, էջեր 3-6: Պրոֆ. Դայսիի կողմից վկայակոչվող իշխանության սահմանափակման դրույթը նույնական է մինչ այդ Շահամիր և Հակոբ Շահամիրյանների առաջադրած «սահման դնել» գաղափարին:

Մայրցամաքային Եվրոպայում՝ որպես անգլոսաքսոնական (իրավունքի գերակայության) տեսությանը (հայեցակարգին կամ սկզբունքին) համարժեք օգտագործում է «իրավական պետություն» կատեգորիան: Մինչդեռ, ինչպես նկատեցինք վերևում, ակադեմիկոս Վ. Ներսեսյանցն իրավունքի գերակայությունն իրավացիորեն համարում է իրավական պետության սոսկ մեկ հատկանիշը, ըստ որի՝ պետությունը՝ որպես իրավաբանորեն կազմակերպված սուբյեկտ, պետք է գործի իրավական ձևերով և իրավունքին համապատասխան, այսինքն՝ այստեղ կարևորվում է օրենքը (ըստ Ներսեսյանցի՝ իրավական օրենքը) և իրավունքի գերակայությունը դիտարկվում է որպես պետական իրավական կառույց, որպես «... պաշտոնապես ճանաչված սուբյեկտների ի ծնե և անօտարելի (բնական) իրավունքների և ազատությունների սուբյեկտների, հանրային քաղաքական իշխանության զարգացած իրավական կազմակերպության նոր ձև, նոր տիպ»¹⁸, այնպիսի ինքնիշխան պետություն, որտեղ ապահովված է օրենքի գերիշխանությունը, անցկացված է իշխանությունների տարանջատում, հստակ սահմանված է անձի իրավական կարգավիճակը, մշակված է պետության և անհատի փոխհարաբերության կառուցակարգը, երաշխավորված է բոլոր կուսակցությունների իրավահավասարությունը, կանոնակարգված է պետության միջազգային գործունեությունը, և առկա է ժողովրդավարական օրենսդրություն, որը բացառում է ամեն տեսակի բռնություն»¹⁹: Իրավունքի գերակայության մայրցամաքային տեսությունը հենց «իրավական պետություն» անվանումով, ենթադրում է, որ ինքը պետության որոշակի կառույց է: Եվ մենք միանգամայն համաձայն ենք բոլորովին վերջերս իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետին, որ «... իրավունքի գերակայությունն առաջին հերթին իրավական համակարգին և դրա գործողությանը վերաբերող հասկացություն է, այլ ոչ թե պետության հայեցակարգ»²⁰:

Վերլուծելով իրավունքի գերակայության տեսության պատմական նախադրյալները անգլոսաքսոնական իրավական համակարգում՝ Վենետիկյան հանձնաժողովի զեկույցի հեղինակները հանգում են հետևյալ եզրակացությանը. «Իրավունքի գերակայության գաղափարն իր իսկական իմաստով ցանկացած ժողովրդավարական հասարակության անբաժանելի մասն է, և վերջինիս համաձայն՝ որոշումներ ընդունող անձինք պարտավոր են հարգել բոլոր անձանց արժանապատվությունը և նրանց

18 Տե՛ս և Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства. М., 2000, էջ 308; Халилов В.Ф. Энциклопедия власти. М., Академический проект, Культура, 2005, էջ 487:

19 Տե՛ս և Ն.Ա. Ապիյան, Ա.Ս. Պետրոսյան, Իրավական պետություն և օրինականություն: Եր., 2001, էջեր 42-43:

20 Տե՛ս Արմեն Ասատրյան, նշվ. աշխ., էջեր 16-19:

վերաբերվել հավասարության և բանականության սկզբունքներին և օրենքներին համապատասխան, ինչպես նաև բոլորը պետք է հնարավորություն ունենան անկախ և անաչառ դատարաններում վիճարկել որոշումների օրինականությունը՝ արդար դատավարության միջոցով: Այսպիսով, իրավունքի գերակայությունը վերաբերում է իշխանության իրականացմանը և անհատի ու պետության փոխհարաբերություններին»²¹: Մեր կարծիքով, իրավունքի գերակայության նման բնորոշումը շատ ընդհանուր է և ոչ լիարժեք, որովհետև այստեղ չի երևում օրենքների և այլ նորմատիվ ակտերի որակին առաջադրվող պահանջը, որ դրանք պետք է լինեն իրավական, որ քաղաքացիների սուբյեկտիվ իրավունքների հարցերը պետք է լուծվեն ոչ թե բանականության (հայեցողության), այլ միայն օրենքի հիման վրա, որ իշխանության որոշումները յուրաքանչյուր դեպքում պետք է հիմնավորված լինեն, բացակայում է դատական պաշտպանության մատչելիության պահանջը, այն, որ պետությունն իր պարտավորությունները պետք է կատարի ինչպես միջազգային, այնպես էլ ազգային իրավունքի համաձայն: Նշված պատճառներով մենք առավել ընդունելի ենք համարում Թոմ Բինգամի հետևյալ բնորոշումը. «Պետության մեջ գործառոդ բոլոր մարմինները և բոլոր մարդիկ, լինեն դրանք պետական, թե մասնավոր, պետք է ղեկավարվեն օրենքներով և պաշտպանության իրավունք ունենան հանրային կարգով մշակված օրենքների հիման վրա, որոնց ուժը տարածվում է (որպես կանոն) դատարաններում հանրային կարգով կիրառվող ապագա հարաբերությունների վրա»²²:

Իրավունքի գերակայության ընդհանուր հասկացության և դրա բաղկացուցիչ տարրերի շուրջ անգլոսաքսոնական և մայրցամաքային-եվրոպական իրավական համակարգերի ներկայացուցիչների միջև մինչ օրս էլ փոխհամաձայնություն (կոնսենսուս) չի կայացել, սակայն այդ բաղկացուցիչների մասին կատեգորիկ շեշտադրումներ կան ինչպես միջազգային (վերպետական, վերազգային), այնպես էլ ազգային օրենսդրության մեջ ու դատական, հատկապես՝ ՄԻԵԴ-ի և բազմաթիվ երկրների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանների որոշումներում, ըստ որոնց՝ իրավունքի գերակայությունն իրականում դիտարկվում է որպես ժողովրդավարական իշխանության գործունեության ուղղորդման և կազմակերպման ընդհանուր և հիմնարար չափանիշ²³:

21 Տե՛ս Վենետիկյան հանձնաժողովի Ձեկույցը, էջ 6:

22 Տե՛ս Tom Bingham. The rule of law (2010).

23 Իրավունքի գերակայության պարտադրականություն սահմանող միջազգային իրավական ակտերի (կոնվենցիաների, միջազգային պայմանագրերի, համաձայնագրերի և այլն) և ներպետական օրենսդրության ցանկը տե՛ս Վենետիկյան հանձնաժողովի Ձեկույցի 6-12 էջերում:

«Ժողովրդավարություն իրավունքի միջոցով» եվրոպական (Վենետիկյան) հանձնաժողովի հիշյալ Ձեկույցի հեղինակներն իրավունքի գերակայության հարցում անգլոսաքսոնական և մայրցամաքային պոզիտիվիստական հեղինակների բնորոշումները միասնացնելու (ներդաշնակելու) և այդ կապակցությամբ ՄԻԵԴ-ի պրակտիկան ամփոփելու արդյունքում եկել են այն եզրահանգման, որ իրավունքի գերակայության բաղադրատարրեր (բաղկացուցիչներ) են հանդիսանում՝ 1) օրենքների օրինականությունը (իրավական լինելը՝ Գ.Պ.), այդ թվում՝ թափանցիկությունը (պարզությունը), հաշվետվողականությունը և դրանց ընդունման ժողովրդավարական կարգը, 2) իրավական որոշակիությունը, 3) կամայականության արգելումը, 4) անկախ և անկողմնակալ դատարանում արդարադատության մատչելիությունը, այդ թվում՝ վարչական ակտերի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը, 5) մարդու իրավունքների պաշտպանությունը, 6) խտրականության արգելումը և հավասարությունն օրենքի առջև²⁴:

Ամփոփելով ամբողջ վերը շարադրվածը և «իրավունքի գերակայություն» հասկացությանը, ավելի ճիշտ դրա բաղկացուցիչներին անգլոսաքսոնական և մայրցամաքային-եվրոպական իրավական համակարգերում տրված բնորոշումները փորձենք միասնացնել դրանք մեկ ընդհանուր դրույթում, որը, մեր կարծիքով, կապահովի այդ հասկացության երկմիասնությունը: Այն է՝ «Իրավունքի գերակայությունը ժողովրդավարական իշխանության գործունեության կազմակերպման և ուղղորդման ընդհանուր և հիմնարար, համակարգաստեղծ չափանիշ է, որի համաձայն՝ պետության բոլոր մարմինները և պաշտոնատար անձինք, ինչպես նաև պետության մեջ գործող բոլոր մասնավոր և հասարակական մարմիններն ու քաղաքացիները պարտավոր են ինչպես միջազգային (անդրազգային), այնպես էլ ազգային իրավական համակարգում ապահովել Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, իրավական օրենքներով և այլ նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված իրենց պարտավորությունների կատարումը, այն է՝ ընդունել հասարակական

24 Թվարկվածներից յուրաքանչյուրն առանձին-առանձին և մեծածավալ ուսումնասիրություն և մեկնաբանություն է պահանջում: Դրանց մասին տե՛ս իրավունքի գերակայությանը վերաբերող 3-հատորանոց աշխատանքը՝ Serhiy Holovaty The rule of law. Kyiv, Phoenix Publishing House (2006) LXIV, 1747 (Tom 1: The Rule of Law: From Idea to Doctrine; Tom 2: The Rule of Law: From Doctrine to Principle; Tom 3: The Rule of Law: The Ukrainian Experience), ինչպես նաև Գագիկ Հարությունյան, Իրավունքի գերակայության սահմանադրական երաշխիքները: Եր., 2003, Արմեն Ասատրյան, նշվ. աշխ., 12-111 էջերը, Евгений Танчев Верховенство права и правовое государство. В кн.: Конституционное правосудие в новом тысячелетии. Альманах. Ер., 2008, էջեր 37-55, ՀՀ սահմանադրական դատարանի 25.02.2011թ. ՍԴՈ-943, 15.07.2011թ. ՍԴՈ-984 և այլ որոշումները:

հարաբերությունների փաստացի վիճակն արտացոլող որակյալ (հասկանալի, հստակ, որոշակիությամբ օժտված և հիմնավորված ու կանխատեսելի, այսինքն՝ իրավական) օրենսդրական ակտեր, իրավահարաբերությունների մասնակիցների սուբյեկտիվ իրավունքները սահմանել միմիայն օրենսդրությամբ (և ոչ թե հայեցողական կարգով), պահպանել օրենքների առջև բոլորի հավասարությունը, իշխանությունն իրականացնել օրինականության և արդարության հիմունքներով, հարգել մարդու արժանապատվությունը, իրավունքները և ազատությունները, պայմաններ ստեղծել դրանց պաշտպանությունը հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ անկախ և անկողմնակալ դատարանում իրականացնելու համար»:

Վենետիկյան հանձնաժողովի Ձեկույցում նաև նշվում է, որ «ժամանակի ընթացքում մի շարք երկրներում իրավունքի գերակայության հասկացության էությունն աղավաղվել է, և այն համարվել է համարժեք «օրենքի հիման վրա կառավարելու» կամ «օրենքի գերակայություն», նույնիսկ «օրենքի հիման վրա իրավունքներ» հասկացություններին»: Այսպիսի մեկնաբանությունների հետևանք եղան պետական իշխանության ամբողջատիրական (ավտորիտար) գործողությունները (Ձեկույցի 15-րդ կետ):

Իրավունքի գերակայության վերաբերյալ վերը նշված սխալ պատկերացումը տեղ էր գտել նաև 1995 թվականի հուլիսի 5-ին հանրաքվեով ընդունված ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասում: Այնտեղ ամրագրվել էր, որ «Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում է օրենքի գերակայությունը»: Այս ձևակերպումը Սահմանադրության 10-ամյա գործողությունից հետո՝ 2005թ. նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեով իրավացիորեն հանվեց առանց որևէ նոր ձևակերպման, որովհետև Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծը մշակող և ՀՀ ԱԺ քննարկմանը ներկայացնող հանձնախմբի անդամներն այդպես էլ չկողմնորոշվեցին և չէին էլ կարող կողմնորոշվել այն հարցում, թե որ եզրույթն է նպատակահարմար մտցնել Սահմանադրության մեջ՝ «իրավունքի գերակայություն», թե՛ «օրենքի գերակայություն»: Նախկին ձևակերպումը հանվեց, որովհետև այն հաշվի չէր առնում, որ թեկուզև օրենքն իրավունքի արտահայտման հիմնական ձևն է, բայց ոչ միակը, որ «նորմատիվ իրավական այլ ակտեր»-ը ևս իրավունքի արտահայտման ձևեր են, որոնք ևս որպես իրավունքի աղբյուրներ, պետք է գերակայեն պետության, հասարակության և քաղաքացիների իրավունքների ու օրինական շահերի սահմանման և պաշտպանության մեջ: Մեր կարծիքով, «օրենքի գերակայություն» սահմանադրական հասկացությունից հրաժարումն իրավաչափ էր: Դրա վառ ապացույցը նաև սահմանադրական նոր փոփոխություններն են, որտեղ դարձյալ տրված չէ իրավունքի կամ օրենքի գերակայության որևէ բնորոշում, չնայած որ Սահմանադրության բազ-

մաթիվ հոդվածներում ներառված են հենց իրավունքի և դրա իրավաբանական ձևերի՝ օրենքների ու ենթաօրենսդրական ակտերի սահմանադրականությունն ապահովելու վերաբերյալ դրույթներ:

Այժմ անդրադառնանք իրավունքի գերակայության՝ որպես համակարգաստեղծ իրավական սկզբունքի և իրավունքի պաշտոնական (իրավաբանական) արտահայտման ձևերից մեկի՝ օրենքի փոխհարաբերությանը: Միանգամից նշենք, որ օրենքն իրավական ակտի ձև է, որն իր մեջ, որպես ամբողջի (իրավունքի) արտահատման մի ձև, նույնպես կրում է իրավունքի գերակայության հատկանիշը, բայց միայն աստիճանակարգությամբ իրենից ցածր կանգնած (ենթաօրենսդրական) իրավական այլ ակտերի նկատմամբ: Իրավունքը հենց օրենքներն են, բայց ոչ միայն օրենքները: Ընդունված օրենքը, որպես կանոն, իրավունք է, բայց ոչ միշտ: Այն կարող է ունենալ նաև այլ ձևեր (հրամանագիր, որոշում, հրահանգ և այլն), որոնք միասնաբար կոչվում են «օրենսդրություն»:

Ժամանակակից իրավահասկացողության մեջ կարևորվում է նաև օրենքի իրավական լինելու հատկանիշը: Մնացած նորմատիվ իրավական ակտերի նկատմամբ օրենքը գերակայություն ունի միայն իրավական լինելու դեպքում, այսինքն՝ երբ այն համապատասխանում է ժողովրդի կամքին, նպատակաուղղված է իրենով կարգավորվող հարաբերությունների օբյեկտիվ և ճշմարտացի լուծմանը, համապատասխանում է միջազգային իրավական նորմերին և այն բոլոր հատկանիշներին, որոնք մեր կողմից թվարկվել են իրավունքի գերակայությանը տրված բնութագրերի մեջ: Պատահական չէ, որ 19-րդ դարավերջի և 20-րդ դարասկզբի ռուսական լիբերալիզմի ներկայացուցիչները որպես իրավունքի գերակայությունը բնութագրող մեծություն (պարամետր) առաջին հերթին համարում էին օրենքի գերակայությունը, պայմանով, որ օրենքը լինի օրինական (պետք է օրենքները կառավարեն, ոչ թե մարդիկ), արդար, ճշմարտացի, բարոյական²⁵: Պ.Բ. Ստրուվեն, իր «Իրավունք և իրավունքներ» հոդվածում բացահայտելով օրինականության և սուբյեկտիվ իրավունքների փոխկապակցվածությունը, գրում էր. «Բնակիչները կարիք ունեն ոչ միայն սկզբունքորեն պահպանելու և կամայականության բացակայության, այլև առավել ևս՝ նրա, որպեսզի օրենքներն իրենց բովանդակությամբ համապատասխանեն նրանց հոգևոր և նյութական շահերին»²⁶: Մրանով Պ.Բ. Ստրուվեն ընդգծում էր ոչ միայն իրավունքի աղբյուրներից մեկի՝ օրենքի առաջնայնությունն իրավունքի գերակայության մեջ, այլ նաև շուրջ մեկ դար հետո Վ. Ներսեսյանցի կողմից ձևակերպված «իրավական օրենք»-ի

25 St' u Вострикова В.В, նշվ. հոդվածը:

26 St' u Струве П.Б. Право и права // На разные темы, сб. ст., СПб, 1902, էջ 552:

մասին կանխադրույթը: Վ. Ներսեսյանցի ժամանակակից ազատական-իրավաբանական մեկնաբանման համաձայն՝ օրենքի բովանդակությունը պետք է համապատասխանի հավասարության, ազատության և արդարության սկզբունքներին: Մինչդեռ, իրավունքի նորմը կարող է ծագել որպես տարբեր բովանդակության արտահայտման ձև, կարող է լինել ինչպես հավասարության, ազատության և արդարության, այնպես էլ կամայականության, բռնության ու արտոնությունների չափ: ... Ազատական-իրավաբանական մեկնաբանման շրջանակներում «իրավունքի նորմ» ասելով՝ նկատի է առնվում իրավական օրենքի նորմը: ... Եվ միայն իրավունքի այսպիսի նորմը (և այսպիսի իրավունքի նորմը) կարելի է բնութագրել որպես ազատության, հավասարության և արդարության չափ²⁷:

Պետք է նկատի ունենալ նաև, որ «... օրենքը ոչ միայն իրավունքի ճանաչումն է, այլև դրա բանական սահմանափակումը»²⁸, իշխանության գործողությունների առջև սահման դնողը, կամայականություններն արգելակողը: Իրավունքը կախված չէ պետության կամքից: Այն «... պետության կամայական հրամանը կամ կարգադրագիրը չէ, որը կարող է լինել սուբյեկտիվ ...», - կրկին և դարձյալ փաստում է Վ. Ներսեսյանցը²⁹:

Այսպիսով, իրավունքը և դրա գերակայությունը երբեք նույնանալ չեն կարող: Իրավունքի գերակայությունն անպայման (և առաջին հերթին) ենթադրում է Սահմանադրության՝ որպես հիմնական օրենքի, իսկ ապա՝ սահմանադրական և մյուս օրենքների գերակայություն, սակայն այս հանգամանքը դեռևս չի ենթադրում իրավունք, նույնիսկ՝ իրավական օրենք, որովհետև իրավունքի ձևերը (օրենք, հրամանագիր և այլն) մշակելիս պետք է հաշվի առնել իրավունքի էությունից բխող պահանջները³⁰:

Վերջում կցանկանայինք ավելացնել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում վերջերս կատարված սահմանադրական բարեփոխումները կնպաստեն երկրում սահմանադրականության հաստատման երաշխիքների ամրապնդմանը, առաջին հերթին՝ իրավական ողջ համակարգի կատարելագործմանը, որին մեծապես նպաստում են նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախաձեռնությամբ յուրաքանչյուր տարի Հայաստանում գումարվող միջազգային համաժողովները, որոնցում քննարկվում են հասարակական հարաբերությունների սահմանադրականացման

27 Տե՛ս Վ.Ս. Ներսեսյանց, Իրավունքի և պետության տեսություն: Եր., «Նաիրի», 2001, էջ 151:

28 Տե՛ս Գագիկ Հարությունյան, նշվ. աշխ., էջ 21:

29 Տե՛ս Нерсесянц В.С. Философия права. Изд. группа ИНФРА. М. - Норма, 1997, էջեր 34-35:

30 Տե՛ս Արմեն Ասատրյան, նշվ. աշխ., էջեր 42-45:

և սահմանադրական ժողովրդավարության (Սահմանադրության գերակայության) հաստատման հիմնախնդիրները³¹: Այս գործընթացը, անշուշտ, խթանում է նաև ՀՀ ԱԺ աշխատանքի ակտիվացմանը սահմանադրական դատարանի որոշումների հիման վրա ՀՀ օրենսդրության կատարելագործմանը, նոր և իրավական օրենքների ընդունմանը, օրենսդրության թերությունների, հակասությունների և որ ամենակարևորն է իրավական բացերի վերացմանը:

31 Տե՛ս Գագիկ Հարությունյան, Սահմանադրությունից՝ սահմանադրականություն, Երևան-2004, էջ 71-114:

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՍԱՄՎԵԼ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 181-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

26 հունիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝ դիմող Ս. Ալավերդյանի, դիմողի ներկայացուցիչ Մ. Ղուլյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավա-բանական վարչության պետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Սամվել Ալավերդյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Սամվել Ալավերդյանի՝ 2015 թվականի փետրվարի 23-ին ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմումը և պատասխանող կողմի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2013 թվականի դեկտեմբերի 5-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 28-ին և ուժի մեջ է մտել 2014 թվականի հունվարի 7-ին:

Օրենսգրքի սույն գործով վիճարկվող 181-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Հոդված 181. Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման հիմքերը

1. Նոր երևան եկած հանգամանքները հիմք են դատական ակտի վերանայման համար, եթե՝

1) այդ դատական ակտը կայացվել է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված վկայի սուտ ցուցմունքների, փորձագետի ակնհայտ կեղծ եզրակացության, թարգմանչի ակնհայտ սխալ թարգմանության, կեղծ փաստաթղթերի կամ իրեղեն ապացույցների հիման վրա.

2) դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատվել է, որ դատավարության մասնակիցը կամ նրա ներկայացուցիչը կամ դատավորը գործի քննության առնչությամբ կատարել է հանցագործություն»:

28.11.2007թ. խմբագրությամբ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման կարգը նախատեսված էր օրենսգրքի 134-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝

«Վարչական դատարանի դատական ակտերը կարող են վերանայվել նոր երևան եկած հանգամանքներով կամ նոր հանգամանքներով՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված հիմքերով և կարգով»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ Էրեբունու հարկային տեսչությունը դատարան ներկայացրած հայցադիմումով խնդրել է արձակել վճարման կարգադրություն՝ սույն գործով դիմող՝ անհատ ձեռնարկատեր Սամվել

Ալավերդյանից 6.242.610 ՀՀ դրամ բռնագանձելու վերաբերյալ: Դիմողը 09.02.2012 թվականին դատարան ներկայացրած հակընդդեմ հայցով խնդրել է անվավեր ճանաչել Էրեբունու հարկային տեսչության թիվ 10000445 ստուգման ակտը: ՀՀ վարչական դատարանի 29.07.2013 թվականի թիվ ՎԴ 3170/05/12 որոշմամբ հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

ՀՀ վարչական դատարանի վերոհիշյալ որոշման դեմ ներկայացվել է վերաքննիչ բողոք, որը ՀՀ վերաքննիչ վարչական դատարանի 18.12.2013 թվականի որոշմամբ մերժվել է: Դիմողի կողմից ներկայացված վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 19.02.2014 թվականի որոշմամբ վերադարձվել է:

Դիմողը նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել, որը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.05.2014 թվականի որոշմամբ մերժվել է: Իսկ դիմողի՝ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով ՀՀ վճռաբեկ դատարան կրկին ներկայացրած վճռաբեկ բողոքը նույն դատարանի 27.08.2014 թվականի որոշմամբ թողնվել է առանց քննության, իսկ 05.11.2014 թվականի որոշմամբ մերժվել է վարույթ ընդունելը:

Մինչ այդ, նախաքննական մարմնի 2012 թվականի փետրվարի 23-ի որոշմամբ դիմողին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 205-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ հարկերից, տուրքերից և պարտադիր այլ վճարներից խուսափելու համար: Թիվ ԵԿԴ/0233/01/12 քրեական գործի շրջանակներում դատարանը նշանակել է դատահաշվապահական լրացուցիչ փորձաքննություն, որի հիման վրա հաստատված է համարվել այն փաստը, որ դիմողն ունի ընդամենը 924.882 ՀՀ դրամ գումարի լրացուցիչ հարկային պարտավորություն, ճանաչելով նրա անմեղությունն առանձին դրվագով առաջադրված մեղադրանքում՝ կայացնելով համապատասխան դատավճիռ: Վերջինս բողոքարկվել է ՀՀ վերաքննիչ դատարան և 19.09.2014 թվականի որոշմամբ թողնվել է անփոփոխ:

3. Դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող իրավադրույթը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 1, 3, 6, 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջներին՝ ներկայացնելով հետևյալ հիմնավորումները.

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածում սպառիչ կերպով թվարկված են նոր երևան եկած հանգամանքները, «ինչը հնարավորություն չի տալիս դատարանին այդ հիմքերից բացի դատական ակտի վերանայման համար այլ հիմք կիրառել», տվյալ դեպքում առկա է մի իրավիճակ, «երբ ՀՀ դատական համակարգի երկու դատական ակտերը հակասում են միմյանց, մասնավորապես, ՀՀ վարչական դատարանի դատական ակտով հաստատվել է պարտավորության մի չափ, իսկ քրեական գործով դատական ակտով նույն պարտավորության մեկ այլ չափ է

ամրագրվել: Եվ գործող օրենսդրությունը չի նախատեսում այս իրավիճակի լուծման որևէ կառուցակարգ»:

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին, քանի որ «սահմանափակվում է արդարադատության մատչելիության իրավունքը»: Ըստ դիմողի՝ վիճարկվող նորմի սահմանափակ կարգավորման պարագայում «անձը զրկվում է դատական պաշտպանության իրավունքից այն դեպքում, երբ ի հայտ է գալիս գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այնպիսի հանգամանք, որը մինչ այդ անձին հայտնի չէր»: Իրավակիրառ պրակտիկայում հնարավոր են տարատեսակ իրավիճակներ, երբ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող որոշակի հանգամանքներ անձանց հայտնի չեն եղել, չէին կարող հայտնի լինել և չեն ներկայացվել նրանցից անկախ պատճառներով, և ինչպես գտնում է դիմողը՝ արդարադատության շահերից ելնելով օրենքը պետք է նախատեսի որոշակի կառուցակարգեր նման իրավիճակներում անձի իրավունքների պաշտպանությունն ապահովելու համար: Եվ ինչպես վկայակոչում է դիմողը՝ նմանատիպ հիմք նախատեսում են նաև ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերը, որոնց համաձայն նոր երևան եկած հանգամանքների հետևանքով դատական ակտերը վերանայվում են, եթե ի հայտ են եկել դատական ակտ կայացնելիս դատարանին անհայտ մնացած այլ հանգամանքներ: Մինչդեռ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածին «տրված մեկնաբանությունը սահմանափակում է արդարադատության մատչելիության իրավունքը, քանի որ նոր երևան եկած հանգամանքների թվում չի նախատեսում այն հանգամանքների ի հայտ գալը, որոնք հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել գործին մասնակցող անձանց, կամ այդ հանգամանքները հայտնի են եղել գործին մասնակցող անձանց, բայց նրանցից անկախ պատճառներով չեն ներկայացվել դատարան, և այդ հանգամանքները գործի լուծման համար ունեն էական նշանակություն»:

Այսպիսով, դիմող կողմը հանգում է այն հետևությանը, որ «գործող օրենսդրությունը տարբեր մոտեցում է դրսևորում վարչական և քաղաքացիական դատավարության կարգով քննվող գործերի հանդեպ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտի վերանայման հիմքերի սահմանման հարցում», ինչն առկա չէր նախկին իրավակարգավորման պարագայում:

4. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ, ի տարբերություն ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում նոր երևան եկած հանգամանքներով վերջնական դատական ակ-

տերի վերանայման հիմքերի սպառիչ ցանկ սահմանելը պայմանավորված է «նախևառաջ վարչական դատավարության առանձնահատկություններով: Ի տարբերություն քաղաքացիական դատավարության՝ վարչական դատավարությունը խարսխված է գործի հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունքի վրա, որը ենթադրում է, որ դատավորը ինքնուրույն՝ կողմերից անկախ, պետք է ձեռնարկի բոլոր համարժեք միջոցները գործի իրական փաստերը բացահայտելու համար», և որ «վարչական դատարանը պետք է ձեռնարկի համարժեք միջոցներ՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար»: Ըստ պատասխանող կողմի դիրքորոշման՝ ելնելով գործի հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու վերոնշյալ սկզբունքից, «եթե գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող որևէ հանգամանք չի բացահայտվել, ապա առկա է դատարանի կողմից թույլ տրված դատավարական խախտում, քանի որ դատարանն ունի պարտականություն այդ հանգամանքը վեր հանելու: Իսկ դատարանի կողմից թույլ տված դատավարական խախտման պարագայում համապատասխան հանգամանքը չի կարող համարվել նոր երևան եկած»:

Միաժամանակ, անդրադառնալով վարչական ակտի, վարչական մարմնի գործողության կամ անգործության իրավաչափության հետ կապված և նոր երևան եկած հանգամանքների հետազոտման խնդրին, ապա պատասխանողը գտնում է, որ՝ «ոչ թե պետք է դատարանի կողմից վերանայվի նախկինում կայացված դատական ակտը, այլ համապատասխան փաստական հանգամանքի շրջանակում վարչական մարմնի կողմից վերանայվի նախկինում կայացրած վարչական ակտը»:

5. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրականությունը որոշելիս հաշվի առնել.

- ուժի մեջ մտած դատական ակտերը նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վերանայելու ինստիտուտի շրջանակներում վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրաիրավական համատեղելիությունը ելնելով տվյալ հարցի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից, հաշվի առնելով նաև եվրոպական իրավահամակարգում ձևավորված պրակտիկան,

- դիմումի առարկա հանդիսացող վեճի շրջանակներում անձի իրավունքների դատական պաշտպանության, այդ թվում՝ արդարադատության մատչելիության, արդար և արդյունավետ դատաքնության իրավունքների երաշխավորման սահմանադրական իրավաչափությունը՝ այն դիտարկելով վարչադատական և վարչական վարույթի ընթացակար-

գերի առանձնահատկությունների համատեքստում:

6. Ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի, այդ թվում՝ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով, որպես մարդու խախտված իրավունքները ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին համապատասխան արդար և արդյունավետ դատաքննությամբ վերականգնելու բացառիկ արդարադատական միջոցի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման, դրա միակերպ ընկալման ու կիրառման խնդիրներին ՀՀ սահմանադրական դատարանը հանգամանորեն անդրադարձել է իր մի շարք որոշումներում (ՄԴՈ-701, ՄԴՈ-709, ՄԴՈ-751, ՄԴՈ-758, ՄԴՈ-765, ՄԴՈ-767, ՄԴՈ-833, ՄԴՈ-872, ՄԴՈ-935, ՄԴՈ-1049, ՄԴՈ-1114 և այլն): Դրանցում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, ելնելով սույն գործով քննության առարկա իրավակարգավորման շրջանակներից, հանգեցնում են ելակետային նշանակություն ունեցող հետևյալ եզրահանգումներին.

- նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգումն իրավական լուրջ երաշխիք է անձի խախտված իրավունքները վերականգնելու, դատական սխալներն ուղղելու և գործով ճշմարտությունը բացահայտելու ուղղությամբ,

- այդ հանգամանքներն իրենց բնույթով այնպիսին են, որ չնայած օբյեկտիվորեն գոյություն են ունեցել գործով վերջնական դատական ակտի կայացման պահին, սակայն հայտնի չէին և(կամ) չէին կարող հայտնի լինել թե՛ գործին մասնակցող անձանց և թե՛ դատարանին, կամ հայտնի են եղել գործին մասնակցող անձանց, բայց նրանցից անկախ պատճառներով չեն ներկայացվել դատարան, կամ որոշ դեպքերում (ՀՀ քաղ. դատ. օր.-ի 204.32-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետ)՝ նորահայտ են,

- իրավասու անձի կողմից որպես նոր երևան եկած հանգամանքներ դատարան ներկայացված հիմնավորումները (տեղեկությունները, փաստարկները) առիթ են ուժի մեջ մտած դատական ակտի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը պատշաճ իրավական ընթացակարգով ուսումնասիրելու և իրավական անհրաժեշտ հիմնավորումների (ապացույցների) առկայության (այդ հանգամանքները որպես գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող գնահատվելու) դեպքում հիմք են դատական ակտը վերանայելու (բեկանելու և գործն իրավասու դատարանի նոր քննությանն ուղարկելու) համար, այսինքն՝ այդպիսի քննության շրջանակներում իրավասու դատարանը նաև պետք է որոշի, թե որքանով են ներկայացված հանգամանքներն ազդել քննության առարկա գործի ելքի վրա և ինչպես պետք է վերականգնվեն անձի հնարավոր խախտված իրավունքները,

- դատավարական (քրեական, քաղաքացիական) օրենսդրությամբ օրյեկտիվորեն սահմանված չէ որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի հանգամանք հանդիսացող փաստարկների, տեղեկությունների, ապացույցների սպառիչ անվանական ցանկը, ինչը յուրաքանչյուր գործով շահագրգիռ անձի կողմից այդպիսիք ներկայացվելու դեպքում դատարանի գնահատման (որոշման) խնդիրն է, միաժամանակ, օրենսդրության խնդիրն է չբացառել որպես «նոր երևան եկած» իրավաբանորեն գնահատելի որևէ հանգամանքի՝ իրավասու դատարանում քննության հնարավորությունը, եթե դրա դատական ակտի հիմքում օրյեկտիվորեն հաշվի չառնելը հանգեցրել է անիրավաչափ, անհիմն որոշման կայացմանը, հետևաբար՝ նաև անձի իրավունքների խախտմանը,

- ուժի մեջ մտած դատական ակտը՝ վկայակոչված այս կամ այն (նախապես հայտնի կամ անհայտ) հանգամանքի հիմքով վերանայելու անհրաժեշտության իրավական հիմնավորման (ապացուցման) պարտականությունը կրում է այդպիսի վերանայում նախաձեռնած անձը,

- ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայումը՝ նոր երևան եկած հանգամանքներով, կատարվում է դատավարական համապատասխան ընթացակարգով, որի շրջանակներում իրավասու դատարանը կոչված է լուծելու արդարադատական հետևյալ հիմնական խնդիրները. գործով կայացված որոշման հիմքում չարտացոլված և նոր երևան եկած փաստական հանգամանքների (ապացույցների) ուսումնասիրում, իրավագնահատում և իրավական վեճի լուծման համար օրենսդրության համապատասխան նորմերի ընտրություն, դրանց մեկնաբանում ու կիրառում, որոնց հաջորդում են պարտադիր իրավական հետևանքներ, այդ թվում՝ անձի իրավունքների պաշտպանության հետ կապված:

Նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի սահմանադրականության վերաբերյալ վերոհիշյալ գործերով դատաքննությունների շրջանակներում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրումը նույնպես վկայել է ներպետական արդարադատական գործընթացներում վերոշարադրյալ չափորոշիչների կիրառման անհրաժեշտությունը յուրաքանչյուր այն դեպքում, երբ բավարար հիմքեր կան նոր երևան եկած հանգամանքներով «գործի վերաքննություն» նախաձեռնելու համար: Մասնավորապես, ՄԻԵԴ-ն իր մի շարք որոշումներով վերահաստատել է, որ այն հանգամանքները, որոնք արդեն իսկ առկա են դատաքննության ժամանակ, սակայն որևէ պատճառով չեն ներկայացվել դատարան և հայտնի են դարձել միայն դատավարությունից հետո, համարվում են «նոր երևան եկած»: Դատարանի ակտն ուժը կորցրած ճանաչելու պահանջով դիմած անձը պետք է ցույց տա, որ ապացույցն անհնար է եղել ներկայացնել վերջնական նիստի ժամանակ, և այդ

ապացույցն ունի որոշիչ նշանակություն (Xheraj v. Albania, application no. 37959/02, §53-54, Yerogova v. Russia, application no. 77478/01, §33, Maltseva v. Russia, application no. 76676/01, §33, Kumkin and others v. Russia, application no. 73294/01, §31):

Մեկ այլ գործով, անդրադառնալով նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման գործընթացի իրավական կարևորության խնդրին՝ ՄԻԵԴ-ն արձանագրել է. «... գործի նորոգումը նոր երևան եկած հանգամանքների հիման վրա ինքնին չի հակասում իրավական որոշակիության սկզբունքին այնքանով, որքանով այն օգտագործվում է արդարադատության սխալներն ուղղելու համար: Դատարանի խնդիրն է պարզել արդյո՞ք ընթացակարգը կիրառվել է այնպես, որ համահունչ է 6-րդ հոդվածի 1-ին պարագրաֆին (Case of Kuznetsova v. Russia, Application no. 67579/01, see Pravednaya, cited above, § 28):

Եվրոպական միության անդամ հանդիսացող մի շարք պետություններում նոր երևան եկած հանգամանքների հիման վրա գործի նորոգման վերաբերյալ ներպետական առկա իրավակարգավորումների ուսումնասիրությունը, մասնավորապես վարչադատավարական գործընթացներում, վկայում է, որ ի թիվս այլնի, որպես «նոր երևան եկած» հանգամանք են որակվում գործի քննության ժամանակ գոյություն ունեցող էական այն փաստերը, ապացույցները, որոնք հայտնի չեն եղել դատարանին և կարող են հանգեցնել բոլորովին այլ որոշման (Լատվիա (Վարչական դատավարության օրենք, գլուխ 39, Գործերի de novo քննությունը նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով, Բաժին 353. Նոր երևան եկած հանգամանքներ), Էստոնիա (Վարչական դատավարության օրենսգիրք (Ուժի մեջ է մտել 01.01.2012թ.), § 240, Վերաբացման հիմքերը), Բոսնիա և Հերցեգովինա (Վարչական դատավարության մասին օրենք, հոդված 238), Խորվաթիա (Վարչական դատավարության մասին ընդհանուր ակտ, հոդված 123), Բուլղարիա (Վարչական դատավարության օրենսգիրք, գլուխ 14, Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայումը, Բաժին 1, հոդված 239.), Չեխիա (Վարչական դատավարության օրենսգիրք, Բաժին 2, Վարույթի վերաբացումը, §111. Վերաբացման պատճառները), Լեհաստան (Վարչական դատարաններում դատավարության վերաբերյալ օրենք, հոդված 273), Գերմանիա (ԳԴՀ վարչական դատավարության օրենսգիրք, 153-րդ հոդված, ԳԴՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք, §580), Ֆինլանդիա (Վարչական դատական ընթացակարգի վերաբերյալ ակտ, Բաժին 27, Բողոքի վերանայում) և այլն): Այսպես, օրինակ՝ իրավական ուժի մեջ մտած վճռով ավարտված վարույթն ըստ Գերմանիայի վարչական դատավարության օրենսգրքի §153-ի՝ կարող է վերսկսվել միայն Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության

օրենսգրքի 4-րդ գլխի դրույթների, այսինքն՝ սուկ վճիռն առ ոչինչ ճանաչելու պահանջով ներկայացվող հայցի հիման վրա՝ ըստ նույն օրենսգրքի §579-ի, եթե առկա են որոշակի ծանրակշիռ դատավարական խախտումներ, կամ որպես ռեստիտուցիայի պահանջով ներկայացվող հայցի հիման վրա՝ ըստ Գերմանիայի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի §580-ի, եթե դատարանի որոշումը հիմնված է ոչ ճիշտ, մասնավորապես կեղծված կամ այլ պատճառներով թերի կամ անբավարար հիմքերի վրա: ԳԴՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 153-րդ հոդվածը սահմանում է. «Ավարտված դատավարությունը կարող է վերսկսվել Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 4-րդ Գլխի դրույթներին համապատասխան», իսկ վերջինիս §580-ը սահմանում է. «Դատավարությունը վերսկսելու հայց ներկայացվում է՝

1. եթե հակառակ կողմը հանդիսանում է մեղավոր՝ դիտավորյալ կամ անզգուշությամբ երդվելու պարտականության խախտմամբ այն ապացույցները ներկայացնելիս, որոնց վրա հիմնված է որոշումը,

2. եթե փաստաթուղթը, որի վրա հիմնված է որոշումը, եղել է կեղծ կամ կեղծված,

3. եթե վկան ցուցմունք տալիս կամ փորձագետը եզրակացություն ներկայացնելիս, որոնք դրվել են որոշման հիմքում, թույլ են տվել պատժելի արարքի հատկանիշներ պարունակող կեղծիքներ,

4. եթե որոշման հնարավոր է եղել հասնել կողմի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից պատժելի արարք կատարելու միջոցով,

5. եթե որոշումը կայացնող դատարանը կողմերի նկատմամբ իր պարտականությունները կատարելիս թույլ է տվել պատժելի արարք,

6. եթե դատարանը հիմնվել է մեկ այլ դատարանի որոշման վրա, որը բեկանվել է,

7. եթե կողմը՝ ա) հայտնաբերի, որ այդպիսի գործով նախկինում կայացվել է օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ, կամ՝ բ) հայտնաբերել է փաստաթուղթ, որի պարագայում դատարանը կկայացնեի իր նկատմամբ առավել բարենպաստ վճիռ»:

Այսպիսով, վերահաստատելով նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի սահմանադրափրավական բովանդակության, դրա միակերպ ընկալման ու կիրառելիության սկզբունքների վերաբերյալ իր նախորդ որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ հիմնված նաև եվրոպական իրավահամակարգում ներդրված համապատասխան չափորոշիչների համակողմանի ուսումնասիրման վրա, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է այդ ինստիտուտի սահմանադրափրավական կարևորությունն արդարադատական տարբեր, այդ թվում վարչադատական գործընթացներում՝ ուղղված արդար, արդյունավետ և մատչելի դատա-

քննության միջոցով անձի իրավունքների պաշտպանության ապահովման երաշխավորմանը:

7. Անդրադառնալով վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրականության գնահատման խնդրին՝ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում հարցը դիտարկել ինչպես նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտի վերանայման ինստիտուցիոնալ առկա ընդհանուր լուծումների (քաղաքացիական և քրեադատավարական), այնպես էլ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված՝ անձի իրավունքների պաշտպանության (դատարանի մատչելիության, արդար և արդյունավետ դատաքննության իրավունքների) երաշխավորման սահմանադրական իրավաչափության և վարչադատական, ինչպես նաև վարչական վարույթի ընթացակարգերի գոյություն ունեցող առանձնահատկությունների համատեքստում, էլնելով նաև սույն գործով կողմերի հարցադրումներից, կարևորելով, մասնավորապես՝

- թե որքանով են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածի նորմերն իրավական իմաստով լիարժեք երաշխավորում գործի համար նշանակություն ունեցող այս կամ այն տեղեկատվության (ապացույցի) որպես «նոր երևան եկած հանգամանք» գնահատելու հնարավորությունը և, մասնավորապես՝ այն իմաստով, որ եթե դատավարության մասնակցի կողմից ներկայացված տվյալ հանգամանքը հայտնի լիներ դատարանին (հետագոտված լիներ դատարանի կողմից), ապա կկայացվե՞ր այլ որոշում, քան այն, որն այդ հանգամանքի երևան գալու հիմքով վիճարկվում է,

- սույն գործով վիճելի իրավակարգավորմամբ որքանով են երաշխավորվում «նոր երևան եկած հանգամանք» իրավական եզրույթի հատկանիշներ պարունակող (ՄԴՈ-935) այս կամ այն տեղեկատվության (ապացույցի) հետագոտման ու գնահատման արդյունավետ արդարադատական գործընթացներ,

- քննության առարկա իրավակարգավորմամբ որքանով է երաշխավորված անձի իրավունքներն արդար, մատչելի ու արդյունավետ դատաքննությամբ պաշտպանելու՝ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում նախատեսված իրավունքի լիարժեք իրացումը,

- սահմանադրական օրինականության տեսանկյունից որքանով է իրավաչափ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով ծագած իրավահարաբերությունները վարչական վարույթի շրջանակներում կարգավորելը:

Հաշվի առնելով վերոթվարկյալ հարցադրումները և նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի վերանայման ինստիտու-

ցիոնալ առկա ընդհանուր լուծումները, սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, ինչպես նաև վիճելի իրավակարգավորման՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ «Նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով դատական ակտերը վերանայելը» վերտառությունը կրող 25-րդ գլխում ներառված նորմերի համատեքստում վերլուծությունը, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ.

- ուժի մեջ մտած դատական ակտերը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայելու ինստիտուտ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում նախատեսելը այդ ակտերի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև անձի խախտված իրավունքների պաշտպանությունն ապահովելու լրացուցիչ երաշխիք է,

- որպես «նոր երևան եկած» հանգամանք գնահատելի փաստարկներն ու տեղեկություններն ուսումնասիրելու և դրանց պատշաճ իրավական գնահատական տալու համար օրենսդիրը նախատեսել է համապատասխան ընթացակարգ, դատավարության մասնակիցների իրավական կարգավիճակ, որը թույլ է տալիս ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածում նախատեսված հիմքերի քննության շրջանակներում իրականացնել որոշակի դատավարական իրավունքներ և կրել պարտականություններ, այդ թվում՝ ներկայացված հանգամանքների «նոր երևան գալը» դատարանում ապացուցելը,

- նոր երևան եկած հանգամանք հանդիսացող հիմքեր նախատեսելիս օրենսդիրն առաջնորդվել է այդպիսի հանգամանք հանդիսացող հնարավոր տեղեկությունների (փաստերի) անվանացանկը սահմանափակելու սկզբունքով, քանի որ որպես ուժի մեջ մտած դատական ակտի վերանայման հնարավոր հիմք են դիտարկվել միայն տվյալ գործով դատավարության մասնակիցների (նրանց ներկայացուցիչների), դատավորի կողմից կատարված, ինչպես նաև դատական տվյալ ակտի կայացման հիմքում առկա և օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաստատված հանցավոր գործողությունները, դրանով իսկ բացառելով տվյալ գործով դատական ակտի կայացման պահին օբյեկտիվորեն առկա և(կամ) դատավարության մասնակիցներին, դատարանին անհայտ այլ հիմքեր, որոնց պատշաճ հետազոտումն ու իրավական գնահատականն անխուսափելիորեն կհանգեցնեին դատական այլ որոշման, քան՝ կայացվել է:

Հարկ է նշել նաև, որ վիճարկվող նորմերում դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված հանցավոր գործողությունները որպես նոր երևան եկած հանգամանք նախատեսելը քննության առարկա իրավակարգավորման շրջանակներում ինքնին սահմանադրականության խնդիր չի հարուցում: Այդպիսի հանգամանքի գոյությունն օբյեկտիվորեն կարող է որոշիչ նշանակություն ունենալ վարչական դատարանի ուժի մեջ

մտած ակտերի վերանայման և արդար որոշումներ կայացնելու համար: Նման հանգամանքները, ի թիվս այլնի, համապատասխան հատկանիշների առկայությամբ որպես «նոր երևան եկած» գնահատելու իրավական հնարավորություն է նախատեսված նաև ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերում: Մակայն այդպիսի հանգամանքներում հատկապես օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերին իրավական բացառիկ նշանակություն հաղորդելն էականորեն սահմանափակում է հանցավորության փաստը հաստատող այլ փաստական հանգամանքներ որպես նոր երևան եկած հանգամանք դիտարկելու և վարչական դատարանի ուժի մեջ մտած ակտը վերանայելու իրավական հնարավորությունը (օրինակ՝ համաներման և ՀՀ քրեական և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքերով նախատեսված այլ հիմքերով ու կարգով քրեական վարույթի կարճման, քրեական պատասխանատվությունից ազատելու դեպքերում), երբ օրենքով սահմանված կարգով հաստատված են հանցագործության փաստն ու այն կատարած անձը: Հետևաբար, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նման իրավակարգավորումն ինքնին էապես սահմանափակում է վարչական դատավարության շրջանակներում վերոհիշյալ հիմքով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի կիրառման հնարավոր շրջանակները, հետևաբար՝ անձի իրավունքների լիարժեք պաշտպանության արդյունավետ միջոց չի կարող հանդիսանալ:

Վիճարկվող նորմերի իրավական բովանդակությունից նաև հետևում է, որ անձը զրկված է որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի **այլ հանգամանքների** հիմքով վարչական դատարանի ուժի մեջ մտած ակտը վիճարկելու հնարավորությունից, մասնավորապես իրավաբանորեն փաստագրված հանցագործության հետ չկապված նոր երևան եկած այնպիսի հանգամանքների հիմքով, որպիսիք տվյալ գործով դատական ակտի կայացման պահին գոյություն են ունեցել, գործի արդար լուծման համար ունեցել են էական նշանակություն, սակայն դատավարության մասնակիցների կամքից անկախ չեն ներկայացվել, դատարանին անհայտ են մնացել: Այսինքն՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 181-րդ հոդվածում, ի տարբերություն ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի համապատասխան իրավակարգավորումների, օրենսդիրը չի նախատեսել որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի այլ հանգամանքների հիմքով վարչական դատարանի ուժի մեջ մտած ակտի վերանայման հնարավորություն:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտի վերանայման այնպիսի իրավակարգավորումը, համաձայն որի՝ էականորեն սահմանափակվում են ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստական այլ հանգա-

մանքների իրավագնահատման պատշաճ դատավարական գործընթացներն այն դեպքերում, երբ այդպիսի հանգամանքների օբյեկտիվ գոյությունն անխուսափելիորեն հանգեցնում է (կհանգեցնի) դատական այլ որոշման, քան մինչ այդ հանգամանքների երևան գալը կայացվել է, կամ որ նույնն է՝ արդար, հիմնավոր, օրինական դատական ակտի կայացմանը, հետևաբար՝ նաև անձի խախտված իրավունքների վերականգնմանը, սահմանափակում է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ, 19-րդ հոդվածներով երաշխավորված՝ անձի արդյունավետ և մատչելի դատաքննության իրավունքը, հակասում է արդարադատության բուն նպատակներին ու ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածներում և 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված սահմանադրական կարգի հիմունքներին:

8. Սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում պատասխանող կողմի այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ օրենսդրի կողմից (ի տարբերություն նախորդ իրավակարգավորման (ՀՀ վարչ. դատ. օր. 134-րդ հոդված (28.11.2007թ. խմբ.) վիճարկվող իրավակարգավորմամբ որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի հանգամանք հանդիսացող հիմքերի սպառիչ ցանկ նախատեսելը կամ այլ հնարավոր նման հիմքեր չնախատեսելը պայմանավորված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածում՝ դատարանի կողմից փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու վերաբերյալ արդարադատական սկզբունքի ամրագրմամբ:

Ակնհայտ է, որ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու իրավական պահանջն ու ընթացակարգային սկզբունքը պայմանավորված են վարչադատավարական քննության առանձնահատկություններով և, մասնավորապես՝ դատարանի կողմից հանրային-իրավական վեճերի լուծման շրջանակներում լուծվող խնդիրներով, վարչական դատավարության մասնակիցների (կողմերի) միջև մրցակցային հարաբերություններում դատարանի ունեցած առանձնահատուկ դերով և այլն: Մակայն սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **դատավարական ընթացակարգի որևէ առանձնահատկություն չի կարող սահմանափակել տվյալ գործով ըստ էության կայացված դատական ակտի օրինականությունը, հիմնավորվածությունը կասկածահարույց դարձնող որևէ այդ թվում՝ նոր երևան եկած, հանգամանքի արդար, արդյունավետ և մատչելի դատաքննությամբ հետազոտումն ու օրենքով անհրաժեշտ հիմքերի առկայության դեպքում կայացված դատական ակտի վերանայումը:**

Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում նաև ընդգծել, որ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու դատավար-

րական սկզբունքի առկայության պայմաններում էլ (ինչին հղում է կատարում պատասխանող կողմը) որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի հանգամանքները ներկայացնելու (ապացուցելու) իրավունքն ու պարտականությունը կրում է ոչ թե դատարանը, այլ **դատավարության շահագրգիռ մասնակիցն իր կամահայտնությամբ և նախաձեռնությամբ**: Եվ վարչական դատավարության շրջանակներում մրցակցային քննության որևէ առանձնահատկություն չի կարող մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ դատարանի մատչելիության իրավունքի սահմանափակման հիմնավորում:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներով հանգամանորեն անդրադարձել է դատարանի մատչելիության, ինչպես նաև արդար և արդյունավետ դատաքննության իրավունքների երաշխավորման սահմանադրական իրավաչափության խնդիրներին՝ հավասարապես կարևորելով դրանք դատաընթացակարգային բոլոր բնագավառներում (քրեական, քաղաքացիական և վարչական): Սահմանադրական դատարանը վերահաստատելով իր նախորդ որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ սույն գործով ևս գտնում է, որ դատավարական որևէ առանձնահատկություն կամ ընթացակարգ չի կարող խոչընդոտել կամ կանխել դատարան դիմելու իրավունքի արդյունավետ իրացման հնարավորությունը, իմաստագրելով ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքը կամ դրա իրացման արգելք հանդիսանալ:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ անհրաժեշտ է համարում վկայակոչել դատարանի մատչելիության սահմանափակումների վերաբերյալ ՄԻԵԴ-ի արտահայտած իրավական դիրքորոշումն առ այն, որ պետությունը դատարան դիմելու իրավունքից օգտվելու համար կարող է սահմանել որոշակի պայմաններ, «...պարզապես պետության կողմից կիրառված սահմանափակումները չպետք է այն կերպ կամ այն աստիճանի սահմանափակեն անձի դատարանի մատչելիության իրավունքը, որ վնաս հասցվի այդ իրավունքի բուն էությանը: Բացի այդ, սահմանափակումը 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին չի համապատասխանի, եթե այն իրավաչափ նպատակ չի հետապնդում, և եթե կիրառված միջոցների և հետապնդվող նպատակի միջև չկա համաչափության ողջամիտ հարաբերակցություն» (Case of Khalfaoui v. France, application no. 34791/97, 14/03/2000):

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է վերոհիշյալ չափորոշիչի սահմանադրաիրավական սկզբունքային կարևորությունը ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավունքների իրացման օրենսդրական կարգի սահմանման յուրաքանչյուր և, այդ թվում՝ սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորման դեպքում:

9. Մահմանադրական դատարանն իր՝ տարբեր որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին չհամապատասխանող և ՀՀ Մահմանադրության 18-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության տեսանկյունից անթույլատրելի է համարում նաև պատասխանող կողմի այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ ուժի մեջ մտած դատական ակտի վիճարկելիությունը նոր երևան եկած հանգամանքով հիմնավորող այս կամ այն ապացույցի առկայության դեպքում «ոչ թե պետք է դատարանի կողմից վերանայվի նախկինում կայացված դատական ակտը, այլ համապատասխան փաստական հանգամանքի շրջանակում վարչական մարմնի կողմից վերանայվի նախկինում կայացրած վարչական ակտը»: Այսինքն, ուժի մեջ մտած դատական ակտը նոր երևան եկած հանգամանքի հիմքով վերանայելու հետ կապված իրավահարաբերության կարգավորման, և, ի վերջո՝ դատական տվյալ ակտի օրինականության վիճարկման, նոր երևան եկած հանգամանքի ուժով առաջացած դատական սխալն ուղղելու և գործին արդար լուծում տալու խնդրում առաջնային նշանակություն է տրվում արտադատական միջոցին:

Չանդրադառնալով վարչական դատավարության և վարչական վարույթի՝ օրենքով սահմանված նպատակների ու խնդիրների, ինչպես նաև իրավական այդ գործընթացների, դրանց իրավակարգավորիչ ընդհանուր դերի սահմանադրական բովանդակության մեկնաբանմանը՝ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ իր՝ ՄԴՈ-652, ՄԴՈ-665, ՄԴՈ-673, ՄԴՈ-690, ՄԴՈ-719, ՄԴՈ-954 և մի շարք այլ որոշումներում, անդրադառնալով դատական պաշտպանության իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման խնդրին, սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել այն մասին, որ անձի իրավունքների ապահովման ու պաշտպանության տեսանկյունից **ՀՀ Մահմանադրության 18-րդ հոդվածի նպատակն է նաև իրավունքների խախտումների մասին անձի պնդումների դատական քննության և այդպիսի խախտումների հետևանքները վերացնելու իրավունքի երաշխավորումը**: Մահմանադրական դատարանը գտել է, որ այդ իրավունքը սահմանափակման ենթակա չէ: Հետևաբար, սույն գործով, ելնելով նաև պատասխանող կողմի պնդումներից, սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է իր վերոհիշյալ դիրքորոշումը: Եթե որպես «նոր երևան եկած» հանգամանք գնահատելի այլ փաստարկների (ապացույցների) հիմքերով դատական ակտի օրինականությունը կասկածահարույց է, ապա օրենսդիրը պարտավոր է սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորման շրջանակներում ոչ թե սահմանափակել նման ակտի վիճարկման իրավական հնարավորությունը, որն ուղղակի սահմանափակում է ՀՀ Մահմանադրությամբ երաշ-

խավորված՝ անձի իրավունքներն ու դրանց դատական պաշտպանության հնարավորությունը, այլ ընդլայնել որպես «նոր երևան եկած» գնահատելի այլ հանգամանքները դատավարական համապատասխան գործընթացների շրջանակներում քննելու և դրանց իրավագնահատման արդյունքում գործին արդար լուծում տալու միջոցները ապահովելով անձի իրավունքների պաշտպանությունը ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածների և 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 18-րդ և 19-րդ հոդվածների սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ եթե անձն իր իրավունքների պաշտպանության նպատակով չի դիմել դատարան, այլ ընտրել է իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության օրենքով նախատեսված արտադատական միջոց (տվյալ դեպքում՝ վարչական մարմնին), նման իրավակարգավորումն ինքնին չի կարող հանգեցնել ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների սահմանափակման:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 19, 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածն այն առումով, որով արգելափակվում է ուժի մեջ մտած դատական ակտերի օրինականության վիճարկումը «նոր երևան եկած» իրավաչափ այլ հանգամանքների հիմքերով՝ հանգեցնելով անձի՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքների սահմանափակման, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածներին, 6-րդ հոդվածի երկրորդ մասին, 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր:

2. Նկատի ունենալով, որ սահմանադրական դատարանի որոշման ընդունման պահից սույն գործով վեճի առարկա իրավանորմերը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչելը կարող է առաջացնել իրավական բաց խաթարելով այդ նորմերի ուժը կորցնելու արդյունքում հաստատվելիք իրավական անվտանգությունը, ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 3-րդ մասով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 15-րդ մասով, սույն որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված իրավա-

նորմերի ուժը կորցնելու վերջնաժամկետ սահմանել 2015 թվականի դեկտեմբերի 31-ը՝ հնարավորություն տալով Ազգային ժողովին՝ հաշվի առնելով նաև հիմնախնդրի առնչությամբ միջազգային իրավական պրակտիկան, վեճի առարկա վերոհիշյալ իրավակարգավորումը համապատասխանեցնելու սույն որոշման պահանջներին:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

26 հունիսի 2015 թվականի
ՍԴՈ-1222

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ 2015
ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՄԻ 26-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ ՎԱՐԿ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 հունիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝
կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ.
Թոխյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետ-
րոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական
ներկայացուցիչ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության
նախարարի տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-
րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահ-
մանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության
օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածներին,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի

Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև 2015 թվականի հունիսի 26-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը պետական արտահանման վարկ տրամադրելու մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Մահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 26.06.2015թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի բացատրությունները, հետազոտելով համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՊԱՐԶԵՑ**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը պետական արտահանման վարկ տրամադրելու մասին համաձայնագիրը (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև՝ 2015 թվականի հունիսի 26ին՝ Երևանում:

2. Համաձայնագրի նպատակը Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդման համար ռուսական արտադրության ռազմական նշանակության արտադրանքի մատակարարումների ֆինանսավորումն է:

3. Համաձայնագրով Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությունը (ռուսական կողմ) Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը (հայկական կողմ) տրամադրում է 200 մլն ԱՄՆ դոլար գումարի չափով պետական արտահանման վարկ բացառապես ռուսական արտադրության ռազմական նշանակության արտադրանքի մատակարարումների ֆինանսավորման համար՝ համաձայն Համաձայնագրի 1-ին հավելվածում նշված ցանկի: Վարկի գծով պարտքի հաշվառումը կատարվում է ԱՄՆ դոլարով:

4. Համաձայնագիրն ունի 4 հավելված՝ Հավելված 1. (ռազմական նշանակության արտադրանքների ցանկը, գաղտնի), Հավելված 2. «Դիմում պայմանագրի ֆինանսավորման վերաբերյալ», Հավելված 3. «Հաստատում պայմանագրի ֆինանսավորման վերաբերյալ» և Հավելված 4. «Մերժում պայմանագիրը ֆինանսավորելուց»:

5. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- օգտագործել վարկը 2015-2017թթ. ընթացքում՝ ռուսական ռուբլով հաշվարկված արտադրանքի մատակարարման վերաբերյալ պայմանագրերից (այսուհետ՝ Պայմանագրեր) յուրաքանչյուրի արժեքի 90 տոկոսի ֆինանսավորման համար, որոնք կնքվում են Համաձայնագրի 8-րդ հոդվածին համապատասխան Պայմանագրերում նշված ռուսական և հայկական կազմակերպությունների միջև (այսուհետ՝ Լիազորված կազմակերպություններ) (հոդված 1, կետ 2 և հոդված 2, կետ 1),

- ռուսական Լիազորված կազմակերպությունների օգտին, ռուսական ռուբլով, կատարել կանխավճարային վճարումներ՝ յուրաքանչյուր Պայմանագրի արժեքի 10 տոկոսից ոչ պակաս (հոդված 1, կետ 3),

- վարկի օգտագործման ժամկետը լրանալիս 30 օրացուցային օրվա ընթացքում ռուսական կողմի օգտին իրականացնել ռուսական ռուբլով կումիսիոն վճարում՝ վարկի չօգտագործված գումարի 1 տոկոսի չափով (հոդված 2, կետ 5),

- 2018թ. փետրվարի 15-ից՝ 10 տարվա ընթացքում, հավասարաչափ կիսամյակային վճարումներով՝ յուրաքանչյուր տարվա փետրվարի 15-ին և օգոստոսի 15-ին, մարել վարկի փաստացի օգտագործված գումարը (այսուհետ՝ հիմնական պարտք) (հոդված 3),

- վարկի յուրաքանչյուր գումարի օգտագործման ամսաթվից մինչև հիմնական պարտքի մարման վերջնական ամսաթիվը՝ յուրաքանչյուր տարվա փետրվարի 15-ին և օգոստոսի 15-ին կատարել տոկոսների վճարում՝ տարեկան 3 տոկոս տոկոսադրույքով (հոդված 4, կետեր 1 և 2):

6. Համաձայնագրի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսվում է հայկական և ռուսական Լիազորված կազմակերպությունների միջև պայմանագրերի կնքում, որոնցով որոշվում են Համաձայնագրի շրջանակներում արտադրանքի մատակարարումների ծավալները, ժամկետները և գինը:

7. Համաձայնագրում հղում է կատարվում 2003թ. հունվարի 17-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև ռազմատեխնիկական համագործակցության մասին» համաձայնագրին (ՀՀ կողմից վավերացվել է 2003 թվականի մարտի 26-ին) և 2013թ. հունիսի 25-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև ռազմատեխնիկական համագործակցության զարգացման մասին» պայմանագրին (ՀՀ կողմից վավերացվել է 2013 թվականի դեկտեմբերի 4-ին):

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագրում ամրագրված պարտավորություն-

ները բխում են բարիդրացիական և փոխշահավետ հարաբերությունների հաստատման սահմանադրական սկզբունքների էությունից և նպատակաուղղված են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանունակության հետագա ամրապնդմանը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՈՐՈՇԵՑ**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության միջև 2015 թվականի հունիսի 26-ին Երևանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը պետական արտահանման վարկ տրամադրելու մասին» համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

30 հունիսի 2015 թվականի
ՍԴՈ-1223

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 21.06.2014Թ. ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ «ԿՈՒՏԱԿԱՅԻՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱ- ԲԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ /ՀՕ-67-Ն/ ԵՎ ԿԻՑ՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն ԵՎ ՀՕ-77-Ն ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ՄԵԶ ԳՏՆՎՈՂ «ԵԿԱՄՏԱՅԻՆ ՀԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ (ՀՕ-246-Ն) 6-ՐԴ ԵՎ 10-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՄԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

7 հուլիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ա. Գյուլումյանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝ դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Մինասյանի, Մ. Խաչատրյանի, Ա. Զեյնալյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազ-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՒԹՅՈՒՆ ♦ 1(79)2016
44

մի իրավաբանական վարչության պետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի առաջին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 21.06.2014թ. ընդունված՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի /ՀՕ-67-Ն/ և կից՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքների, ինչպես նաև դրանց հետ համակարգային կապի մեջ գտնվող «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-246-Ն) 6-րդ և 10-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ Ազգային ժողովի թվով 33 պատգամավորների՝ 03.10.2014թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Դիմողի միջնորդությամբ գործի դատաքննությունը հետաձգվել և նշանակվել է 2015թ. հուլիսի 7-ին:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողների գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարանի պահանջով ներկայացված պարզաբանումները, հետազոտելով վեճի առարկա օրենքները և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՊԱՐԶԵՑ**.

1. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը, ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքները ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են 2014թ. հունիսի 21-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2014թ. հունիսի 27-ին և ուժի մեջ են մտել 2014թ. հուլիսի 1-ից:

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2010թ. դեկտեմբերի 22-ին (ՀՕ-246-Ն), ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2010թ. դեկտեմբերի 30-ին և ուժի մեջ է մտել 2013թ. հունվարի 1-ից:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով, հաշվի առնելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2014 թվականի ապրիլի 2-ի ՄԴՈ-1142

որոշումն ու դրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքն ամբողջությամբ շարադրվել է նոր խմբագրությամբ:

ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքներով փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել համապատասխանաբար՝ «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» ՀՀ օրենքում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, «Եկամտային հարկի և պարտադիր կուտակային վճարի անձնավորված հաշվառման մասին», «Եկամտային հարկի մասին», «Մնանկության մասին», «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին», «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին», «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին», «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» և «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքներում, որոնք կոչված են ապահովելու «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի իրացումը:

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Նվազեցվող եկամուտները» վերտառությամբ վիճարկվող 6-րդ հոդվածը սահմանում է նվազեցվող եկամուտների տեսակները, որոնք, համաձայն նույն օրենքի 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, հաշվի են առնվում հարկվող եկամուտը որոշելիս:

Տվյալ հոդվածը փոփոխվել է վիճարկվող ՀՕ-71-Ն օրենքով, ինչի արդյունքում որպես նվազեցվող եկամուտ են համարվում նաև, ի թիվս այլնի, ՀՀ օրենսդրության համաձայն վճարված բոլոր տեսակի կենսաթոշակները, այդ թվում՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով կուտակային բաղադրիչի շրջանակներում վճարվող կուտակային կենսաթոշակները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ), ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կենսաթոշակային բաղադրիչի շրջանակում հարկ վճարողի կողմից իր համար և (կամ) հարկ վճարողի համար երրորդ անձի (այդ թվում՝ գործատուի) կողմից կատարված կամավոր կենսաթոշակային վճարները՝ հարկ վճարողի հարկվող եկամտի 5 տոկոսը չգերազանցող չափով («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ), ՀՀ կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի շրջանակներում անձանց համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցներից կատարվող կուտակային վճարները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ), «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով կուտակային բաղադրիչի շրջանակներում հարկ վճարողի համար (օգտին) կատարած

կուտակային վճարների հաշվին մինչև կուտակային կենսաթոշակ ստանալու իրավունքի ձեռքբերման՝ օրենքով սահմանված ժամկետը լրանալը ստացվող եկամուտները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետ), ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան՝ ժառանգության և (կամ) նվիրատվության կարգով ֆիզիկական անձանցից ստացվող գույքը և դրամական միջոցները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետ):

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Եկամտային հարկի դրույքաչափերը» վերտառությամբ վիճարկվող 10-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է եկամտային հարկի դրույքաչափերը, իսկ նույն հոդվածի 2-9-րդ մասերով սահմանված են բացառությունները: Դրանցից երկուսը, որոնք սահմանված են նույն հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով, առնչվում են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքին: Մասնավորապես, «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը սահմանում են հետևյալ բացառությունները.

«2. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կուտակային կենսաթոշակային սխեմայի շրջանակում կուտակված միջոցները օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում ֆիզիկական անձի կողմից միանվագ ստացման դեպքում եկամտային հարկը հաշվարկվում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դրույքաչափերով՝ հաշվի չառնելով սույն օրենքով սահմանված նվազեցումները:

3. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կուտակային կենսաթոշակային սխեմայի շրջանակում հարկ վճարողի կողմից իր համար և (կամ) հարկ վճարողի համար երրորդ անձի (այդ թվում՝ գործատուի) կատարած կամավոր կուտակային վճարների հաշվին սահմանված կարգով ստացված կենսաթոշակներից եկամտային հարկը հաշվարկվում է 10 տոկոս դրույքաչափով՝ հաշվի չառնելով սույն օրենքով սահմանված նվազեցումները»:

2. Դիմողը վերը նշված օրենքները վիճարկում է երկու տեսանկյունից՝ ընթացակարգային՝ կապված վերը նշված օրենքների ընդունման ընթացակարգերի պահպանվածության խնդրի և բովանդակային՝ կապված վերը նշված օրենքների տարբեր նորմերի սահմանադրականության խնդրի հետ:

Ընթացակարգային տեսանկյունից դիմողը, հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 1-ին և 5-րդ հոդվածներին, «Իրավական ակտերի մասին» և «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքներին, «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների

գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ. թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագրին, գտնում է, որ վիճարկվող իրավական ակտերի ընդունման ընթացակարգային խախտումներն այնքան էական են, որ բավարար հիմքեր են տալիս դրանք ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու համար:

Ի հիմնավորում վերը նշվածի, վկայակոչելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածը, ընդգծելով տվյալ հոդվածի այն դրույթները, որոնք վերաբերում են հանրային քննարկումներ կազմակերպելուն և դրանց իրականացման 15-օրյա ժամկետին, դիմողը փաստարկում է, որ առանց հանրային կարծիքի բացահայտման, այլընտրանքային տարբերակների, հնարավոր ծախսերի, օգուտների և հավանական ռիսկերի վերաբերյալ տեղեկությունների ստացման և իրավաստեղծ աշխատանքներում հասարակության մասնակցության ապահովման, անտեսելով օրենսդրության պահանջները, արտահերթ նստաշրջանի օրակարգում ընդգրկվեց համապատասխան օրենսդրական նախագծերի փաթեթը և նախատեսվեց, որ այն երեք ընթերցումներով պետք է ընդունվեր նույն արտահերթ նստաշրջանում, ընդ որում՝ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա ռեժիմով:

Միաժամանակ, դիմողը փաստարկում է, որ համապատասխան օրենսդրական նախագծերը «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ. թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագրով սահմանված կարգի 39, 40, 42, 43, 46, 49 և 92-րդ կետերի պահանջների հիման վրա չեն անցել պատշաճ ընթացակարգ, չեն ներկայացվել ո՛չ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի կարծիքին, ո՛չ էլ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորներին: Բացի դրանից, ըստ դիմողի, դրանք պատշաճ կարգով չեն դրվել շրջանառության մեջ, չեն քննարկվել ՀՀ ԱԾ համապատասխան հանձնաժողովում:

Արձանագրելով վիճարկվող իրավական ակտերում օրենսդրական տեխնիկայի կանոնների խախտումներ՝ դիմողը գտնում է նաև, որ վիճարկվող իրավական ակտերը չեն համապատասխանում իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին:

Դիմողը՝ 14.05.2015թ. և 06.07.2015թ. սահմանադրական դատարան ներկայացրած գրություններով ևս գտնում է, որ ՀՀ կառավարության կողմից տրված պարզաբանումները նույնպես համոզիչ չեն դիմումում առաջադրված հարցերի սպառիչ պատասխանն ունենալու համար:

Հարցին անդրադառնալով բովանդակային տեսանկյունից՝ դիմողն իր փաստարկները շարադրել է դիմումի 16-30-րդ կետերում: Մասնավորապես.

դիմողը սահմանադրականության խնդիր տեսնում է նրանում, որ

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի նախաբանում ամրագրված է կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման հնարավորությունը, ինչը, ըստ դիմողի, իրենից ներկայացնում է իրավունք, մինչդեռ օրենքի մյուս հոդվածներում այդ իրավունքը վերածվում է պարտադրանքի՝ կատարելու սոցիալական վճար, ընտրելու կենսաթոշակային ֆոնդ և կառավարիչ, կրելու ֆինանսական և աշխատուժի շուկաներից բխող և սոցիալական վճար կատարողի կամքից անկախ ռիսկեր: Նման կարգավորումը, ըստ դիմողի, «չի համապատասխանում «սոցիալական պետության» սահմանադրական նորմին (պետության պոզիտիվ պարտավորություններին) և Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավունքին»:

Դիմողը սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում իրավական որոշակիության սկզբունքին, քանի որ պարզ չէ, թե սոցիալական վճարը հանդիսանում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանված հարկ, տուրք, պարտադիր այլ վճար, թե՛ ոչ:

Հղում կատարելով 2014 թվականի «Պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքին, «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 1.2-րդ հոդվածին, «Գանձապետական համակարգի մասին» ՀՀ օրենքին, արձանագրելով, որ սոցիալական վճարները ներառված չեն 2014 թվականի պետական բյուջեում, դիմողը գտնում է, որ եթե «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում «սոցիալական վճար» եզրույթն օգտագործվում է որպես ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանված պարտադիր այլ վճար, ապա այն չի համապատասխանում Սահմանադրության նույն հոդվածով նախատեսված «պարտադիր այլ վճար» հասկացության իրավական բովանդակությանը, քանի որ պարտադիր վճարը չի ներկայացնում դրա հանրային-իրավական բնույթը, ըստ էության չի մուտքագրվում պետական բյուջե (չի հանդիսանում պետական բյուջեի եկամուտ), չի համապատասխանում «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 14-րդ մասով սահմանված «նպատակային բյուջետային մուտքեր» հասկացությանը, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի բացահայտում, թե պետությանը վերապահված որ իրավասությունների իրականացմանը պետք է ուղղված լինեին սոցիալական վճարները:

Ըստ այդմ, դիմողը գտնում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ

օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջներին:

Դիմողը սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում օգտագործվում է «սոցիալական վճարի պարտավորություն» եզրույթը, ինչը, ըստ դիմողի, չի համապատասխանում ՀՀ սահմանադրական դատարանի 14.06.2011թ. ՄԴՈ-975 որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորոշումներին, որոնք վերաբերում են «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների տարբերակիչ հատկանիշներին:

Դիմողը գտնում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի համապատասխանում ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար, հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածին, պետական սեփականությունը կառավարելու` ՀՀ կառավարության իրավասությունը սահմանող` ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածին, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 3, 9 և 11-րդ հոդվածներին, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածին, 168-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, 279-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, դիմողը գտնում է, որ, նախ` սոցիալական վճարը չի կարող հանդիսանալ անձի սեփականություն, երկրորդ` եթե սոցիալական վճարը պետական բյուջեի միջոց է, ապա այն Հայաստանի Հանրապետության սեփականությունն է, որը ենթակա է կառավարման ՀՀ կառավարության կողմից, ինչը չի կարող ներառել անձանց կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների սեփականության կառավարումը: Ըստ այդմ էլ, դիմողը, արձանագրելով, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջներին, գտնում է, որ այդ հիմքով նույն օրենքի 7-րդ հոդվածով գործատուի վրա սոցիալական վճարներ հաշվարկելու, փոխանցելու կամ գանձելու պարտականություն դնելը, այդ պարտականությունը չկատարելու համար նույն օրենքի 71-րդ հոդվածով գործատուի համար պատասխանատվություն նախատեսելը խախտում է ՀՀ Սահմանադրության 8, 31 և 43-րդ հոդվածների պահանջները:

Ըստ դիմողի` «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում

փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի՝ սոցիալական վճար կատարողների շրջանակին, սոցիալական վճարի մեծությանը (տոկոսադրույքին) և սոցիալական վճարի աղբյուրներին վերաբերող դրույթները խախտում են «իրավունքի գերակայության, անձի՝ սոցիալական կամ տարիքային գործոնով պայմանավորված խտրականության և իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի, ինչպես նաև իրավական համաչափության սահմանադրական նորմերն ու սկզբունքները»: Իր այդ դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողը հղում է կատարում ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը և գտնում, որ սահմանադրական դատարանի նշված որոշման մեջ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ սոցիալական վճար կատարողների շրջանակին, սոցիալական վճարի մեծությանը (տոկոսադրույքին) և սոցիալական վճարի աղբյուրներին վերաբերող դրույթների վերաբերյալ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները չեն արտացոլվել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում:

Դիմողը մեջբերում է նաև ՄԴՈ-1142 որոշման 10 և 11-րդ կետերում սահմանադրական դատարանի արտահայտած այն իրավական դիրքորոշումները, որոնք վերաբերում են եկամտային հարկին, կենսաապահովման նվազագույն գամբյուղին, կենսաապահովման նվազագույն բյուջեին: Ընդհանրացնելով և նկատի առնելով Մահմանադրության 14.1-րդ կետի պահանջը՝ դիմողը գտնում է, որ սոցիալական վճարները չեն կարող վերաբերել որոշակի տարիքից ավելի ցածր կամ բարձր տարիքի անձանց, և որ «նույն տարիքային և աշխատանքային ոլորտի խտրականության արգելման սկզբունքը վերաբերում է նաև պետական բյուջեից կատարվող կուտակային վճարներին»:

Համադրելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ և 81-րդ հոդվածները՝ դիմողը սահմանադրականության խնդիր տեսնում է նրանում, որ, ի թիվս այլնի, սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի համար տրվել է ակնհայտ ոչ համաչափ ժամանակահատված, նշված իրավունքը տրվել է այդ իրավունքից մեկ անգամ օգտվելու հնարավորությամբ, նման իրավունք տրվել է 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց, ինչի պարագայում նշված ժամկետից մեկ օր ուշ կամ մեկ օր շուտ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվելն անձին զրկում է նշված իրավունքից, նշված իրավունքը չի բավարարում իրավական որոշակիության պահանջներն այն անձանց մասով, ովքեր աշխատանքը համատեղում են, որևէ ձևով չի հիմնավորվում սոցիալական վճարի

կատարման պահանջի և այդ վճարը վճարելուց հրաժարվելու իրավունքի իրացման կապը 1974թ. և դրանից հետո ծնված անձանց համար, օրենսդիրը չի սահմանել հարկային մարմինն՝ սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և այդ մարմնի կողմից դրանց ընդունման կարգը, առկա է իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի, ինչպես նաև իրավական համաչափության սահմանադրական սկզբունքների խախտում՝ կապված կենսաթոշակային ֆոնդերի փոփոխության, կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի ժառանգման, կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցներն ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգամանքի հետ: Այս կապակցությամբ դիմողը գտնում է, որ խախտվել են Սահմանադրության 3-րդ և 14.1-րդ հոդվածների, 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջները, ինչպես նաև իրավական որոշակիության, անվտանգության, օրինական ակնկալիքների և համաչափության սկզբունքները:

Մասնավորապես, կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցներն ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգամանքի առնչությամբ դիմողը փաստարկում է, որ անձի կողմից իր սեփականության իրավունքի իրացումը տարածամկետելով՝ նախատեսված չէ այդ ժամանակահատվածի համար որևէ ողջամիտ փոխհատուցում:

Դիմողը փաստարկում է նաև, որ նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարներն արագընթաց ձևով քաղաքացիներին վերադարձնելու փոխարեն նախատեսված է, որ դրանց մի մասի վերադարձը 2015թ. հունվար-հուլիս ժամանակահատվածում, և այն էլ ոչ թե ամբողջ գումարը և դրա նկատմամբ հաշվարկված տոկոսային եկամուտները, այլ մայր գումարը՝ առանց պետական բյուջեից քաղաքացու սեփականությանը հանձնված գումարի և 2014թ. հունվարի 1-ից մինչև առնվազն 2015 թվականը կենսաթոշակային ֆոնդում առկա գումարի նկատմամբ հաշվարկվող տոկոսային եկամուտները:

Դիմողը, հղում կատարելով սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված առանձին իրավական դիրքորոշումների, վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության 83.3 և 83.5-րդ հոդվածները, սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ վիճարկվող ակտերով լուծված չէ կենսաթոշակային համակարգի նկատմամբ հանրային վստահության հարցը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգում գործում է բարդ վարչարարություն և առկա է վարչական ծախսերի մեծ անհրաժեշտություն:

Մասնավորապես, դիմողը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակային ֆոնդի ռիսկերի կառավարման համա-

կարգին ներկայացվող պահանջները կառուցված են «պետք է», «անհրաժեշտ է» դարձվածքներից բխող ցանկությունների վրա՝ ի խախտումն «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի և, մասնավորապես, դրա 45-րդ հոդվածի, ինչպես նաև առկա են անորոշ և իրավական հետևանքներ չառաջացնող ձևակերպումներ ՀՕ-67-Ն օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում և 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի նախատեսել համակարգի բնականոն գործունեության երաշխավորման համար ՀՀ կենտրոնական բանկի համարժեք հանրային-իրավական պատասխանատվության որևէ միջոց կամ վերջինիս տվել է ՀՀ Մահմանադրության 83.5-րդ հոդվածին հակասող իրավասություններ, նախատեսել է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափը սահմանի ՀՀ կենտրոնական բանկը, մինչդեռ այն պետք է սահմանվեր օրենքով:

Դիմողը, հղում կատարելով սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՌ-1142 որոշման մեջ արտահայտված առանձին իրավական դիրքորոշումների, գտնում է, որ վիճարկվող ակտերով լուծված չէ նաև կենսաթոշակային համակարգի հուսալիության հարցը՝ կենսաթոշակային ֆոնդում առկա փայերի ինդեքսավորման կամ տարեկան գնաճով ճշգրտման խնդրի տեսանկյունից, ինչպես նաև կենսաթոշակային համակարգի երաշխավորվածության հարցը՝ իրավունքների և պարտականությունների հավասարակշռման, պարտականությունների հարցում թերացման համար համարժեք պատասխանատվության սահմանման և հետևողական իրացման տեսանկյունից:

Մասնավորապես, դիմողն անթույլատրելի է համարում, որ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային հատկացման գումարը, երկրորդ՝ արձանագրելով, որ վիճարկվող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, գտնում է, որ այն, մի կողմից, չի կարող երաշխավորել կուտակային հատկացումների օգտագործման կանոնների միատեսակ կիրառությունը, մյուս կողմից՝ ակնհայտ հակասություն կարող է առաջանալ կենսաթոշակային համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում կուտակային համակարգի նպատակի առումով, երբ այն ներկայացվում է, մի կողմից, որպես ապագա կենսաթոշակառուներին արժանապատիվ կենսաթոշակ երաշխավորելու համակարգ, իսկ մյուս կողմից՝ որպես երկրի տնտեսությանն անհրաժեշտ «երկար փողի ձևավորման» ինստիտուտ:

Դիմումի 31-րդ կետում դիմողն ամփոփում է դիմումի 16-30-րդ կետերում շարադրված իր փաստարկները և փաստում, որ վիճարկվող իրավական ակտերը պահպանել են մի շարք ձևակերպումներ, որոնք, իր կարծի-

քով, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից արդեն իսկ ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: Մասնավորապես, դիմողը գտնում է, որ կուտակային պարտադիր վճարը սոցիալական նպատակային վճար վերանվանելով՝ չի փոխվել դրա իրավական բովանդակությունը, չի վերանայվել պարտադիր վճարի չափի սահմանման տրամաբանությունը, չի վերացվել գործատուի համար վերջինիս սեփականության իրավունքի հակասահմանադրական սահմանափակումը, ըստ էության չեն վերանայվել մասնավոր ֆոնդերում կուտակված միջոցների անարդյունավետ օգտագործման նկատմամբ պատասխանատվության մեխանիզմները, անտեսվել են իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության, սեփականության անձեռնմխելիության և պայմանագրային ազատության, համաչափության և համամասնության սահմանադրական սկզբունքները, համակարգի նկատմամբ հանրային վստահությունը ձևավորող կառուցակարգերի հստակությունն ու պատշաճ վերահսկողությունը, գործատու-աշխատող պետություն շղթայի գործողության սկզբունքը:

3. Պատասխանողը խնդրին անդրադառնում է «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով օրենսդրական կարգավորումների տեսանկյունից և դիմողի կողմից առաջ քաշված փաստարկների տեսանկյունից՝ ընթացակարգային և բովանդակային առումներով:

Խնդրին անդրադառնալով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով օրենսդրական կարգավորումների տեսանկյունից՝ պատասխանողը սահմանադրական դատարանի նշված որոշման վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ, առաջին նոր օրենսդրական կարգավորումների արդյունքում, ի կատարումն ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման պահանջների, կուտակային վճարը փոխարինվեց նպատակային սոցիալական վճարով, երկրորդ՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ օրենքն ամբողջությամբ գործողության մեջ դնելու համար պահանջվում է տևական ժամանակահատված, օրենքում նախատեսվեցին անցումային դրույթներ՝ անձին իրավունք վերապահելով մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար հրաժարվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից, երրորդ՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2014թ. հուլիսի 1-ից հանրային ծառայողների համար նախատեսվում էր

իրականացնել աշխատավարձերի նոր համակարգի ներդրում և աշխատավարձերի չափերի բարձրացում, որի շրջանակներում տեղի չի ունենա սնօրինվող եկամտի նվազում, կենսաթոշակային նոր համակարգի ներդրման առաջին փուլում ընգրկվեցին հանրային ծառայության համակարգի պետական աշխատողները, չորրորդ՝ 1974 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծնված և 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հետո վարձու աշխատողի կարգավիճակ ձեռք բերած, նոտարի պաշտոնում նշանակված, անհատ ձեռնարկատեր դարձած այն անձանց համար, որոնք 2014 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ չեն հանդիսացել վարձու աշխատող, նոտար կամ անհատ ձեռնարկատեր, սահմանվեց կենսաթոշակային նոր համակարգում ընդգրկվելու կամավորության սկզբունքը, որը գործում է երեք տարի, հինգերորդ հաշվի առնելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ՄԴՈ-1142 որոշմամբ հակասահմանադրական ճանաչված նորմերը՝ բացառապես օրենքով սահմանվեցին երաշխիքային ֆոնդի սնօրինման կարգն ու պայմանները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդված), կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդված), ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդված), սոցիալական վճարները տարեկան գնաճով ճշգրտելու կարգը («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի հավելված):

Խնդրին անդրադառնալով ընթացակարգային տեսանկյունից և արձանագրելով, որ սույն գործով վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունվել են ՀՀ կառավարության նախաձեռնությամբ իրավիքաված արտահերթ նստաշրջանի ընթացքում՝ պատասխանողը, հղում կատարելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 39 և 51-րդ հոդվածներին, նույն օրենքի՝ խորհրդարանական լսումների վերաբերյալ դրույթներին, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասին, արձանագրում է, որ Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովներում օրենքի նախագծերի քննարկման և դրանց վերաբերյալ եզրակացություններ ներկայացնելու պարտադիր իրավական պահանջը վերաբերում է հերթական նստաշրջաններին, մինչդեռ վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունվել են արտահերթ նստաշրջանի շրջանակներում, որը բացառում էր մշտական հանձնաժողովների կողմից եզրակացություններ ներկայացնելու իրավական հնարավորությունը, իսկ օրենքն այս կամ այն նախագիծը հանրային քննարկման դնելու իրավասությունը թողել է հանձնաժողովների հայեցողությանը: Ընդ որում, խորհրդարանական լսումները, որպես կանոն, իրականացվում են հերթական նստաշրջանների ընթացքում: Միաժամանակ, արձանագրելով, որ հասարակական քննարկումների

կազմակերպումն առավելագույնս նպաստում է իրավական ակտերի նախագծերի նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացմանը, պատասխանողը նշում է, որ արտահերթ նստաշրջանի ընթացքում վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունելու հանգամանքը պայմանավորված էր վերջիններիս նախագծերի ընդունման հրատապությամբ՝ պայմանավորված կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության իրավակարգավորումները ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշմանը՝ այդ որոշման մեջ նշված ժամկետում, համապատասխանեցնելու անհրաժեշտությամբ:

Խնդրին անդրադառնալով բովանդակային տեսանկյունից և հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 8, 37, 43, 45 և 47-րդ հոդվածներին, ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-753 որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորոշումներին, 1948թ. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 17-րդ հոդվածին, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի կոնվենցիային կից №1 արձանագրության՝ «Սեփականության պաշտպանությունը՝ վերտառությամբ 1-ին հոդվածին, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին՝ ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածին, «Բյուջետային համակարգի մասին՝ ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածին՝ պատասխանողը գտնում է, որ կատարված փոփոխությունների արդյունքում կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության իրավակարգավորումները սոցիալական վճարի մասով համապատասխանեցվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին, մասնավորապես, առաջին՝ սոցիալական վճարները կրում են հանրային իրավական բնույթ, այսինքն՝ սահմանվում և վճարվում են հանրային-իրավական բնույթի հասարակական հարաբերությունների՝ կենսաթոշակային համակարգի շրջանակներում, երկրորդ՝ սոցիալական վճարները մուտքագրվում են պետական բյուջե՝ պետական բյուջեի հատուկ հաշվին փոխանցվելու միջոցով:

Վերոգրյալի հիման վրա պատասխանողը գտնում է նաև, որ սոցիալական վճարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի կարգավորման տիրույթում, և սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունը չի կարող դիտարկվել որպես անձի հայեցողությամբ իր սեփականություն հանդիսացող աշխատավարձի տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավունքի սահմանափակում կամ մարդու կամաարտահայտությունից անկախ նրա սեփականության իրավունքի սահմանափակումից:

Պատասխանողը նշում է, որ եթե նախկինում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» 22.12.2010թ. ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացին կատարում էր պարտադիր կուտակային վճարներ, որոնց դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին տվյալ քաղաքացու

սեփականությունը, ապա սոցիալական վճարի պարագայում գումարները փոխանցվում են ՀՀ պետական բյուջե: Եվ եթե քաղաքացին չունենա իր հաշվում հաշվառվող կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության իրավունք, որը պաշտպանված է Սահմանադրությամբ և օրենքներով, ցանկացած այլ պաշտպանության երաշխիք կլինի շատ ավելի թույլ:

Ըստ պատասխանողի՝ ՀՀ քաղաքացիների կենսաթոշակային իրավունքների առավելագույն պաշտպանվածությունն ապահովելու նպատակով օրենքում ներառվեց կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի սեփականության իրավունքը ՀՀ քաղաքացիներին փոխանցելու մեխանիզմը՝ համապատասխան փոփոխություններ կատարելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում: Մասնավորապես պետությունը քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության օբյեկտը արժեթուղթն է, որի տիրապետումը, օգտագործումը, տնօրինումը, դրանով հավաստվող իրավունքների փոխանցումը սահմանափակված են որոշակի նպատակային նշանակությամբ: Պատասխանողի կարծիքով՝ նշվածը վկայում է, որ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի վերաբերյալ իրավակարգավորումներն ամբողջությամբ համահունչ են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջներին:

Արձանագրելով, որ պետությունն արժեթղթերը ձեռք է բերում ոչ թե իր, այլ քաղաքացիների օգտին՝ յուրաքանչյուր քաղաքացու համար իր կատարած սոցիալական վճարի և պետության կողմից կատարված հավելավճարի չափով, որ դրա արդյունքում կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար անհրաժեշտ է նաև երրորդ կողմի՝ քաղաքացու կամաարտահայտությունը, պատասխանողը նշում է, որ քաղաքացու կամաարտահայտության համար հիմք է ընդունվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավակարգավորումը, որի համաձայն՝ օրենքով նախատեսված դեպքերում լրությունը համարվում է գործարք կնքելու կամքի արտահայտություն:

Անդրադառնալով ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի առնչությամբ դիմողի այն փաստարկին, որ սոցիալական վճարները չեն կարող վերաբերել որոշակի տարիքից ավելի ցածր կամ բարձր տարիքի անձանց, կամ որոշակի ոլորտում աշխատող անձանց՝ պատասխանողը, հղում կատարելով իտրականության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին, նշում է, որ թեև օրենքը տարբերակված մոտեցում է դրսևորում որոշակի

կատեգորիայի անձանց նկատմամբ, սակայն այդպիսի մոտեցումը պայմանավորված է օբյեկտիվ հանգամանքներով: Պատասխանողը նշում

է նաև, որ կուտակային կենսաթոշակային համակարգի անցած բազմաթիվ երկրներ, որոնց սահմանադրություններում ևս ամրագրված է տարիքային և այլ հատկանիշներից ելնելով խտրականության արգելքը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգին անցում են կատարել ոչ թե անմիջապես, այլ՝ փուլերով: Տվյալ դեպքում, օրենսդիրը՝ սոցիալական նպատակային վճարը նախատեսելով միայն 1974 թվականի հունվարի 1-ին և դրանից հետո ծնված անձանց համար, հիմք է ընդունել պետության կողմից կենսաթոշակային ապահովման փաստացի հնարավորությունը: Ինչ վերաբերում է «Հանրային ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված հանրային այն ծառայողներին, որոնք օրենքի անցումային դրույթների ուժով չեն կարող հրաժարվել սոցիալական վճարներ կատարելուց, պատասխանողը նշում է, որ նման իրավակարգավորումն ընդունվել է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հանրային ծառայողների աշխատավարձերը, որոնք վճարվում են պետական բյուջեից, զգալիորեն բարձրացան, ինչպես նաև հաշվի է առնվել նշված անձանց կողմից առաջիկայում նման վճարներ կատարելու փաստացի հնարավորությունը: Միաժամանակ, պատասխանողն արձանագրում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածին հակասող չի ճանաչել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի նախկին խմբագրությամբ գործող 5-րդ հոդվածը, որը ևս համանման կարգավորում էր նախատեսում:

Անդրադառնալով օրենքի նախաբանում ամրագրված՝ կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման հնարավորության և օրենքի հաջորդ հոդվածներում սոցիալական վճարներ կատարելու՝ դիմողի կարծիքով պարտադրանքի վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին և արձանագրելով, որ սոցիալական ապահովության ոլորտում պետությունն իր պոզիտիվ պարտականությունը կատարում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին, իսկ որպես պետական բյուջեի միջոցների ձևավորման աղբյուրներ առաջին հերթին հանդիսանում են անձանց կողմից վճարվող հարկերը, տուրքերը և պարտադիր այլ վճարները, պատասխանողը նշում է, որ նշված հանգամանքով է պայմանավորված հարկեր, տուրքեր վճարելու, պարտադիր այլ վճարներ կատարելու սահմանադրական պարտականության կարևորությունը հասարակության և պետության համար: Ըստ պատասխանողի՝ այդպիսի պարտականություններից է սոցիալական վճարների կատարումը:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ ՀՕ-71-Ն ՀՀ օրենքը չի անդրադարձել կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու խնդիրներին, պատասխանողը նշում է, որ 21.06.2014թ.

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության վերաբերյալ նախագծերի փաթեթում ներառվեց նաև «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որի համաձայն՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ չեն ներառվում աշխատավարձից վճարվող հարկերը, նպատակային սոցիալական վճարները, հավելումները, հավելավճարները, պարգևատրումները և խրախուսման այլ վճարները:

Անդրադառնալով սոցիալական փաթեթը որպես սոցիալական վճարի աղբյուր հանդիսանալու վերաբերյալ դիմողի փաստարկին՝ պատասխանողը նշում է, որ դիտարկվող իրավակարգավորումը նպատակ ունի ապահովելու սոցիալական փաթեթի գումարների առավելագույն օգտագործումը, որոնք տարվա ընթացքում հաճախ չեն օգտագործվում կամ օգտագործվում են մասնակի:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ օրենքով չի ապահովվել գործատուների մասնակցությունը սոցիալական վճարների կատարման գործընթացին, պատասխանողը նշում է, որ գործատուների մասնակցությունը ցանկացած պարագայում առկա է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ աշխատավարձից անվանական կատարվող վճարումները, ի վերջո, գործատուի կողմից աշխատանքի վարձատրությանն ուղղվող միջոցներ են:

Պատասխանողը նշում է նաև, որ գործատուի մասնակցությունն առավել առարկայական է դառնում նվազագույն աշխատավարձի մասով: Այս կապակցությամբ հղում կատարելով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածին՝ պատասխանողն արձանագրում է, որ նվազագույն աշխատավարձ ստացող անձանց համար սոցիալական վճարներ պետք է կատարի գործատուն:

Հղում կատարելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասին՝ պատասխանողը նշում է նաև, որ սոցիալական փաթեթից օգտվող անձինք իրավունք ունեն սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելու սոցիալական փաթեթի գումարները, որոնք ևս պետություն-գործատուի կողմից կատարվող վճարումներ են:

Անդրադառնալով «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ պատասխանողը գտնում է, որ, նախ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը ՄԴՈ-975 որոշման մեջ «պարտականություն» և «պարտավորություն» եզրույթների բովանդակությունը բացահայտել է կոնկրետ գործով, երկրորդ սոցիալական վճարի պարտավորությունն իր էությամբ համարժեք է «պարտականություն» եզրույթին՝ որպես հանրային-իրավական բնույթի հարաբերությունների բաղադրիչ:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման ժամկետային սահմանափակման, ինչպես նաև նշված իրավունքը մեկ անգամ օգտագործելու հետ, և արձանագրելով, որ իրավունքների իրականացումը հաճախ ուղեկցվում է որոշակի ժամկետների սահմանմամբ, և որ այդ ժամկետներն ինքնին պետք է այնպիսին լինեն, որ խելամտորեն ապահովեն նախատեսված իրավունքների իրականացման հնարավորությունը, պատասխանողը գտնում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդիրը սահմանել է խելամիտ ժամկետ, որը բավարար է սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի իրականացման համար: Միաժամանակ, պատասխանողը նշում է, որ սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու հետ կապված հարցերը մանրամասն կարգավորվել են ՀՀ կառավարության 2014թ. հուլիսի 31-ի թիվ 826-Ն որոշմամբ:

Դիմողի այն փաստարկի առնչությամբ, ըստ որի՝ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային վճարները, պատասխանողը նշում է, որ սոցիալական վճարումների տարեկան գնաճով ճշգրտման հանգամանքը պայմանավորված է վերջիններիս համար նվազագույն երաշխիքներ ապահովելու անհրաժեշտությամբ, որն անձին հնարավորություն կտա ստանալու առնվազն այնքան, որքան վճարել է՝ պահպանելով վճարած գումարների գնողունակությունը:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կենտրոնական բանկին կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարիչների նկատմամբ լրացուցիչ պահանջներ սահմանելու վերաբերյալ նորմատիվ իրավական ակտեր ընդունելու իրավական հնարավորության ընձեռումը հակասում է ՀՀ Մահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին, պատասխանողը նշում է, որ օրենքը ՀՀ կենտրոնական բանկին իրավունք է վերապահում ընդունելու ոչ թե կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարիչների համար պարտականություններ, այլ լրացուցիչ պահանջներ նախատեսող իրավական ակտեր, որը բխում է իրավիճակին արագ արձագանքելու և դրանով իսկ կենսաթոշակային ֆոնդի մասնակիցների շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից:

Կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի պաշտպանվածության վերաբերյալ դիմողի մտահոգության առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը սահմանում է պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի կարգավիճակը՝ սահմանելով կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ քաղաքացիների սեփականության իրավունքի ձեռքբերման կարգը: Պատասխանողը նշում է նաև, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 968.9-

րդ հողվածով ֆոնդի կառավարչի համար նախատեսված է քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն: Իր հերթին, սեփականության իրավունքի պաշտպանությունն իրականացվում է նաև քրեաիրավական նորմերով:

Ամփոփելով՝ պատասխանողն արձանագրում է, որ կենսաթոշակային օրենսդրության ոլորտի ներկա կարգավորումներն ուղղված են սոցիալական ապահովության ոլորտում պետության պոզիտիվ պարտականությունների կատարմանը, որի շրջանակներում կերաշխավորվի կատարված վճարումներին համարժեք կենսաթոշակ, կապահովվի կենսաթոշակառուների արժանապատիվ կենսամակարդակը և հնարավոր սոցիալական խնդիրների հաղթահարումը: Միաժամանակ, պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 21.06.2014թ. ընդունված՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-67-Ն) և կից ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքների, ինչպես նաև դրանց հետ համակարգային կապի մեջ գտնվող «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ և 10-րդ հոդվածների դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին:

4. ՀՀ կառավարությունը սահմանադրական դատարանի պահանջով 24.12.2014 թվականին ներկայացրել է դիմումում բարձրացված հարցերի վերաբերյալ պարզաբանումներ՝ խնդրին անդրադառնալով երկու տեսանկյուններից՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով տրված լուծումների տեսանկյունից և դիմողի կողմից առաջ քաշված փաստարկների տեսանկյունից՝ բովանդակային և ընթացակարգային առումներով: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարությունը 31.03.2015թ. թիվ 01/13.11/5050-15 գրությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարան է ներկայացրել քննության առարկա գործին առնչվող լրացուցիչ պարզաբանումներ և կից փաստաթղթեր՝ անհամաձայնություն արտահայտելով դիմումում առաջ քաշված հարցադրումների վերաբերյալ:

Խնդրին անդրադառնալով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով ձեռնարկված լուծումների տեսանկյունից՝ ՀՀ կառավարությունը, նախ՝ մեջբերում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման եզրափակիչ մասի դրույթները, երկրորդ սահմանադրական դատարանի նշված որոշման վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ կուտակային վճարի փոխարեն սահմանվել է

նպատակային սոցիալական վճարը, որը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի և «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար է և, որպես հարկային եկամուտ, պետական բյուջեի եկամտի աղբյուր է, երրորդ՝ վերոշարադրյալի հիման վրա եզրակացնում է, որ սեփականության իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի են առնվել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում, և որ սոցիալական վճարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի կարգավորման տիրույթում, չորրորդ՝ արձանագրում է, որ ՀՀ պետական բյուջե վճարվող սոցիալական վճար սահմանելու միջոցով լուծում է տրվել նաև «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականության հետ կապված խնդրին:

ՀՀ կառավարությունը նշում է, որ եթե «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացու կատարած պարտադիր կուտակային վճարների դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին քաղաքացու սեփականությունը, ապա գործող իրավակարգավորման պարագայում սոցիալական վճարների գումարները փոխանցվում են պետական բյուջե: Պետությունը քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության օբյեկտն արժեթուղթն է, և «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի գաղափարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջների շրջանակներում:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքները, որ պետությունն արժեթղթերը ձեռք է բերում ոչ թե իր, այլ քաղաքացիների օգտին, և դրա արդյունքում կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար անհրաժեշտ է նաև երրորդ կողմի՝ քաղաքացու կամահայտնությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար դիմումներ գրելու ավելորդ վարչարարությունից խուսափելու համար ՀՀ կառավարությունն օգտվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ընձեռված հնարավորությունից, որի համաձայն՝ լուծությունը համարվում է գործարք կնքելու կամքի արտահայտություն:

ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է նաև, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի՝ իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սկզբունքների պահանջներին համարժեք իրավունքների

պաշտպանության կոնկրետ երաշխիքներ չամրագրելու և տվյալ իրավահարաբերություններում գործադիր իշխանության հայեցողության սահմանները չհստակեցնելու հիմքով ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված դրույթները ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով օրենքով են սահմանվել.

- երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման կարգն ու պայմանները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդված),

- կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդված),

- ֆոնդերի կառավարիչների ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդված),

- կատարված սոցիալական վճարները տարեկան գնաճով ճշգրտելու կարգը («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի հավելված):

Խնդրին անդրադառնալով դիմողի կողմից առաջ քաշված և ՀՀ կառավարության՝ վերը նշված լուծումների տիրույթից դուրս մնացած մյուս փաստարկների տեսանկյունից՝ բովանդակային և ընթացակարգային առումով, ՀՀ կառավարությունը վերոնշյալ 24.12.2014թ. թիվ 01/13.7/21785-14 և 31.03.2015թ. թիվ 01/13.11/5050-15 պարզաբանումների շրջանակներում իր դիրքորոշումներն է շարադրել դիմողի կողմից ներկայացված փաստարկների առնչությամբ: Մասնավորապես, դիմումում շարադրված այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են վիճարկվող ակտերի ընդունման ընթացակարգի պահպանվածությանը, ներառյալ՝ հանրային քննարկումներ կազմակերպելուն, ՀՀ կառավարությունը, հղում կատարելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածին, արձանագրում է, որ հանրային քննարկումներ իրականացնելու ձևերն ունեն պարտադիր (նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծն ինտերնետային կայքում հրապարակելը) և ոչ պարտադիր (շահագրգիռ անձանց հետ հանդիպումներ, բաց լսումներ, քննարկումներ, հասարակական հարցումներ) բնույթ, որոնք բոլորն էլ պահպանվել են վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունելիս: Մասնավորապես, ի թիվս այլնի, 2014թ. ապրիլի 2-ից սկսած հարցը դարձավ հասարակության տարբեր զանգվածների, բոլոր շահագրգիռ անձանց քննարկման և ուսումնասիրության առարկա, որի արդյունքում ընդունվեցին վիճարկվող իրավական ակտերի նախագծերը: Բերվում է նաև թվով 17 զանգվածային լրատվամիջոցների ցանկը, որոնցում հրապարակվել է նախատեսվող օրենսդրական փոփոխությունների ամփոփ նկարագիրը: Անդրադարձ կատարելով նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի և «Իրավական ակտերի մասին»

ՀՀ օրենքի համապատասխան հոդվածներին, ինչպես նաև ներկայացնելով օրենսդրական նախաձեռնության իրացման ողջ ընթացքը, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ «...վիճարկվող իրավական ակտերի ընդունման և «օրենք» հանդիսանալու գործընթացն իրականացվել է ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան»:

Դիմումի 21-րդ կետում առաջ քաշված փաստարկների առնչությամբ արձանագրելով, որ բոլոր սոցիալական պետություններում էլ մարդիկ ազատված չեն հարկային, սոցիալական կամ այլ վճարներ կատարելու պարտավորությունից, ինչն ամեննին էլ չի հակասում երկրի սոցիալական բնույթին, որ սոցիալական ապահովությունն անձի իրավունք լինելուց բացի, նաև պետության պոզիտիվ պարտականությամբ պայմանավորված նպատակային գործառույթ է, և որ ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով, ՀՀ կառավարությունը փաստում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդրի հայեցողությանն է վերապահված սոցիալական ապահովության ծավալի ու ձևերի ընտրությունը, և որ տվյալ ոլորտում համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալ-տնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով:

Դիմումում ներկայացված՝ որոշ հասկացությունների անհստակության վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը պարզաբանում է, որ օրենքներում կարող են լինել առանձին դրույթներ, որոնք ոչ միանշանակ են ընկալվում: Տվյալ դեպքերի համար նախատեսված է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 87-րդ հոդվածը:

Դիմողի կողմից առաջ քաշված՝ «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ արձանագրելով, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 14.06.2011թ. ՄԴՈ-975 որոշման մեջ նշված եզրույթները գնահատվել են բացառապես քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների դաշտում, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ վերը նշված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները տվյալ դեպքում կիրառելի չեն:

Դիմումում առաջ քաշված այն դիրքորոշման առնչությամբ, համաձայն որի՝ սոցիալական վճարների վճարման պարտավորությունից ազատումը որոշակի տարիքային կամ աշխատանքային խմբերի համար հանգեցնում է ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի դրույթների խախտման՝ կախված տարիքից և աշխատանքային ոլորտից, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ տվյալ դեպքում հանրային և մասնավոր ոլորտների աշխատողների

միջև տարբերակված մոտեցումն ունի օբյեկտիվ և պատճառաբանված հիմքեր՝ կապված բաշխողական կենսաթոշակային համակարգից կուտակային կենսաթոշակային համակարգին 2 փուլով՝ սկզբում՝ հանրային, հետո մասնավոր ոլորտների աշխատողների համար, անցման հետ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից համակարգը գործելու է բոլորի համար: Բացի դրանից, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ տվյալ դեպքում առկա չէ միևնույն իրավիճակում գտնվելու հանգամանքը, քանի որ, ի տարբերություն մասնավոր ոլորտի աշխատողների, հանրային ոլորտի աշխատողների աշխատավարձը 2014թ. հուլիսի 1-ից բարձրացվեց, ինչի արդյունքում սոցիալական վճարների կատարման պարտավորությունը վերջիններիս կենսամակարդակում էական փոփոխություններ չի առաջացնի, իսկ մասնավոր հատվածին տրվեց ժամանակ մինչև 2017 թվականը՝ սոցիալական վճարներ կատարելու պարտավորության հետ հարմարվելու համար: ՀՀ կառավարությունը նկատում է նաև, որ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ պարտադիր կուտակային վճար կատարողների շրջանակը սահմանող նորմերը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր չեն ճանաչվել, իսկ նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 7-րդ հոդվածի 1-ին և 11-րդ մասերը ճանաչվել են Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր այն մասով, որով այդ նորմերը չեն ապահովում յուրաքանչյուր անձի հայեցողությամբ իր սեփականությունը հանդիսացող աշխատավարձի տիրապետման, օտագործման և տնօրինման իրավունքը և հանգեցնում են մարդու կամաարտահայտությունից անկախ նրա սեփականության իրավունքի սահմանափակման:

Դիմումի նույն կետում առաջ քաշված՝ սոցիալական ապահովության միջոցները հարկով փոխարինելու վտանգավորության վերաբերյալ դիրքորոշման առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը, կիսելով այդ մտահոգությունը, արձանագրում է, որ իր կողմից առաջարկվել է կուտակային կենսաթոշակների ձևավորման համար վճարվող գումարներն առանձնացնել հարկերից՝ իրենց ընդգծված նպատակային նշանակությամբ:

Դիմումի նույն կետում առաջ քաշված՝ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականության վերաբերյալ դիրքորոշման առնչությամբ, որը վերաբերում է նրան, որ «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-71-Ն օրենքը չի անդրադաձել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու խնդրին, ՀՀ կառավարությունը, վկայակոչելով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ

օրենքի 4-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունը, «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածը, արձանագրում է, որ այդ խնդրին վիճարկվող իրավական ակտերով անդրադարձ է կատարված: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով սոցիալական վճարները չեն հարկվում: Այնուհետև նշում է, որ սոցիալական վճարները հարկվում են (չեն նվազեցվում), սակայն չի հարկվում պարտադիր կուտակային կենսաթոշակը, և հակառակը՝ կամավոր կենսաթոշակային վճարները չեն հարկվում (նվազեցվում են), սակայն հարկվում է կամավոր կուտակային կենսաթոշակը՝ հիմնված այն տրամաբանության վրա, որ ցանկացած եկամուտ պետք է հարկվի որևէ փուլում միայն մեկ անգամ:

Դիմողի այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի համար տրված ժամանակահատվածին, նման իրավունքը միայն 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց տրամադրելուն, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ շուրջ կես տարին առավել քան բավարար ժամանակահատված է կողմնորոշվելու ապագա 3 տարիների ընթացքում սոցիալական վճարների կատարումից հրաժարվելու կամ չհրաժարվելու համար, ինչը վերաբերում է նաև նոր աշխատաշուկա մտած անձանց՝ հաշվի առնելով այն, որ 2017թ. հուլիսի 1-ից կուտակային կենսաթոշակային համակարգում ընդգրկված են լինելու 1974 թվականից հետո ծնված բոլոր աշխատող քաղաքացիները:

Դիմողի առաջ քաշած այն փաստարկի առնչությամբ, որը վերաբերում է հարկային մարմնին սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և նրա կողմից ընդունման կարգին, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ այդ հարցը կարգավորված է ՀՕ-67-Ն օրենքի անցումային դրույթներով և ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ. 826-Ն որոշմամբ:

Ինչ վերաբերում է դիմողի այն հարցադրմանը, որը վերաբերում է սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի՝ իրավական որոշակիության պահանջները չբավարարելուն՝ այն անձանց մասով, ովքեր աշխատանքը համատեղում են, ՀՀ կառավարությունը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ հոդվածների փոխկապակցված վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ պետական և մասնավոր ոլորտներում համատեղությամբ աշխատողը պարտավոր է կատարել սոցիալական վճարներ բոլոր եկամուտներից:

Դիմողի այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցները ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգա-

մանքին և նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարները քաղաքացիներին վերադարձնելու կարգին, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ նախկինում կատարված կուտակային վճարների հաշվին ձեռք բերված փայերի մարման և ձևավորված գումարի ստացման դիմումների ներկայացման համար ողջամիտ ժամկետի սահմանումը պայմանավորված է անընդհատ ստացվող դիմումների բավարարման համար ակտիվները ցածր գնով վաճառելու, իսկ ավանդների դեպքում՝ հաշվարկված տոկոսները կորցնելու դեպքերից խուսափելու համար, քանի որ կենսաթոշակային ֆոնդերում հավաքագրված գումարները ներդրվում են ակտիվներում, այդ թվում՝ արժեթղթերում և ժամկետային ավանդներում: Ընդ որում, մասնակիցներին վճարվում է նաև իրենց կատարած կուտակային վճարների հաշվին մինչև մարման օրը ներառյալ վաստակած եկամուտների գումարը:

Անդրադառնալով նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարները քաղաքացիներին վերադարձնելու կարգին՝ ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ ՍԴՌ-1142 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր են ճանաչվել պարտադիր կուտակային վճարին վերաբերող դրույթները, ինչի արդյունքում նոր իրավակարգավորմամբ հարկ է վերականգնել նախկին՝ մինչև խախտումը եղած դրույթները, այն է՝ քաղաքացիներին վերադարձնել կատարված կուտակային վճարները, իսկ պետությանը վերադարձնել վերջինիս կողմից կատարված հավելավճարները:

Դիմողի կողմից առաջ քաշված այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են ՀՕ-67-Ն օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում և 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա ձևակերպումներին, ինչպես նաև կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման և մի շարք այլ իրավասություններ ՀՀ կենտրոնական բանկին վերապահելուն, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ ՀՕ-67-Ն օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում խոսքը վերաբերում է հայտնի վարկանշող կազմակերպությունների կողմից տրված վարկանիշներին համապատասխանող օտարերկրյա բանկերին, և օրենքը սահմանում է նվազագույն ներդրումային վարկանիշ, որից ցածր վարկանիշ ունեցող բանկում միջոցների ներդրումն արգելվում է:

Անդրադառնալով կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման իրավասությունը ՀՀ կենտրոնական բանկին վերապահելու վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ, նախ՝ վերը նշված ծախսերից մեկը, որը վերաբերում է ֆոնդի կառավարչի պարգևավճարին, սահմանված է ՀՕ-67-Ն օրենքի 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, իսկ մյուս ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման իրավասությունը ՀՀ կենտրո-

նական բանկին վերապահելը պայմանավորված է այդպիսի ծախսերի սահմանմանը ճկուն և մասնագիտական մոտեցում ցուցաբերելու անհրաժեշտությամբ, երկրորդ՝ օրենքով նշված ծախսերի մեծ չափի սահմանումը կհանգեցնի անհարկի մեծ ծախսերի, իսկ փոքր չափի սահմանումը՝ կխաթարի համակարգի ֆինանսական կայունությունը:

Բացի դրանից, ՀՀ կենտրոնական բանկին այլ իրավասություններ վերապահելու առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների պարտականությունները սահմանված են օրենքով, իսկ ՀՀ կենտրոնական բանկը կարող է ընդունել կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների համար օրենքից բխող լրացուցիչ պահանջներ սահմանող իրավական ակտեր: Բացի դրանից, օրենքի շրջանակներում և օրենքից բխող գերատեսչական ակտեր ընդունելու իրավասությունը ծայրահեղ կարևոր նշանակություն ունի ֆինանսական ոլորտը կարգավորող և վերահսկող մարմնի համար:

Դիմումի 29 և 30-րդ կետերում առաջ քաշված փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են նրան, որ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային հատկացման գումարը, որ վիճարկվող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ խոսքը չի վերաբերում սոցիալական վճարների կամ կուտակային հատկացումների ինդեքսավորմանը, այլ իրավակարգավորման տրամաբանությունն այն է, որ ցանկացած քաղաքացի ստանա առնվազն այնքան, որքան վճարել է՝ պահպանելով վճարած գումարների գնողունակությունը:

Անդրադառնալով պաշտպանության և պատասխանատվության մեխանիզմներին՝ ՀՀ կառավարությունը վկայակոչում է սեփականության իրավունքի և դրա պաշտպանության վերաբերյալ ՀՕ-67-Ն օրենքի 13-րդ հոդվածը, ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքերը, արձանագրում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարմանը ներգրավված են այնպիսի վստահելի և մեծ փորձ ունեցող կազմակերպություններ, ինչպիսիք են «Ամունդի-ԱԿԲԱ ասեթ մենեջմենթ» և «Ցեկվադրատ ամպեգա» փակ բաժնետիրական ընկերությունները, օրենքով սահմանված են ներդրումներ կատարելու շրջանակը և սահմանափակումները:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ վիճարկվող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ «երկար փողի ձևավորման» ինստիտուտը ոչ թե կենսաթոշակային համակարգի և օրենքի նպատակ է, այլ միայն գործընթացի անխուսափելի

հետևանք, որը լրացուցիչ օգուտներ կրերի Հայաստանի տնտեսությանը:

Ամփոփելով՝ ՀՀ կառավարությունը եզրակացնում է, որ ՀՕ-67-Ն օրենքի և դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված օրենքների և այլ իրավական ակտերի դրույթներն ամբողջությամբ համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը:

5. Սույն գործի քննության շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանն առաջին հերթին անհրաժեշտ է համարում փաստել, որ.

նախ՝ դիմողի կողմից ներկայացված հարցադրումների ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը, վիճարկելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, բովանդակային առումով բարձրացնում է դրա 1-ին հոդվածի առանձին դրույթների սահմանադրականության հարց:

Երկրորդ՝ այդ դրույթները «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքն ուժի մեջ մտնելու փաստի ուժով ինկորպորացվել են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքում, ուստի սույն գործի քննության շրջանակներում բացահայտման ենթակա են.

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքն ընդունելու և գործողության մեջ դնելու, Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգի պահպանվածությունը ելնելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետի պահանջներից,

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ դիմողի կողմից վիճարկվող դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

Երրորդ՝ հաշվի առնելով դիմողի և պատասխանողի փաստարկները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարզաբանումները և այն հանգամանքը, որ վիճարկվող իրավական ակտերի մի մասը՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքներն ընդունվել են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի (ինկորպորացված տարբերակով՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-244-Ն օրենք) իրացումն ապահովելու նպատակով, և նույն նպատակով ՀՕ-71-Ն ՀՀ օրենքով փոփոխություններ

են կատարվել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ հոդվածում, նկատի ունենալով, որ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքների, ինչպես նաև «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականությունը, փաստորեն, պայմանավորված է ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի համապատասխան իրավադրությունների սահմանադրականությամբ՝ սույն գործի շրջանակներում վերոթվարկյալ օրենքների, ինչպես նաև «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականությունն անհրաժեշտ է գնահատել ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի համատեքստում՝ բացահայտելով ինչպես վիճարկվող իրավական ակտերի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այնպես էլ դրանց ընդունման ընթացակարգերի պահպանվածությունը:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 18.04.2006 թվականի ՍԴՈ-630 որոշման մեջ ամրագրել է, որ «...որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»:

Իր մեկ այլ՝ 13.05.2008 թվականի ՍԴՈ-753 որոշմամբ սահմանադրական դատարանը սահմանել է նաև, որ «Օրենքի կանխատեսելիությունը գնահատելու համար կարևոր գործոն է նաև տվյալ հարաբերությունները կանոնակարգող տարբեր կարգավորումների միջև հակասությունների առկայության կամ բացակայության հանգամանքը»:

Սույն գործի քննության շրջանակներում հարկ է անդրադարձ կատարել վիճարկվող դրույթներում սահմանված որոշ հասկացությունների իրավական որոշակիության վերաբերյալ դիմողի վկայակոչումներին:

Այսպես. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի նախաբանում արձանագրվել է, որ «Սույն օրենքի նպատակը Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատանքային գործունեության ընթացքում սոցիալական վճար կատարած անձանց կենսաթոշակային տարիքում, պետական կենսաթոշակից բացի, կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման հնարավորության ստեղծումն է՝ ապահովելով կատարված սոցիալական վճարների և ստացվող կենսաթոշակի չափի միջև ուղղակի կապը, ինչպես նաև հնարավորություն ընձեռելով սոցիալական վճար կատարողին ազդելու կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա՝ սույն օրենքով սահմանված կարգով ընտրելով իր կուտակած միջոցները կառավարող անձին և այդ միջոցների կառավարման քաղաքականությո-

յունը»: Ըստ դիմողի՝ այսպիսի կարգավորումը ոչ միայն համահունչ չէ սոցիալական պետության վերաբերյալ սահմանադրական նորմի բովանդակությանը և դրանից բխող պետության պոզիտիվ պարտավորություններին, այլև չի համապատասխանում Մահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված՝ մարդու իրավունքների ու պարտականությունների օրինական և ազատ իրացման սկզբունքին, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր ոք ազատ է կատարելու այն, ինչ արգելված չէ օրենքով և չի խախտում այլոց իրավունքները և ազատությունները: Դիմողը գտնում է, որ նման հնարավորությունը հետագա իրավակարգավորումների համատեքստում վերածվում է աշխատողի, իսկ առանձին դեպքերում՝ նաև գործատուի նկատմամբ կիրառվող պարտադրանքի:

Այս առումով էական է նշել, որ ցանկացած օրենք ուղղված է հասարակական որոշակի հարաբերությունների կարգավորմանը՝ հիմքում ունենալով այն նպատակը, որը կիրականանա օրենքի իրացման արդյունքում: Այսինքն՝ հենց օրենքով տվյալ օրենքի նպատակը սահմանելն ուղենշում է այն ցանկալի արդյունքը և դրան հասնելու միջոցները, որին ձգտում է օրենսդիրը հասարակական տվյալ հարաբերություններն իրավակարգավորման ենթարկելիս: Հետևաբար, «հնարավորություն ստեղծելը», «հնարավորություն ընձեռելը» անհրաժեշտ է դիտարկել այս մոտեցման շրջանակներում՝ նկատի ունենալով նաև այն, որ տվյալ իրավական ակտով սահմանված իրավակարգավորումների իրացումն այն անհրաժեշտ միջոցն է, որով որպես նպատակ նշված հանգամանքներն իրողություն կարող են դառնալ:

Վիճարկվող օրենքի նախաբանում գործածվող «հնարավորության ստեղծում» արտահայտությունը չի կարող մեկնաբանվել որպես կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի՝ սոցիալական վճար կատարելու իրավունք նաև այն հիմքով, որ.

- ՀՕ-244-Ն օրենքի նախաբանում խոսքը վերաբերում է սոցիալական վճար կատարելու պարտականության պատշաճ կատարման արդյունքում մասնակցին եկամուտ կուտակելու, կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա ազդելու հնարավորություն ընձեռելու միջոցով նաև սոցիալական բարենպաստ վիճակ ստեղծելուն,

- օրենքի համակարգային վերլուծությունը վկայում է, որ սոցիալական վճար կատարելն օրենքով սահմանված սուբյեկտների համար հանդիսանում է պարտականություն: Մասնավորապես, օրենքի 5-րդ և 71-րդ հոդվածներում գործածվում է «սոցիալական վճար կատարելու պարտականություն» եզրույթը:

Բացի դրանից, ցանկացած իրավունքի իրացում պետք է դիտարկել իրավունքների ու պարտականությունների միասնության ժողովրդավարական սկզբունքի տեսանկյունից, համաձայն որի՝ Մահմանադրությո-

յամբ և օրենքներով անձանց համար երաշխավորված իրավունքներն ու դրանց համարժեք պարտականությունները ենթադրում են, որ պետությունը միաժամանակ ստանձնում է դրանց իրացումն ապահովելուն կոչված մի շարք պարտականություններ, այդ թվում՝ իրավական, սոցիալական և այլ պայմանների ապահովման բնագավառում: Անձանց, պետության իրավունքներն ու պարտականությունները փոխկապակցված են, միասնական, պայմանավորված՝ հասարակական տվյալ հարաբերության բովանդակությամբ ու առանձնահատկությամբ: Այդպիսի միասնությունն արդյունավետ իրավակարգավորման ոչ միայն պայման է, այլև էական երաշխիք: Տվյալ դեպքում, Սահմանադրության 37-րդ հոդվածով սահմանված սոցիալական ապահովության իրավունքը տվյալ իրավունքն ապահովելու համար պետության պոզիտիվ պարտականությունից զատ տվյալ իրավունքի հասցեատիրոջ համար պարտադիր ենթադրում է նաև համապատասխան պարտականություն, այն է՝ նպատակային սոցիալական վճար վճարելու պարտականություն, որի արդյունքում ձևավորվում է այն գումարը, որը որպես լրացուցիչ կենսաթոշակային գումար տրամադրվելու է սոցիալական ապահովության իրավունքի սուբյեկտին:

Միաժամանակ, նպատակային սոցիալական վճար վճարելու պարտականությունը միանգամայն համատեղելի է Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի այն դրույթի համատեքստում, համաձայն որի՝ սոցիալական ապահովության ծավալը և ձևերը սահմանվում են օրենքով: Տվյալ դեպքում օրենսդրի հայեցողությանն է վերապահված սոցիալական ապահովության ծավալի ու ձևերի ընտրությունը, և որ տվյալ ոլորտում համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալտնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով:

Նոր իրավակարգավորումների համար առանցքային նշանակություն են ստացել «սոցիալական վճար», «կուտակային վճար» և «կուտակային հատկացում» հասկացությունները: Քննության առարկա օրենքի 2-րդ հոդվածի 36-րդ կետով սոցիալական վճարը բնորոշվում է որպես «...սույն օրենքով սահմանված կարգով և չափերով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար»: Այս հասկացությանը ՀՀ սահմանադրական դատարանն անդրադարձել էր իր ՍԴՈ-1142 որոշման 9-րդ կետում, մասնավորապես շեշտելով, որ. «...սոցիալական ապահովության համար կատարած վճարն ի սկզբանե նպատակային բնույթ ունի, և այն օրենքով սահմանելը սոցիալական հեռանկարը դարձնում է առավել կանխատեսելի»: Սահմանադրական դատարանը

նան արձանագրել էր, որ. «Պետության պարտավորությունն է՝ օրենսդրական կանոնակարգման ճանապարհով այդ հարաբերություններին կայուն և երաշխավորված բնույթ հաղորդել»:

Նույն որոշման մեջ կարևորվել է նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության հստակ իրացման պահանջը, համաձայն որի՝ համապետական ինդիքների լուծման, ինչպես նաև մարդկանց սոցիալական ապահովության նյութական երաշխիքներ ստեղծելու նպատակով Սահմանադրության հիշյալ հոդվածով սահմանված է, որ «Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով և չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ»: Սահմանադրական դատարանն ընդգծելով տվյալ հարցում իր իրավական դիրքորոշումների հետևողականությունը՝ արձանագրել է. «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի իրավական բովանդակության բացահայտման շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել 2008թ. մայիսի 13-ի ՍԴՈ-753 որոշման մեջ, որին անդրադարձել է նաև դիմող կողմը: Սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «...հիշյալ հոդվածում նշված հարկերը և տուրքերը ևս պարտադիր վճարումներ են, և, հետևաբար, հիշյալ հոդվածում նշված պարտադիր այլ վճարումները, հարկերից և տուրքերից տարբերվելով հանդերձ, վերջիններիս հետ պետք է ունենան ընդհանուր հատկանիշներ»:

ՍԴՈ-1142 որոշման 9-րդ կետում անդրադարձ է կատարվել նաև ՍԴՈ-753 որոշման մեջ արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ «Հարկային օրենսդրության վերլուծության արդյունքների հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «Սահմանադրության 45-րդ հոդվածում մատնանշված պարտադիր վճարները.

ա/ կրում են հանրային-իրավական բնույթ, այսինքն՝ սահմանվում և վճարվում են հանրային իրավական բնույթի հասարակական հարաբերությունների շրջանակներում,

բ/ նախատեսված են պետական կամ համայնքային բյուջե մուտքագրվելու համար»:

Վերջինիս հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտել է. «Այս ընդհանուր տրամաբանությունից բխում է, որ եթե պարտադիր կուտակային վճարները հանդես գային որպես սոցիալական վճարներ, խելամիտ հարաբերակցության մեջ դրվեին ոչ սոցիալական ապահովության նպատակ հետապնդող հարկային այլ վճարների հետ, փոխանցվեին պետական բյուջեի հատուկ հաշվին և պայմանագրային հիմունքներով կամ օրենքով նախատեսված հստակ երաշխիքներով ու պետության պատաս-

խանատվությամբ տրվեին կառավարման, ապա.

ա/ համակարգը, բյուջետային վերահսկողության շրջանակներում, կհայտնվեր նաև Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ուղղակի վերահսկողության դաշտում, ինչը կմեծացներ միջոցների խելամիտ կառավարման և վերադարձնելիության երաշխավորման հուսալիությունը,

բ/ առարկայական կլիներ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պարտավորությունը՝ արդյունավետ վերահսկողության և հանրային-իրավական պատասխանատվության առումով,

գ/ զգալի չափով կմեծանար հանրային վստահությունը համակարգի հուսալիության նկատմամբ,

դ/ նման համակարգը հնարավորություն կտար օրենքով խրախուսման լրացուցիչ մեխանիզմներ նախատեսել նաև կամավոր կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների համար»:

Անհրաժեշտ է արձանագրել նաև, որ եթե «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացու կատարած պարտադիր կուտակային վճարների դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին քաղաքացու սեփականությունը, ապա քննության առարկա իրավակարգավորման պարագայում սոցիալական վճարների գումարները փոխանցվում են պետական բյուջե, ինչը նախատեսված է նաև «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածով, համաձայն որի՝ նպատակային սոցիալական վճարները, որպես հարկային եկամուտ, հանդիսանում են պետական բյուջեի եկամտի աղբյուր: Պետությունն իր պատասխանատվությամբ քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության օբյեկտն արժեթուղթն է, և «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի գաղափարն ամբողջությամբ համատեղվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով սահմանված արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջների հետ:

Վերոշարադրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սոցիալական վճարը, որպես պետական բյուջե մուտքագրվող վճար, ամբողջությամբ համատեղելի է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի իրավակարգավորման հետ: Այդ մասին են վկայում նաև ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետը և ՀՕ-73-Ն ՀՀ օրենքը: Ընդ որում, վերջինիս մասին հիշատակում է նաև դիմողը: Այլ խնդիր է, թե ինչ բնույթ են կրում միջոցների խելամիտ կառավարման օրենսդրական ընթացակարգերը, որքանով են հաղթահարված տարբեր

օրենքների իրավակարգավորումների հնարավոր անհամապատասխանությունները, որպեսզի հետևողականորեն իրացվեն տվյալ հարցում սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները:

Այս առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդիր մարմնի խնդիրն է համակարգային մոտեցման ապահովումը և բյուջետային ու գանձապետական համակարգերին վերաբերող օրենքներում սոցիալական վճարի վերաբերյալ համապատասխան փոփոխությունների կատարումը:

7. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը պետությունը ձեռք է բերում քաղաքացիների համար որպես սեփականություն՝ սահմանելով դրան կատարման իրավունքի իրացման առանձնահատկությունները, հետևաբար՝ անհրաժեշտություն է առաջանում անդրադառնալ նաև նշված օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերով սահմանված իրավակարգավորումների սահմանադրաիրավական բովանդակությանը: Այսպես, ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ «-պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը կարող են տիրապետվել, տնօրինվել, օգտագործվել բացառապես սույն օրենքով սահմանված կարգով և նպատակներով: Պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերով հավաստվող իրավունքները ենթակա չեն փոխանցման, բացառությամբ սույն օրենքով նախատեսված դեպքերի»: ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 13-րդ մասի համաձայն՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայը մասնակցի կողմից չի կարող գրավադրվել, ներդրվել իրավաբանական անձի կանոնադրական կապիտալում, նվիրաբերվել կամ օտարվել որևէ այլ եղանակով, բացառությամբ այդ օրենքով նախատեսված դեպքերի, օգտագործվել որևէ այլ եղանակով, քան սահմանված է այդ օրենքով:

ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերի՝ վերը նշված դրույթներից բխում է, որ դրանք հանդիսանում են կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ քաղաքացիների սեփականության իրավունքը սահմանափակող նորմեր: Տվյալ դեպքում կարևոր է գնահատել, թե որքանով են նշված նորմերը ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համարժեք:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի համաձայն՝ սեփականության իրավունքի իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի և ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-

րդ և 13-րդ մասերի դրույթների համադրված վերլուծությունից բխում է, որ վերջիններիս բովանդակությունն ամբողջությամբ համատեղելի է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի բովանդակության հետ: Այսինքն՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության իրավունքի՝ ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերով սահմանված սահմանափակումները պայմանավորված են պետության օրինական շահով: Տվյալ դեպքում պետության օրինական շահը նպատակային սոցիալական վճարներն իրենց նպատակին ծառայեցնելն է, այն է՝ սոցիալական պետության գաղափարին համահունչ սոցիալական ապահովության ոլորտում իր պոզիտիվ պարտականության կատարումն է, կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց համար լրացուցիչ կենսաթոշակի ձևով կենսաապահովման առավել բարձր մակարդակի ապահովմամբ: Այսինքն՝ իրավունքի նման սահմանափակումը հետապնդում է սոցիալական իրավաչափ նպատակ, միտված է սահմանադրական կարգի հիմունքներով ամրագրված խնդիրների իրագործմանը:

Նույնը վերաբերում է նաև դիմողի կողմից վիճարկվող՝ «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասին, հա մաձայն որի՝ մասնակցի օգտին (համար) կատարված կուտակային հատկացումները կարող են օգտագործվել բացառապես կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակներով:

Դիմողը նշում է, որ «... Օրենքում օգտագործվող «մասնակից» հասկացությունը նույնպես չի բավարարում իրավական որոշակիության սկզբունքին: Այսպես, ըստ սահմանման՝ մասնակիցը սույն օրենքով սահմանված կարգով սոցիալական վճար կատարած անձն է, որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում կամ որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշակային վճարներ: Այսինքն, բոլոր դեպքերում «մասնակից» հասկացության հիմնական բնութագրիչը, այդ սուբյեկտի իրավական գործառույթը՝ սոցիալական վճար կատարելն է, մինչդեռ կամավոր կուտակային համակարգի դեպքում դրանում մասնակցող անձի համար սոցիալական վճար կատարելը անհրաժեշտ պայման չէ»:

Այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նշել, որ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 28-րդ կետի համաձայն՝ մասնակիցը ոչ միայն օրենքով սահմանված կարգով սոցիալական վճար կատարած անձն է, որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում, այլև/կամ/ այն անձը, որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշա-

կային վճարներ: Եթե օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետի համաձայն սոցիալական վճարն օրենքով սահմանված կարգով և չափով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար է, ապա կամավոր կենսաթոշակային վճարը բնորոշվում է որպես կամավոր կենսաթոշակ ստանալու նպատակով մասնակցի և(կամ) այլ անձի կողմից մասնակցի համար (օգտին) կատարվող վճար (2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետ): Միաժամանակ, վեճի առարկա օրենքի 1-ին, 61, 63, 64 և 65-րդ ու բազմաթիվ այլ հոդվածների հիման վրա նույնպես կարելի է փաստել, որ «մասնակից» եզրույթը հստակ վերաբերելի է նաև կամավոր կենսաթոշակային վճար կատարողներին: Երկու դեպքում էլ սահմանման հիմքում ընդհանրականն անձն է, իրավասուբյեկտը, որը մի դեպքում՝ ոչ միայն օրենքով սահմանված կարգով սոցիալական վճար է կատարել, այլև որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում, մյուս դեպքում՝ այն անձը, որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշակային վճարներ:

Դիմողը նաև նշում է, որ «... խախտված է իրավական որոշակիության սկզբունքը Օրենքի 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասում»: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դրույթը ձևակերպված է բավարար հստակությամբ. օրենսդրի կամքը հստակորեն է արտահայտված և չի զրկում քաղաքացուն իր վարքագիծը վիճարկվող նորմի հետ համատեղելու հնարավորությունից, հետևաբար՝ նշված կարգավորումը համապատասխանում է իրավական որոշակիության սկզբունքի պահանջներին: Ընդ որում, ի կատարումն օրենքի հիշյալ պահանջի ՀՀ ֆինանսների նախարարը 21.10.2014թ. ընդունել է «2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունների վերահաշվարկման կարգը սահմանելու մասին» թիվ 733-Ն հրամանը, համաձայն որի՝ կատարվել է վերահաշվարկ և համապատասխան գումարների փոխանցում:

Դիմողը գտնում է նաև, որ «... Օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում կատարված Օրենքի 43-րդ հոդվածին հղումը որևէ կերպ մեկնաբանելը անհնար է»: Օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է. «Սույն հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերի իմաստով բաժնային արժեթղթերը չեն ներառում այն ներդրումային ֆոնդերի փայերը (բաժնետոմսերը), որոնց կանոնների (կանոնադրության) համաձայն՝ ֆոնդի ակտիվները կարող են ներդրվել միայն սույն օրենքի 43-րդ հոդվածով նախատեսված բանկային ավանդներում, պարտքային արժեթղթերում կամ դրանց հեջավորման նպատակով ձեռք բերվող ածանցյալ գործիքներում»:

Օրենքի 43-րդ հոդվածով սահմանված կարգավորումների ուսումնա-

սիրությունը ցույց է տալիս, որ այն իրավական կարգավորման է ենթարկել ոչ թե այն բանկային ավանդների, պարտքային արժեթղթերի կամ դրանց հեջավորման նպատակով ձեռք բերվող ածանցյալ գործիքների հետ կապված իրավահարաբերությունները, որոնց շրջանակներում ֆոնդի ակտիվները կարող են ներդրվել, այլ ուղղված է մասնակիցների ռեեստրը վարողի ծառայությունների համար կատարվող (գանձվող) վճարների հետ կապված հարցերը կանոնակարգելուն: Այսինքն օբյեկտիվորեն հնարավոր չէ կիրառել օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, քանզի վերջինիս իրացման հիմքում ընկած իրավադրույթը (43-րդ հոդվածը) ուղղված է բոլորովին այլ հարաբերությունների կարգավորմանը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր մի շարք, մասնավորապես՝ ՍԴՈ-864, ՍԴՈ-914 և ՍԴՈ-933 որոշումներում իրավունքի բացի սահմանադրականության հարցը քննության առնելու իրավասության վերաբերյալ արտահայտել է իրավական դիրքորոշում առ այն, որ իրավակարգավորման բացի նորմատիվ իրավական լուծումը հանդիսանում է օրենսդիր իշխանության իրավասությունը: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ստեղծված իրավիճակն իրավակարգավորման բաց է, որը պետք է հաղթահարվի ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության շրջանակներում:

8. Օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հնարավոր անհատականության առնչությամբ ըստ դիմողի՝ «...անհայտ է մնում՝ խոսքը բոլոր ավանդների մասին է, թե միայն օտարերկրյա բանկերում ներդրվող ավանդների»: Օրենքի 39-րդ հոդվածն իրավական կանոնակարգման է ենթարկել պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հետ կապված հարցերը: Հիշյալ հոդվածի 3-րդ մասի երրորդ նախադասությունը սահմանում է. «Ընդ որում, պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ կարող են ներդրվել միայն այնպիսի օտարերկրյա բանկում, որն ունի առնվազն Ստանդարտ և Փուրզի «ԲԲԲ» խմբի՝ «ԲԲԲ», Մուդիզի «Բաա» խմբի՝ «Բաա3» կամ Ֆիթչի «ԲԲԲ» խմբի՝ «ԲԲԲ» վարկանիշ»: Հիշյալ դրույթով օրենսդիրը հնարավորություն է տալիս պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ ներդնել նաև օտարերկրյա բանկում, սակայն, որպես հուսալիության երաշխիք, սահմանում է որոշակի վարկանիշ: Այսինքն՝ հիշյալ նախադասության մեջ օգտագործված «միայն» եզրույթը հանդիսանում է ցուցիչ առ այն, որ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ կարող են ներդրվել այնպիսի օտարերկրյա բանկում, որն ունի համապատասխան վարկանիշ: Այլ կերպ, հիշյալ իրավադրույթով սահմանված իրավակարգավորումը վերաբերում է միայն օտարերկրյա բանկերում ներդրվող ավանդներին, և «միայն»

եզրույթը նպատակ է հետապնդում շեշտադրելու այն հանգամանքը, որ օտարերկրյա բանկերը պետք է ունենան համապատասխան վարկանիշ, հուսալիության գնահատման միջազգայնորեն ճանաչելի չափանիշ, որի պայմաններում միայն վերջիններս հնարավորություն կունենան ներգրավվել պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների՝ որպես ավանդ ներդրման գործընթացին: Միննույն ժամանակ, հիմք ընդունելով օրենքի 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները, հարկ է արձանագրել, որ օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի բացառում պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրումը նաև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում: Այդպիսով, օրենսդիրն իրավական այդպիսի հստակ չափորոշիչներ նախատեսելու միջոցով նպատակ է հետապնդել երաշխավորելու կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների նպատակային օգտագործումն ու պաշտպանվածությունը, որն անմիջականորեն բխում է սոցիալական պետության առջև դրված սահմանադրաիրավական պարտականության բովանդակությունից:

Իրավական որոշակիության և/կամ համաչափության սկզբունքի տեսանկյունից վիճարկվում է նաև օրենքի 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի այն դրույթը, ըստ որի՝ պարբերական երաշխիքային վճարների գումարի չափը հաշվարկվում է կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարչի կողմից կառավարվող պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի գուտ ակտիվների արժեքի 0.02 տոկոսի չափով՝ օրական կտրվածքով: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հիշյալ դրույթը ձևակերպված է բավարար հստակությամբ և չի գրկում քաղաքացուն իր վարքագիծը վիճարկվող նորմի հետ համատեղելու հնարավորությունից:

Վեճի առարկա է նաև այն հանգամանքը, որ ըստ դիմողի՝ «Օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «վարձու աշխատողը (բացի հարկային գործակալի պարտականությունից ազատված գործատուի վարձու աշխատողից) դիմումը ներկայացնում է գործատուի միջոցով: Սույն մասում նշված անձը սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է ... համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող ամսվա 1-ից»: Փաստորեն Օրենքով դիմումը ներկայացնելու հաջորդող ամսվա 1-ը դա օգոստոս ամիսն է, իսկ հուլիս ամսվա հարցը բաց է և չկարգավորված»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 01.07.2014թ.: Գործող՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու՝ անձի իրավունքը տարածվում է այդ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի վրա: Միննույն ժամանակ, նույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին

կետում սահմանված է, որ «Մույն մասում նշված անձը սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է ... համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող ամսվա 1-ից»: Այսպիսով, մի կողմից, օրենսդիրն անձին հնարավորություն է ընձեռում սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու իրավունքից օգտվել և դրա հիման վրա ազատվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից, այն է՝ 2014թ. հուլիսի 1-ից, իսկ մյուս կողմից՝ սահմանում է, որ սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող ամսվա 1-ից, որը լավագույն դեպքում կարող է լինել օգոստոսի 1-ը: Արդյունքում՝ սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից ազատվելու ժամանակահատվածը նեղացվում է՝ դուրս թողնելով հուլիս ամիսը: Հետևաբար, համապատասխան փոփոխություններ կատարելիս անհրաժեշտ էր սահմանել այնպիսի կանոնակարգումներ, որոնք թույլ կտային անձանց սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու իրավունքից լիարժեքորեն օգտվել և դրա հիման վրա ազատվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից, այն է՝ 2014թ. հուլիսի 1-ից: Մահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ստեղծված իրավիճակն օրենսդրի կողմից պետք է շտկվի՝ ապահովելու համար սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից ազատվելու հնարավորությունը նաև հուլիս ամսվա համար՝ այն անձանց նկատմամբ, ովքեր համապատասխան դիմումը ներկայացրել են 2014թ. հուլիս ամսվա ընթացքում:

Դիմումում նաև նշվում է. «Օրենքի 43-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն, հաշվի օպերատորին իրավունք է վերապահվել մասնակիցների դիմումների համար սահմանել և գանձել վճար, որը չի կարող ավելի լինել, քան այդ նպատակով կատարվող ծախսումների և ողջամիտ շահութաբերության հանրագումարը: Հատկանշական է, որ օրենքով ոչ միայն չեն սահմանվում ծախսերի կառուցվածքը կամ որևէ չափանիշ, այլ նաև միանշանակ ընկալելի ու չափելի չի կարող լինել «ողջամիտ շահութաբերություն» հասկացությունը»: Նախ՝ օրենքում օգտագործվող ոչ բոլոր հասկացություններն են, որ պետք է ունենան իրավաձևաբանական կանոններով շարադրված սահմանում: Երկրորդ՝ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերում ամրագրված համապատասխանաբար՝ «ողջամիտ եկամտաբերություն», «ողջամիտ շահութաբերություն» եզրույթների իրավական բովանդակությունը պետք է դիտարկել այն համատեքստում, որ տվյալ դեպքում եկամտաբերության, շահութաբերության ողջամիտ բնույթը պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր դեպքում՝ տվյալ կոնկրետ իրավիճակը բնութագրող հանգամանքներին համապատասխան, ոչ միայն ձևական իրավական, այլև ֆինանսատնտեսական և

այլ չափորոշիչներով՝ չխախտելով իրավակարգավորման այն սկզբունքները, միջոցներն ու ձևերը, որոնք նախատեսված են քննության առարկա օրենքում: Մահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենքում «ողջամիտ» եզրույթի նախատեսումն ինքնին խնդրահարույց չէ իրավական որոշակիության սկզբունքի տեսանկյունից, սակայն պետք է նկատել, որ շահույթի, եկամտի ողջամիտ բնույթը ստուգելու համար պետք է հաշվի առնել այն օբյեկտիվ իրավիճակը, որի շրջանակներում վերջիններս գնահատման և հաշվարկման առարկա են դարձել: Այնուամենայնիվ, կոնկրետ իրավիճակում քննության առարկա եզրույթների բովանդակության շուրջ առաջացած տարակարծության պարագայում անհրաժեշտ է առաջնորդվել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից «ողջամիտ ժամկետ» հասկացության «ողջամիտ» եզրույթի բովանդակության շրջանակներում տրված իրավական դիրքորոշումներին համահունչ՝ այնքանով, որքանով վերջիններս իրենց էությունը համադրելի և կիրառելի կլինեն կոնկրետ փաստական հանգամանքների առնչությամբ:

Բացի դրանից, օրենքի 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Մասնակիցների ռեեստրը վարողի ծառայությունների համար վճարի առավելագույն չափը սահմանվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և մասնակիցների ռեեստրը վարողի միջև կնքված պայմանագրով»: Այս իրավակարգավորումը հանդես է գալիս որպես իրավական երաշխիք՝ զսպելու համար կոնկրետ իրավիճակում «ողջամիտ եկամտաբերություն» եզրույթի ոչ համարժեք, չիմնավորված և հայեցողական ընկալումը, հետևաբար՝ նաև իրավական կողմնորոշիչ է օրենքով կարգավորվող հասարակական տվյալ հարաբերության սուբյեկտների համար իրենց հնարավոր գործողությունների պլանավորման ու իրականացման առումով:

9. Վեճի առարկա է նաև այն հանգամանքը, որ, ըստ դիմողի՝ «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքը պարունակում է հոշակագրային դրույթներ, որոնք չեն առաջացնում իրավական հետևանքներ: Այսպես. «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է. «Մասնակցի օգտին (համար) կատարված կուտակային հատկացումները կարող են օգտագործվել բացառապես կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակներով»: Դիմողը դիմումի 30-րդ կետում նշում է. «... վիճարկվող ակտերից որևէ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային

համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը»:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում փաստել, որ դիմողը, վիճարկելով «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքը, ըստ էության բարձրացնում է ոչ թե ամբողջ օրենքի սահմանադրականության, այլ այդ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտության սահմանադրականության հարցը: Նախ՝ դիմողը հիշատակում է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի այն պահանջը, ըստ որի՝ օրենքում չեն կարող ներառվել հոդվածներ, որոնք չեն առաջացնում իրավական հետևանքներ: Փաստորեն, բարձրացվում է քննության առարկա օրենքի և «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի հարաբերակցությանն առնչվող հարց, ինչն իր բնույթով սահմանադրական վեճ չի առաջացնում: Երկրորդ՝ այս իրավակարգավորման մեջ իրավական անորոշություն առկա չէ, քանզի կենսաթոշակային համակարգի նպատակները կարող են բացահայտվել վերաբերելի ոլորտի իրավական կանոնակարգումների վերլուծությունից, ինչպես նաև կենսաթոշակային համակարգի բուն տրամաբանությունից, որը, ըստ էության, հետապնդում է կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց բարեկեցությունն ապահովելու, մի կողմից, համերաշխության սկզբունքի հիման վրա կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց սոցիալական ապահովության իրավունքն իրացնելու, մյուս կողմից՝ կուտակային սկզբունքի հիման վրա յուրաքանչյուր անձի ըստ կատարած աշխատանքի և համակարգում ներդրման աստիճանի սոցիալական ապահովության իրավունքը երաշխավորելու սահմանադրորեն արդարացված նպատակ: Երրորդ՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածը վերաբերում է ՀՀ կենսաթոշակային համակարգին՝ սահմանելով նաև վերջինիս մեջ ներառվող բաղադրատարրերը: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՍԴՈ-967 որոշման մեջ արձանագրել է. «...օրենքի առանձին հասկացությունների բովանդակությունը չի կարող ինքնաբավ լինել: Դրանք պետք է դիտարկել ընդհանուր իրավակարգավորման համակարգային ամբողջականության մեջ»: «Կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը նույնպես չի կարող ինքնաբավ լինել, այլ այն պետք է ընկալել որպես ամբողջի մաս՝ դիտարկելով այն միայն ընդհանուր տրամաբանության շրջանակներում՝ որպես միասնական և ներդաշնակ ամբողջություն:

«Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի նախաբանում ամրագրվել է, որ «Սույն օրենքի նպատակը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի

Հանրապետության օրենքի դրույթների ապահովման նպատակով սոցիալական վճարներ կատարող անձանց համար (օգտին) կատարված կուտակային հատկացումների հաշվին ձեռք բերված՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության անձեռնմխելիության ամրագրումն է, կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների սահմանումը, դրանց պաշտպանության անընդհատության ապահովման սահմանումը օրենքով նախատեսված արտակարգ դրության հայտարարման դեպքերում»։ Դիմողը նշում է, որ այս սահմանման առանցքային արտահայտություններից մեկը «օրենքով նախատեսված արտակարգ դրություն» բառակապակցությունն է, որը ոչ միայն որևէ ձևով սահմանված կամ նկարագրված չէ, այլ նաև բացակայում են այս իրավիճակի առաջացման կարգավորումն ու դրա իրավական հետևանքը։ Այսուհանդերձ, չի մատնանշվում Սահմանադրության որևէ նորմ, որին վեճի առարկա դրույթը ենթադրաբար հակասում է։ Բացի դրանից, օրենքի նախաբանում այս կամ այն արտահայտության՝ այդ օրենքով ամրագրված չլինելը չի կարող առաջացնել օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության հարց, քանզի հենց ինքը՝ նախաբանը, առաջին հերթին, ունի առավելապես արժեքանական գործառույթ։ Միաժամանակ, Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է «Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի մասին» ՀՀ օրենքը, որում բացահայտվում է «արտակարգ դրություն» իրավական եզրույթը, այսինքն՝ տվյալ հարցադրման իրավական, բովանդակային մեկնաբանությունն իրավասու սուբյեկտի կողմից անհրաժեշտաբար պետք է իրականացվի ելնելով ՀՀ իրավական համակարգի միասնության սկզբունքից։

Որպես իրավակարգավորման բաց վիճարկվում է նաև այն, որ, ըստ դիմողի. «... օրենսդիրը չի սահմանել հարկային մարմինն սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և ընդունման կարգ»։

Օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասության համաձայն՝ «Անձը իրավունք ունի սույն օրենքի ուժի մեջ մտնելուց մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար հրաժարվելու սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից՝ մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ը հարկային մարմինն համապատասխան դիմում ներկայացնելու միջոցով»։ Սույն դրույթով օրենսդիրն անձին իրավունք է վերապահել որոշակի ժամանակահատվածի համար հրաժարվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից՝ սահմանելով այդ իրավունքն իրականացնելու պայմանները և կարգը, այն է՝ համապատասխան դիմումի առկայությունը և այն հարկային մարմին ներկայացնելը։ Անձի՝ հիշյալ իրավադրույթով սահմանված իրավունքն ապահովելու համար ՀՀ

կառավարությունը 31.07.2014թ. ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի N 1676-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 826-Ն որոշումը, որով սահմանվել է «Սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու և սոցիալական վճար կատարելը վերսկսելու մասին դիմումները հարկային մարմին ներկայացնելու մասին» կարգ: Նշված հանգամանքները հաշվի առնելով՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել են իրավունքն իրականացնելու պայմանները և կարգը, իսկ ՀՀ կառավարության հիշյալ որոշմամբ՝ այդ իրավունքի իրացման համար անհրաժեշտ և պարտադիր բաղադրատարր հանդիսացող դիմումները հարկային մարմինն ներկայացնելու կարգը, այսինքն՝ օրենքով սահմանված իրավակարգավորման իրացման կարգը:

10. Վեճի առարկա է համարվում նաև օրենքի իրավակարգավորման շրջանակներում ՀՀ կառավարությանը վերապահված լիազորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխանեցման հարցը: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշման 12-րդ կետում նշել է. «... քննության առարկա օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով և 44-րդ հոդվածով այդ իրավասությունը քանակային և արժույթային սահմանափակումների սահմանման շրջանակներում, ինչպես նաև երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգի ու պայմանների սահմանման մասով վերապահվել են Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը: Այստեղ ուշադրության է արժանի և այն, որ կառավարությունը սահմանում է նաև այդ ֆոնդի տնօրինման պայմանները: Տնօրինումը ենթադրում է նաև իրավական կարգավիճակի կամ գույքի ճակատագրի որոշման իրավունք: Ֆոնդի միջոցները քաղաքացիների սեփականություն է ճանաչվել օրենքով, սակայն սեփականության տնօրինման պայմանները ոչ թե օրենքով են սահմանվում, այլ սահմանում է կառավարությունը: Նման կանոնակարգումը չի բխում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 89-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջներից»:

Արդյունքում՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի՝ «...որի տնօրինման ... կարգն ու պայմանները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը» դրույթը և 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ճանաչվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ներկա իրավակարգավորման շրջանակներում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 39-րդ հոդվածը կարգավորում է պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հետ կապված իրավակարգավորումները՝ այլևս պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումների կանոնակարգման իրավասությունը չվերապահելով ՀՀ կառավարությանը: Իսկ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 47-րդ հոդվածի 9-11-րդ մասերով սահմանված են երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգի ու պայմանների հետ կապված իրավակարգավորումները՝ ինչի արդյունքում երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգն ու պայմանները կանոնակարգելը ՀՀ կառավարության իրավասությունը չէ և ենթակա է օրենքով կարգավորման:

Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ իր՝ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտած դիրքորոշումներն այս համատեքստում հաշվի են առնվել, և սահմանված նոր իրավակարգավորումներով վերոթվարկյալ հարցերն օրենքով կարգավորման են ենթարկվել:

11. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 41-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ «Ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են Կենտրոնական բանկի նորմատիվ իրավական ակտերով» դրույթը ճանաչել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր: Անդրադառնալով այս դրույթի սահմանադրականությանը՝ հիշյալ որոշմամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է.

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 41-րդ հոդվածով սահմանված է. «Ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են Կենտրոնական բանկի նորմատիվ իրավական ակտով»,

- կարևորվում է կենսաթոշակային ֆոնդերի ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջների, հիմնական սկզբունքների, ինչպես նաև կուտակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հիմնական շրջանակի օրենքով կանոնակարգումը:

Ներկա իրավակարգավորումների պայմաններում Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի 2013թ. դեկտեմբերի 27-ի

թիվ 324-Ն որոշմամբ սահմանված «Ներդրումային ֆոնդի կառավարչի ներքին հսկողության և ռիսկերի կառավարման համակարգի նկատմամբ նվազագույն պահանջները» /կանոնակարգ 10/16/ ընդհանուր առմամբ իրենց ամրագրումն են արդեն գտել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում, մասնավորապես՝ 36-րդ հոդվածում: Այս առումով որոշակիորեն իրացվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումները: Միաժամանակ, անտեսվել է այն հանգամանքը, որ սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի հիշյալ որոշմանը, նշել է, որ «... բովանդակային առումով նույնպես փաստաթուղթը հեռու է «Իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի, մասնավորապես՝ դրա 45-րդ հոդվածի պահանջներից, կառուցված է «պետք է», «անհրաժեշտ է» դարձվածքներից բխող ցանկությունների վրա և համակարգի հուսալիության ապահովման կոնկրետ երաշխիքներ չի բովանդակում»: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի հիշյալ որոշմամբ սահմանված իրավակարգավորումներն ընդհանուր առմամբ տեղափոխելով օրենքի կանոնակարգման հարթություն՝ բովանդակային առումով փոփոխության չեն ենթարկվել՝ պահպանելով «պետք է», «պարտավոր է» դարձվածքները, ինչին օրենսդիր մարմինը պետք է իր իրավասության շրջանակներում անդրադարձ կատարի:

Դիմողը նշում է նաև, որ «...Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին չի համապատասխանում Օրենքի 37-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, որի համաձայն՝ Կենտրոնական բանկը կարող է ընդունել նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք լրացուցիչ պահանջներ կսահմանեն կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների համար: Նույն անհամապատասխանությունն առկա է նաև Օրենքի 62-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ, 63-րդ հոդվածի 7-րդ մասերում, 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 6-րդ կետում, 68-րդ հոդվածի 1-ին մասում, երբ կենտրոնական բանկին իրավունք է վերապահվել ընդունել օրենքի պահանջներից տարբերվող առավել խիստ պահանջներ»: Վերլուծելով տվյալ դրույթները՝ սահմանադրական դատարանը հանգում է այն հետևությանը, որ բացառությամբ օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասի, մնացած իրավադրույթները խնդիրներ չեն հարուցում Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջների տեսանկյունից, քանի որ նշված նորմերով սահմանված կարգավորումներն անմիջականորեն չեն վերաբերում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու և պաշտպանելու պայմաններին և կարգին, այլ կարգավորում են գլխավորապես կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների, ապահովագրական ընկերությունների, բանկերի գործունեության հետ կապված այնպիսի հարցեր,

որոնք օրենքի պահանջների իրացմանն են վերաբերում:

Վիճակն այլ է օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասի պարագայում, ըստ որի՝ «Կամավոր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները սույն օրենքի 67-րդ հոդվածում թվարկված ֆինանսական գործիքներում կարող են ներդրվել Կենտրոնական բանկի սահմանած քանակական և արժույթային սահմանափակումների շրջանակում»:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված է, որ բացառապես Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով են սահմանվում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու և պաշտպանելու պայմանները և կարգը: Հստակ է, որ սահմանադրական տվյալ դրույթը վերաբերում է անձանց բոլոր իրավունքներին: Այնինչ, օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասով այդ իրավասությունը՝ քանակային և արժույթային սահմանափակումների սահմանման շրջանակներում, վերապահվել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկին: Ընդ որում, ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման պահանջները հաշվի առնելով՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 39-րդ հոդվածի 1-7-րդ մասերով պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման սահմանափակումները սահմանվել են օրենքով, ինչին պետք է համահունչ լինի նաև 68-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

12. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 49-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին հոդվածի, 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր՝ ելնելով իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սկզբունքների պահանջներին համարժեք իրավունքների պաշտպանության կոնկրետ երաշխիքներ չամրագրելու և տվյալ իրավահարաբերություններում գործադիր իշխանության հայեցողության սահմանները չհստակեցնելու հանգամանքից: Այդ որոշման 14-րդ կետում սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է կենսաթոշակային ֆոնդում առկա փայերի ինդեքսավորման կամ տարեկան գնաճով ճշգրտման խնդրին: Սահմանադրական դատարանը մասնավորապես նշել է. «Միաժամանակ, այս հարցում օրենքով նախատեսված երաշխիքների առկայությունը համակարգի հուսալիության կարևորագույն գրավականներից է: «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը գրեթե շրջանցել է այս հիմնախնդիրը՝ օրենքով իրավական համարժեք երաշխիքներ չնախատեսելով կուտակային վճարների գումարի տարեկան գնաճով ճշգրտումն ապահովելու համար»:

Որպես իրավական երաշխիք՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Սույն մասով նախատեսված սոցիալական վճարների տարեկան գնաճով ճշգրտման կարգը սահմանվում է սույն օրենքի բաղկացուցիչ մասը կազմող հավելվածով»: Այսինքն, եթե նախկին իրավակարգավորման համաձայն կուտակային վճարների գումարի՝ տարեկան գնաճով ճշգրտման կարգը սահմանում էր Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, ապա ներկա իրավակարգավորմամբ այն սահմանվում է օրենքով, մասնավորապես՝ օրենքի բաղկացուցիչ մասը կազմող հավելվածով: Հավելվածում, ի թիվս այլ հարցերի, սահմանված է, որ մասնակցի կողմից սոցիալական վճարներ կատարելու ամբողջ ժամանակահատվածի կատարված սոցիալական վճարների՝ գնաճով ճշգրտումը հաշվարկվում է բանաձևով, որը նույնպես ներառված է հավելվածում:

Դիմողը փաստում է, որ «...ինդեքսավորվում է միայն կուտակային վճարի (որը գոյանում է սոցիալական վճարի և պետական բյուջեից հատկացվող գումարի հանրագումարից), միայն սոցիալական վճարը, իսկ պետական բյուջեից կառավարչին փոխանցված գումարը ենթակա չէ ինդեքսավորման: Սա ոչ միայն թերի մոտեցում է, այլ նաև էականորեն նվազեցնում է կուտակային համակարգի նկատմամբ հանրային վստահությունը՝ անտեսելով սեփականության իրավունքի համարժեք պաշտպանության սահմանադրական սկզբունքն ու սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է սույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում նշված անձի օգտին կատարված կուտակային հատկացումների վերադարձելիությունը մասնակցին՝ սույն օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն կատարված սոցիալական վճարների տարեկան գնաճով ճշգրտված չափով»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 21-րդ կետի համաձայն՝ կուտակային հատկացումը օրենքով սահմանված կանոնների համաձայն՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայեր ձեռք բերելու նպատակով սոցիալական վճար կատարող անձի համար (օգտին) կատարվող դրամական հատկացում է, որը ձևավորվում է այդ սոցիալական վճարներից և օրենքի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող միջոցներից, իսկ նույն մասի 36-րդ կետի համաձայն՝ սոցիալական վճարն օրենքով սահմանված կարգով և չափով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատա-

կային վճար է: «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածը սահմանում է սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտը և դրույքաչափը, իսկ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կուտակային հատկացումներ կատարելու հետ կապված հարցերը կարգավորված են օրենքի 9-րդ հոդվածով: Բացի դրանից, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայլ սոցիալական նպատակներով թողարկվող անվանական արժեթուղթ է, որը հավաստում է դրա տիրոջ (քաղաքացու) սույն օրենքով սահմանված կարգով կուտակային կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը»: Իսկ կենսաթոշակային ֆոնդի փայլ, այսինքն՝ անվանական արժեթուղթ, ձեռք բերելու նպատակով կատարվում են կուտակային հատկացումներ: Մտացվում է այնպիսի իրավիճակ, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է ոչ թե կուտակային հատկացումների, այլ միայն կուտակային վճարների վերադարձելիությունը մասնակցին: Նույն մոտեցումն է հիմք ընդունվել նաև կուտակային հատկացումների հատուցման չափն օրենքի 45-րդ հոդվածով սահմանելու պարագայում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման մոտեցումը չունի արդարացված հիմք՝ հաշվի առնելով նաև սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ արտահայտած այն իրավական դիրքորոշումը, որի համաձայն՝ «Հարցն այն է, որ կենսաթոշակի համար անհրաժեշտ միջոցի ձևավորման և սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացման միջև առկա է ժամանակի գործոնի ազդեցությունը: Այն հաշվի չառնելու դեպքում անհնարին կլինի համարժեք միջոցներ կուտակել և երաշխավորել մարդկանց սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացումը: Բացի դրանից, կուտակային վճարների ամբողջ գումարի տարեկան գնաճով ճշգրտումն այդ գումարներն ամբողջությամբ հետ ստանալու իրավունքի պաշտպանության նպատակ է հետապնդում և օրենքի կարգավորման առարկա է»: Առկա իրավակարգավորումը չի երաշխավորում կենսաթոշակային բարեփոխումների նպատակի և կենսաթոշակառուի իրավաչափ ակնկալիքների ներդաշնակությունը, չի բխում իրավունքի գերակայության սկզբունքի հետևողական իրացման պահանջներից, իմաստազրկում է սոցիալական ապահովության բնագավառում պետության պոզիտիվ պարտականության ստանձնումը կուտակային կենսաթոշակային հնարավոր հուսալի համակարգի արմատավորման հարցում, անվստահություն է սերմանում ամբողջ գործընթացի նկատմամբ:

13. Սահմանադրական դատարանն իր ՍԴՈ-1142 որոշման 17-րդ կետում իրավական դիրքորոշում է հայտնել, համաձայն որի՝ «... «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի «Ծառայությունների համար վճարները» վերտառությամբ 9-րդ գլուխը կանոնակարգում է այդ իրավահարաբերությունները: Մակայն կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանումը վերապահված է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկին /հոդվ. 45, մաս 1/: Առանձին երկրներում կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափը նույնպես սահմանվում է օրենքով: Հայաստանի Հանրապետությունում նույնպես այն կարող է սահմանվել օրենքով, կամ դառնալ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և կենսաթոշակային ֆոնդի միջև պայմանագրային պարտավորությունների շրջանակներում կանոնակարգման առարկա»: Չնայած ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս դիրքորոշմանը՝ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանումը կրկին վերապահվել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկին («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 40-րդ հոդված, 1-ին մաս): Այսինքն՝ ՍԴՈ-1142 որոշման 17-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումը դեռևս չի իրացվել: Սահմանադրական դատարանը կրկին շեշտադրում է այն հանգամանքը, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափը կարող է սահմանվել օրենքով, կամ դառնալ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և կենսաթոշակային ֆոնդի միջև պայմանագրային պարտավորությունների շրջանակներում կանոնակարգման առարկա: Ինչ վերաբերում է ՀՀ կենտրոնական բանկի վերոհիշյալ գործառույթին, ապա հիշյալ կանոնակարգման շրջանակներում օրենսդիրը պարտավոր է առաջնորդվել ՀՀ Սահմանադրության 83.3-րդ և 83.5-րդ հոդվածների պահանջներով:

14. Դիմողն արձանագրում է, որ «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-71-Ն օրենքը չի անդրադարձել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով կենսապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու, խնդիրներին:

Նվազագույն աշխատավարձի հետ կապված հարցերին ՀՀ սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է իր ՍԴՈ-1142 որոշման 11-րդ կետում:

«Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (ՀՕ-74-Ն օրենք) 1-ին հոդվածով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2003 թվականի դեկտեմբերի 17-ի ՀՕ-66-Ն օրենքի 4-րդ հոդվածը «հարկերը,» բառից հետո լրացվել է «նպատակային սոցիալական վճարները,» բառերով: Ըստ այդմ, գործող «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն. «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ չեն ներառվում աշխատավարձից վճարվող հարկերը, նպատակային սոցիալական վճարները, հավելումները, հավելավճարները, պարգևատրումները և խրախուսման այլ վճարները»: Այսինքն՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումից հետո հիշյալ օրենքում կատարվեց համապատասխան լրացում, որով սահմանվեց, որ նպատակային սոցիալական վճարները նույնպես չեն ներառվում նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ: Հետևաբար, պետք է փաստել, որ նվազագույն ամսական աշխատավարձի հարկման հետ կապված խնդիրը տվյալ իրավակարգավորման շրջանակներում հաղթահարված է:

15. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր չի կարելի համարել պետության պոզիտիվ պարտավորությունն օտարելու և քաղաքացու համար անհամաչափ պարտավորություն սահմանելու վերաբերյալ փաստարկները՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սոցիալական ապահովությունն անձի իրավունք լինելուց զատ պետության պոզիտիվ պարտավորությամբ պայմանավորված ու երաշխավորված նպատակային սահմանադրաիրավական գործառույթ է: ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սահմանադրական դատարանն այս կապակցությամբ հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. սոցիալական ապահովության «իրավունքի երաշխավորման, ապահովման ու պաշտպանության հիմնական առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ սահմանադրական դրույթի հիման վրա /հոդվ. 37/ սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով: Սահմանադրական իրավակարգավորումից հստակ է, որ օրենսդրի հայեցողությանն է թողնված ինչպես սոցիալական ապահովության ծավալի՝ քանակական որոշակիության, այնպես էլ ձևերի ընտրության խնդիրը: Տվյալ ոլորտում, համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալտնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով»:

Հարկ է նկատի ունենալ, որ կուտակային կենսաթոշակային համա-

կարգի շրջանակներում մասնակիցների համար սահմանված պարտականությունների ծավալը որոշվում է ելնելով մի շարք հանգամանքներից. պետության սոցիալ-տնտեսական հնարավորություններից, սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներից, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի ընթացիկ և հեռանկարային կենսաապահովման միջև խելամիտ հարաբերակցությունից և այլն:

Բացի դրանից, վիճարկվող օրենքը նախատեսում է, որ պետությունը կուտակային կենսաթոշակային համակարգի շրջանակներում կատարելով իր՝ անձի սոցիալական ապահովության իրավունքի երաշխավորման պոզիտիվ պարտավորությունը, մինչև անձի կենսաթոշակային տարիքի լրանալը կատարում է կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի օգտին/համար կենսաթոշակային հատկացումներ, դրա մասին է վկայում ՀՕ-244-Ն օրենքի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, համաձայն որի՝ «Սույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված անձանց համար (օգտին) մինչև նրանց կենսաթոշակային տարիքը լրանալը կուտակային հատկացումները կատարվում են հետևյալ չափով.

1) ամսական համախառն եկամտի 10 տոկոսի չափով՝ ամսական համախառն եկամտից հաշվարկված և փոխանցված (գանձված) սոցիալական վճարների և 10 տոկոսը լրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների (առավելագույնը 25000 դրամ) հանրագումարի չափով, բայց ոչ ավելի, քան սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտի առավելագույն ամսական շեմի 10 տոկոսը.

2) ձեռնարկատիրական եկամտի 10 տոկոսի չափով՝ ձեռնարկատիրական եկամտից հաշվարկված և փոխանցված (գանձված) սոցիալական վճարների և 10 տոկոսը լրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների (առավելագույնը 300 000 դրամ) հանրագումարի չափով, բայց ոչ ավելի, քան սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտի առավելագույն տարեկան շեմի 10 տոկոսը.

3) «Հաստատագրված վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված հաստատագրված վճարներով հարկվող կամ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հավելված 7-ի ցանկում ընդգրկված կամ «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով շրջանառության հարկով հարկվող գործունեության տեսակների մասով՝ ամսական 10 000 դրամի չափով.

4) անձնավորված (պարզեցված) հաշվարկի հիման վրա ներկայացված՝ սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտ համարվող սույն մասի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերով չնախատեսված եկամուտներից հաշվարկված

սոցիալական վճարների չափով»:

16. Դիմողը գտնում է, որ մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման համար մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ը նախատեսված ժամկետն ակնհայտ ոչ համաչափ ժամանակահատված է, դրանից փաստացի օգտվելը դառնում է անհնարին և բերում է իրավական որոշակիության և իրավունքի գերակայության սկզբունքների խախտմանը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրավական որոշակիության և իրավունքի գերակայության սահմանադրաիրավական սկզբունքները ոչ միայն չեն բացառում, այլև ենթադրում են, որ որոշակի իրավունքների իրացման համար օրենսդիրը նախատեսի առանձին իրավապայմաններ, տվյալ դեպքում՝ ժամկետներ: Իրավունքի իրացման համար որոշակի ժամկետ նախատեսելու, այդ իրավունքից օգտվելու կարգ սահմանելու նպատակահարմարությունը գտնվում է օրենսդրի իրավասության շրջանակներում, և բարձրացված հիմնահարցը որևէ առնչություն չունի վիճարկվող դրույթների սահմանադրականության հետ:

Սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման հնարավորությունն ընտրաբար, տարբերակված կերպով տրամադրելու հետ կապված հիմնահարցի առնչությամբ դիմողը տարբերակված մոտեցման երկու առանձին իրավիճակ է դիտարկում.

1. տարբերակված մոտեցում սոցիալական վճարներից հրաժարվելու համար նախատեսված ժամկետը լրանալուց հետո աշխատաշուկա մտած անձանց և վերոնշյալ ժամկետի ընթացքում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց նկատմամբ,

2. տարբերակված մոտեցում հանրային ծառայողների, պետական կառավարչական հիմնարկների և համայնքային կառավարչական հիմնարկների, դրանց կառուցվածքային և առանձնացված ստորաբաժանումների, Կենտրոնական բանկի, պետական ոչ առևտրային և համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների վարձու աշխատողների և կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մնացած մասնակիցների նկատմամբ:

Վերոնշյալ հարցադրումներն անհրաժեշտ է դիտարկել ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի, խտրական վերաբերմունքի մասին սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի լույսի ներքո: Այսպես, անձի նկատմամբ տարբերակված, խտրական վերաբերմունքի սահմանադրականության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանը հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

ա/ ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածն ամրագրում է օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքը: Այս հոդվածի պահանջներին համապատասխան՝ պետության պոզիտիվ սահմանադրական պարտականությունն է ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք նույն կարգավիճակն ունեցող անձանց հավասար հնարավորություն կտան իրացնելու, իսկ խախտման դեպքում՝ պաշտպանելու իրենց իրավունքները, հակառակ դեպքում կխախտվեն ոչ միայն հավասարության, խտրականության արգելման, այլ նաև իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքները /ՄԴՈ-731, 29 հունվարի 2008թ./:

բ/ սահմանադրական դատարանը խտրականության արգելման սկզբունքի շրջանակներում թույլատրելի է համարում օբյեկտիվ հիմքով և իրավաչափ նպատակով պայմանավորված ցանկացած տարբերակված մոտեցում: Խտրականության արգելման սկզբունքը չի նշանակում, որ միևնույն կատեգորիայի անձանց շրջանակում ցանկացած տարբերակված մոտեցում կարող է վերածվել խտրականության: Խտրականության սկզբունքի խախտում է հանդիսանում այն տարբերակված մոտեցումը, որը գուրկ է օբյեկտիվ հիմքից և իրավաչափ նպատակից /ՄԴՈ-881, 4 մայիսի 2010թ./:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշումներ հայտնել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը /տես, մասնավորապես՝ *Stec and Others v. the United Kingdom* [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, § 51, ECHR 2006-VI և *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, ECHR 2010:

Համադրելով դիմողի կողմից նկարագրված տարբերակված մոտեցման առաջին իրավիճակը՝ հարկ է նշել, որ վիճարկվող դրույթներով նախատեսված իրավակարգավորումը չի կարող հանգեցնել սոցիալական կարգավիճակից ելնելով խտրականության: Սոցիալական վճարներից հրաժարվելու համար նախատեսված ժամկետը լրանալուց հետո աշխատաշուկա մտած անձանց և վերոնշյալ ժամկետի ընթացքում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց նկատմամբ տարբերակված մոտեցումը պայմանավորված է սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման ժամկետային սահմանափակմամբ, ինչը կարող է համարվել օբյեկտիվ հիմք, ինչպես նաև այդպիսի տարբերակված մոտեցում նախատեսելով՝ հետապնդվում է իրավաչափ նպատակ:

Դիմողի կողմից մատնանշված տարբերակված մոտեցում դրսևորելու երկրորդ իրավիճակի վերաբերյալ հարկ է, նախ, նշել, որ վիճարկվող դրույթով նախատեսված կարգավորումը, որի համաձայն՝ սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքից չեն կարող օգտվել որոշ կատեգորիայի անձինք, որոնք գլխավորապես հանրային հատվածի աշխատող-

ներ են, ընտրաբար է այդ իրավունքը տրամադրվել, սակայն դրա հիմքում միանշանակ դրված է որոշակի օբյեկտիվ հիմք, և իրավակարգավորումը հետապնդում է իրավաչափ նպատակ: Հանրային և մասնավոր ոլորտների աշխատողները չեն կարող համարվել նույն կատեգորիայի անձինք՝ ելնելով նրանց աշխատանքային ոլորտների առանձնահատկություններից, աշխատավարձի ձևավորման աղբյուրներից և մի շարք այլ հանգամանքներից: 2014 թվականի հուլիսի 1-ին ուժի մեջ մտավ «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքը, որի ուժով բարձրացվեց պետական աշխատողների աշխատավարձը և սոցիալական վճարների կատարման պարտավորությունը վերջիններիս կենսամակարդակում էական բացասական փոփոխություններ չի առաջացնի և սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի սահմանափակումն այդ կատեգորիայի անձանց համար վերոնշյալ օրենսդրական փոփոխություններով նախատեսված երաշխիքների պարագայում սահմանադրականության տեսանկյունից խնդրահարույց չէ: Այլ կլինե՞ր խնդիրը, երբ պետությունը չիրականացներ ՀՀ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի երկրորդ մասի պահանջով պայմանավորված իր պարտականությունը:

17. Դիմողն օրենքի հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի հետ կապված հիմնահարցը կապում է վեց ամսվա ընթացքում հաշվարկված կուտակային վճարների վերադարձման վերաբերյալ իրավակարգավորումների հետ՝ փաստելով, որ ՀՀ Ազգային ժողովը 2014 թվականի մայիսի 15-ին ընդունեց ՀՕ-13-Ն՝ 5 հոդվածներից բաղկացած օրենքը, որի 3-րդ հոդվածով նախատեսվեց, որ գործատուն օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանված վարձու աշխատող և պայմանագրային եկամուտ ստացող մասնակիցների համար (անունից) կուտակային վճարներ չի հաշվարկում և չի փոխանցում, եթե մասնակիցը առձեռն կամ փոստային առաքմամբ գործատուին ներկայացնում է դիմում: Արդյունքում՝ դիմողը գտնում է, որ անձն օգտվելով այս հնարավորությունից՝ արդեն իսկ դիմել է պարտադրվող վճար չկատարելու օրենքով նախատեսված իր իրավունքն իրացնելու համար, սակայն վիճարկվող ակտերով փաստորեն զրկվում է այդ իրավունքից, ինչը հետադարձ ուժ է ստանում 1996թ. և դրանից հետո ծնված վարձու աշխատողների, 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ վարձու աշխատանքային հարաբերությունների մեջ չգտնվող անձանց, ինչպես նաև հանրային ծառայողների, պետական կառավարչական հիմնարկների և համայնքային կառավարչական հիմնարկների, դրանց կառուցվածքային և առանձնացված ստորաբաժանումների, Կենտրոնական բանկի, պետական ոչ առևտրային և համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների վարձու աշխատողների համար:

Դիմողի կողմից վկայակոչված ՀՕ-13-Ն օրենքն ուժը կորցրել է 2014 թվականի հուլիսի 1-ին: 1996թ. և դրանից հետո ծնված վարձու աշխատողների վերաբերյալ իրավակարգավորում նախատեսված է «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՕ-224-Ն ՀՀ օրենքի՝ «Անցումային դրույթներ» վերտառությամբ 81-րդ հոդվածի 5-րդ մասում, որի համաձայն՝ «5. Սույն հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում նշված՝ 1996 թվականի հունվարի 1-ին և դրանից հետո ծնված անձի կողմից վճարվող սոցիալական վճարի գումարը մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը նվազեցվում է նրա կողմից վճարման ենթակա եկամտային հարկի գումարից»:

Իսկ վերոնշյալ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում խոսքը վերաբերում է 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հետո վարձու աշխատողի կարգավիճակ ձեռք բերած, նոտարի պաշտոնում նշանակված, անհատ ձեռնարկատեր դարձած՝ 1974 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծնված այն անձանց, որոնք 2014 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ չեն հանդիսացել վարձու աշխատող, նոտար կամ անհատ ձեռնարկատեր:

Այդ անձանց նկատմամբ օրենքի դրույթների հետադարձ կիրառման վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքը վերաբերելի է միմիայն այն դեպքերին, եթե անձը գտնվելով արդեն իսկ օրենքով կարգավորված հարաբերությունների մեջ, ունենալով որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ, օրենքի փոփոխման պատճառով նրա իրավական վիճակը վատթարանում է, նա զրկվում է իրավունքներից կամ սահմանափակվում է այդ իրավահարաբերությունների ուժով նրա իրավունքի իրացումը:

18. Դիմողի կարծիքով՝ անհամաչափ է նաև ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 81-րդ հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված դրույթը, որի համաձայն՝ կենսաթոշակային ֆոնդերի փոփոխության, կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի ժառանգման վերաբերյալ դրույթները, ինչպես նաև կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցները ստանալու վերաբերյալ դրույթներն ուժի մեջ են մտնում 2015 թվականի հուլիսի 1-ից: Ըստ դիմողի՝ ակնհայտորեն տարածակետելով անձի կողմից իր սեփականության տիրապետման, տնօրինման և օգտագործման իրավունքի իրացումը՝ օրենքի հիշյալ դրույթը չի նախատեսում որևէ ողջամիտ փոփոխատուցում նշված ժամանակահատվածի համար: Ըստ դիմողի՝ նույնը վերաբերում է նաև նույն օրենքի 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասին, որի համաձայն՝ 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունների վերահաշվարկման կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ֆինանսական ոլորտի

պետական լիազորված մարմինը: 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունները վերահաշվարկվում են մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 31-ը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրի իրավասության շրջանակներում է այս կամ այն դրույթի ուժի մեջ մտնելու ժամկետի սահմանումը, սակայն օրենքի գործողության տարածամկետումը չպետք է հանգեցնի անձի իրավունքների և ազատությունների ոչ իրավաչափ սահմանափակմանը: Ուստի այս կարգավորումները պետք է դիտարկել առաջին հերթին սեփականության իրավունքի սահմանափակման տեսանկյունից՝ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո:

Այսպես, ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1073 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, ըստ որի՝ սեփականության իրավունքի իրականացումը սահմանադիրը կաշկանդում է որոշակի հանրային արժեքներ պահպանելու պահանջով: Դրանք են՝ շրջակա միջավայրը, այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքները և օրինական շահերը: Նման մոտեցումը կոչված է ապահովելու սեփականատիրոջ և այլոց իրավունքների ու հանրային շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռություն՝ գույքի նկատմամբ անձի սեփականության իրավունքի իրականացումը ճանաչելով երաշխավորված, սակայն ոչ բացարձակ:

Վիճարկվող նորմով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրացման սահմանափակումն իրավաչափ է հետևյալ պատճառաբանությամբ. այդ իրավակարգավորումը ժամանակավորապես սահմանափակում է մասնակիցների սեփականության իրավունքի իրացումը՝ ելնելով կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մյուս մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից, որոնք, հնարավոր է, որ ցանկություն չեն հայտնել հետ ստանալ իրենց կատարած կուտակային վճարները: Կենսաթոշակային ֆոնդերում հավաքագրված կուտակային վճարները ներդրվում են օրենքով նախատեսված ակտիվներում, օրինակ՝ ժամկետային ավանդներում կամ արժեթղթերում, և դրանց անմիջական իրացման դեպքում կենսաթոշակային համակարգի մյուս մասնակիցները զգալի վնասներ կկրեն, քանի որ ստիպված կլինեն ակտիվները վաճառել ակնկալվածից ավելի ցածր գնով կամ, օրինակ՝ ավանդների պարագայում կորցնել արդեն իսկ հաշվարկված ավանդային տոկոսները:

Անդրադառնալով դիմողի կողմից բարձրացված՝ նշված ժամանակահատվածի համար որևէ ողջամիտ փոխհատուցման բացակայության

վերաբերյալ հարցին, հարկ է նշել, որ 2014 թվականի հուլիսի 1-ից 2015 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածում ժառանգման հարցեր առաջանալու դեպքում ժառանգներն իրենց հասանելիք գումարները կարող են ստանալ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից սկսած, և այդ գումարները կներառեն նաև վերոնշյալ ժամանակահատվածի ընթացքում դրանց ներդրումից վաստակած եկամուտները, ինչը կարող է ողջամիտ փոխհատուցում համարվել այդ ժամանակահատվածի համար:

19. Մարդու սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության համապատասխան երաշխիքներ ապահովելու առումով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ անհրաժեշտ էր համարել ընդգծել, որ օրենքի իրավակարգավորումներին բնորոշ իրավախախտումների համար հարկ է ամրագրել իրավական պատասխանատվության (քրեական, քաղաքացիական, վարչական) կոնկրետ և տարբերակված մոտեցումներ: Դիմողն արձանագրում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանն ընդգծել էր, որ քննության առարկա դարձած օրենքն այս հարցերին զլխավորապես անդրադարձել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի վերահսկողական լիազորությունների ապահովման շրջանակներում (հոդվածներ 77-84): Սակայն, օրենքի կիրարկման հետ մեկտեղ, համարժեք փոփոխություններ չեն կատարվել նաև իրավական պատասխանատվություն նախատեսող այլ իրավական ակտերում: Մասնավորապես՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքերը գործնականում շրջանցել են այդ հիմնախնդիրը: Իսկ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 968.9-րդ հոդվածի 1-ին մասի այն դրույթը, որ «Կենսաթոշակային ֆոնդի մասնակիցներին պատճառած վնասները հատուցվում են օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով», ավելի շատ ունի վերացական բնույթ: Այնինչ այս ոլորտում պատասխանատվության հստակ կանոնակարգումը համակարգի նկատմամբ վստահության կարևոր երաշխիք կարող էր հանդիսանալ: Այս խնդրին նույնպես մեծ կարևորություն է տրվում միջազգային պրակտիկայում: Սա արձանագրվել է ՄԴՈ-1142 որոշմամբ, որով այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը նաև նշել է, որ «...ուշադրության են արժանի Սլովենիայի և Ռումինիայի օրինակները: Իսկ ԱՄՆ-ում թոշակային ֆոնդերի հետ կապված ֆինանսական իրավախախտումներն օրենքով համարվում են առանձնապես ծանր հանցանք և ազատազրկման ձևով պատիժ է սահմանվում 20 տարի և ավելի»: Հաշվի առնելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի այն դրույթը, ըստ որի՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայր սոցիալական նպատակներով թողարկվող անվանա-

կան արժեքուղթ է, և նույն հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, համաձայն որի՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը պետության կողմից դրանց ձեռքբերման պահից հանդիսանում են մասնակցի սեփականությունը, սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի նկատմամբ տարածվում են քաղաքացիական և քրեական օրենսդրությամբ նախատեսված սեփականության և արժեթղթերի պաշտպանությանն ուղղված ընդհանուր կառուցակարգերը: Մինևնույն ժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սահմանադրական դատարանը մատնանշել է «պատասխանատվության կոնկրետ և տարբերակված միջոցներ» մշակելու նպատակահարմարությունը: Հետևաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները ՀՀ օրենսդրության շրջանակներում իրենց արտացոլումը գտել են մասամբ, ինչը, սակայն, չի հանգեցնում քննության առարկա օրենքների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության, քանզի սահմանադրական դատարանի նշված իրավական դիրքորոշումների կատարումը պահանջում է համակարգային փոփոխություններ, որոնք իրենց տեղը պետք է գտնեն նաև քաղաքացիաիրավական, վարչաիրավական և քրեաիրավական բնագավառների համապատասխան իրավական ակտերում: Սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումն ուղղված էր ՀՀ Ազգային ժողովին և կոչված էր համակարգային մոտեցմամբ ապահովելու կուտակային կենսաթոշակային համակարգի արդյունավետ գործողությունը: Այն դեռևս ամբողջությամբ չի իրացվել և պահպանում է իր հրատապությունը:

20. Դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող ակտերը բազմաթիվ դեպքերում չեն համապատասխանում նաև օրենսդրական տեխնիկայի կանոններին: Դիմողը, մասնավորապես, նշում է փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին մեկ իրավական ակտով սկզբունքորեն նոր օրենք ընդունելու փաստը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ փոփոխությունների արդյունքում մի շարք նորմեր փոփոխվել են, սակայն պահպանել են նույն համարները: Դիմողը նաև գտնում է, որ այս փաստարկների ուժով առաջ է գալիս իրավական անորոշության հիմնահարց:

Վերը նշվածի կապակցությամբ անհրաժեշտ է փաստել, որ հոդվածի համարը պահպանվում է իրավական ակտում այն դեպքում, երբ այդ հոդվածն ուժը կորցրած է ճանաչվում: Սակայն, երբ այն փոփոխվում է, այս պարագայում ոչ թե նախկինն է ուժը կորցրած ճանաչվում և մեկ այլ հոդված ամրագրվում, այլ նախկին հոդվածը փոփոխվում է: «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 45-րդ հոդվածի՝ բարձրացված հիմնախնդրին

վերաբերող պահանջները վերաբերում են գործողությունը դադարեցրած բաժիններին, գլուխներին, հողվածներին, հողվածների մասերին, կետերին, ենթակետերին: Հետևաբար, դիմողի այն պնդումները, որ փոփոխություններ կատարելիս ևս պետք է նախկին խմբագրության հողվածի համարը նույնը մնա, և նոր խմբագրությունն այլ՝ լրացուցիչ հողվածով ամրագրվի, իրավական տեխնիկայի գոյություն ունեցող կանոնների շրջանակներում հիմնավոր չէ: Նույնը կարելի է ասել նաև դիմողի այն փաստարկի վերաբերյալ, ըստ որի՝ վիճարկվող ակտը պետք է ոչ թե փոփոխվեր, այլ նոր օրենք ընդունվեր: Այս առնչությամբ հարկ է նշել, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում որևէ սահմանափակում իրավական ակտում կատարվող փոփոխությունների ծավալի առնչությամբ, ուստիև միայն այն փաստը, որ վիճարկվող օրենքը ենթարկվել է մեծ ծավալով փոփոխությունների, չի կարող հանգեցնել օրենսդրական տեխնիկայի խախտման, առավել ևս՝ այդ իրավական ակտի հակասահմանադրականության: Բացի դրանից, տվյալ դեպքում օրենսդրական տեխնիկայի կանոնները բովանդակային առումով չեն հանգեցնում իրավական անորոշության, այսինքն՝ չեն զրկում անձին իր վարքագիծը կանխատեսելու հնարավորությունից և չեն հանգեցնում սահմանադրաիրավական հետևանքներ առաջացնող հակասությունների:

21. Դիմողի կողմից վիճարկվում է նաև այն հանգամանքը, որ նոր իրավական կարգավորումներով չի ապահովվել կուտակային բաղադրիչի վճարման՝ գործատու-աշխատող-պետություն եռամիասնությունը, ինչի արդյունքում չի կատարվել ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշումը:

Այս հիմնահարցն իրավամբ շեշտվել է ՄԴՈ-1142 որոշման շրջանակներում: Մասնավորապես, ՀՀ սահմանադրական դատարանն այս առնչությամբ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

- «Արդյունքում՝ գործատուն, որպես իր իսկ աշխատողների սոցիալական ապահովության խնդիրների լուծման անմիջական մասնակից, դուրս մղվեց այս իրավահարաբերություններից, պետությունը հարկատուների հաշվին ստանձնեց լրացուցիչ պարտավորություններ, անհատակություն մտցվեց Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 37-րդ հողվածով նախատեսված՝ սոցիալական ապահովության իրավունքի երաշխավորման և 45-րդ հողվածով նախատեսված՝ այդ իրավունքի իրացման նախադրյալների ու երաշխիքների ապահովման սահմանադրաիրավական մոտեցումները կյանքի կոչելու հարցերում»,

- «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ միջազգային պրակտիկայում գործատուների և աշխատողների կողմից կատարվող սոցիալական ապահովության

վճարների տոկոսային հարաբերակցությունն այնպիսին է, որ հիմնականում գործատուների հաշվին են ձևավորվում սոցիալական ապահովության ընդհանուր նպատակային վճարների կեսից մինչև երկու երրորդը: Անկախ թոշակային համակարգի առանձնահատկություններից, աշխարհի բազմաթիվ երկրների /Շվեդիա, ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Ֆրանսիա, Սինգապուր, Լեհաստան, Հունգարիա, Սլովենիա, Խորվաթիա, Սլովակիա և այլն/ փորձը վկայում է, որ համեմատաբար ավելի մեծ հաջողություն են արձանագրում այն երկրները, որտեղ կենսաթոշակային ապահովման խնդրի լուծմանը մասնակցում են երեք հիմնական սուբյեկտներ՝ պետությունը, գործատուն և աշխատողը»:

Տվյալ հիմնախնդրի կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քննության առարկա օրենքների համատեքստում ՀՀ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ մոտեցումները չեն ստացել համարժեք իրավական լուծումներ: Մինևույն ժամանակ, դա ինքնին չի հանգեցնում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության՝ այն պատճառաբանությամբ, որ, նախ՝ չի ենթադրվում, որ սույն հիմնահարցը պետք է իրավական ամրագրում ստանար կոնկրետ այս օրենքով, և ոչ թե որևէ այլ՝ տվյալ իրավահարաբերության կանոնակարգմանը նվիրված իրավական ակտով: Երկրորդ՝ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ սահմանադրական դատարանը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը չի պայմանավորել դիմողի կողմից բարձրացված վերոհիշյալ հիմնահարցի օրենսդրական իմպերատիվ ամրագրվածությամբ: Սահմանադրական դատարանն այդ որոշմամբ փաստել է նման համակարգի բացակայությունը ՀՀ-ում, ինչպես նաև վերլուծելով միջազգային փորձը՝ արձանագրել է, որ «...համեմատաբար ավելի մեծ հաջողություն են արձանագրում այն երկրները, որտեղ կենսաթոշակային ապահովման խնդրի լուծմանը մասնակցում են երեք հիմնական սուբյեկտներ՝ պետությունը, գործատուն և աշխատողը»: Սահմանադրական դատարանն այդ որոշմամբ դիրքորոշում է արտահայտել կուտակային կենսաթոշակային համակարգի առավել արդյունավետ գործելու հնարավոր տարբերակի վերաբերյալ, իսկ հարցի ամբողջական լուծումը ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության շրջանակներում է: Սահմանադրական դատարանը վերահաստատելով տվյալ իրավական դիրքորոշումը՝ գտնում է, որ խնդրի համակարգային լուծման արդյունավետ ուղիներից մեկը հենց նման ներդաշնակ եռամիասնության ապահովումն է:

22. Դիմողը գտնում է, որ չի կատարվել ՄԴՈ-1142 որոշումը՝ կապված տարիքային խտրականության հետ, քանի որ գործող կանոնակարգումը

շարունակում է պահպանել տարբերակված մոտեցում՝ պայմանավորված որոշակի տարիքային շեմով:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՄԴՈ-1142 որոշման եզրափակիչ մասում առանձին նորմեր ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր են ճանաչվել ոչ տարիքային խտրականության հիմքով: ՄԴՈ-1142 որոշման պատճառաբանական մասում ևս ՀՀ սահմանադրական դատարանը չի արձանագրել տարիքային խտրականության առկայություն: Հետևաբար, այս հիմքով ՄԴՈ-1142 որոշման չկատարման մասին խոսք լինել չի կարող:

Ինչ վերաբերում է տարիքային խտրականության վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ ընդհանրապես, ապա հարկ է նշել, որ խտրականությունն առկա է այն դեպքում, երբ նույն իրավական կարգավիճակի շրջանակներում այս կամ այն անձի կամ անձանց նկատմամբ դրսևորվում է տարբերակված մոտեցում, մասնավորապես նրանք զրկվում են այս կամ այն իրավունքներից, կամ դրանք սահմանափակվում են, կամ ձեռք են բերում արտոնություններ: Խնդրո առարկա իրավիճակում չի կարող արձանագրվել նման վիճակ, քանզի խոսքը վերաբերում է ոչ թե նույն իրավական կարգավիճակի շրջանակներում՝ տարիքով պայմանավորված խտրականությանը, այլ տարբեր իրավական կարգավիճակ ունենալու հիմքով անձանց՝ օրենքով նախատեսված իրավունքներին և պարտականություններին, այսինքն՝ իրավական հիմնավորում ունեցող օբյեկտիվ պայմաններին:

23. ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ սոցիալական վճար կատարող անձն իրավունք ունի սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելու սոցիալական փաթեթի գումարները: Այս դեպքում սոցիալական վճար կատարող անձն իրավունք ունի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով, որպես կատարված սոցիալական վճարների փոխհատուցում, միանվագ ստանալու սոցիալական փաթեթի հաշվում ընթացիկ տարվա հունվարի 1-ի դրությամբ առկա մնացորդը, բայց ոչ ավելի, քան նախորդ տարվա ընթացքում ստացման ենթակա աշխատավարձից և ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված եկամուտներից հաշվարկված և փոխանցված սոցիալական վճարների չափն է:

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սոցիալական փաթեթի գումարները սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելն օրենքով նախատեսված իրավունք է և կոչված է ոչ թե սահմանափակելու, այլ նպաստելու անձի իրավունքների արդյունավետ իրացմանը: Ինչ վերաբերում է դիմողի այն պնդմանը, համաձայն որի՝ սահմանափակ թվով անձինք կարող են այդ իրավունքից օգտվել,

1(79)2016

ՍԱՐՅԱԼԱԴՐՈՎԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՒՆ

պետք է արձանագրել, որ այդպիսի իրավակարգավորմամբ օրենսդիր մարմինը սոցիալական փաթեթի իրավունքը նախատեսել է որոշակի խումբ անձանց համար, օրենքով նախատեսված որոշակի պայմաններում, և այդ իրավունքը նախատեսող իրավանորմը նման ձևակերպմամբ չի վիճարկվել ՀՀ սահմանադրական դատարանում, չի ճանաչվել Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր:

Այս առնչությամբ դիմողը գտնում է նաև, որ՝ «...եթե սոցիալական վճարի համար կարող է օգտագործվել աշխատանքային եկամուտներից տարբերվող եկամուտներ, ապա ինչու է սահմանափակվում միայն սոցիալական փաթեթով և չի ներառվում այլ եկամուտները՝ օրինակ շահութաբաժինները կամ փոխառու միջոցների դիմաց ստացվող տոկոսագումարները կամ վարձակալությունից ստացվող եկամուտները և այլն»:

Վերը նշված հարցադրումն անմիջականորեն չի վերաբերում սույն գործով վիճարկվող կանոնակարգման սահմանադրականությանը, այլ կարող է քննության առնվել ՀՀ Սահմանադրությանը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքին համապատասխան՝ այլ դիմումի շրջանակներում:

24. Վեճի առարկա ընթացակարգային հարցերի առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ իրականացնելու պահանջը նախատեսված է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 27.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն. «Նախագիծ մշակող մարմինը նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծը ազդեցության գնահատողներին ներկայացնելու հետ մեկտեղ կազմակերպում է նախագծի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ, որոնց նպատակը նորմատիվ իրավական ակտի նախագծի մասին ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրազեկումն է, ինչպես նաև նրանցից կարծիքների հավաքումն ու դրանց հիման վրա նորմատիվ իրավական ակտի նախագծի անհրաժեշտ լրամշակման աշխատանքների իրականացումը: Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի հանրային քննարկումները սկսվում են պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագիծը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով ներկայացնելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում:

Հանրային քննարկումներն իրականացվում են նախագիծը մշակող մարմնի ինտերնետային կայքում նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ նախատեսված այլ նյութերը հրապարակելու միջոցով, իսկ նախագիծ մշակող մարմնի նախաձեռնությամբ կարող են իրականացվել հանրային

կամ շահագրգիռ անձանց հետ հանդիպումների, բաց լսումների, քննարկումների, հասարակական հարցումների, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության հնարավոր միջոցներով:

Հանրային քննարկումների իրականացման ժամկետն առնվազն 15 օր է:

Հանրային քննարկումների կազմակերպման և իրականացման կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը»:

Հոդվածից բխում է, որ հանրային քննարկումներ իրականացնելու կարգից որոշակի առանձնահատկություններ նախատեսված են միայն Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի հանրային քննարկումների իրականացման համար:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 25.03.2010թ. «Հանրային քննարկումների կազմակերպման և իրականացման կարգը հաստատելու մասին» N296-Ն որոշումն Ազգային ժողովում արտահերթ նստաշրջանի շրջանակներում քննարկվող օրենքների նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ իրականացնելու մասին որևէ հատուկ կարգավորում չեն նախատեսում:

ՀՀ Սահմանադրության 71, 72, 75 և 76-րդ հոդվածների վերլուծությունից բխում է, որ սահմանադիրն օրենսդրական գործընթացի իրականացման կարգին առնչվող միայն կարևորագույն հարցերն է կարգավորել: Մասնավորապես, Սահմանադրության վերոնշյալ հոդվածները սահմանում են օրենքների ընդունման քվեարկության համար անհրաժեշտ ձայների քանակը, քվեարկությանը մասնակից պատգամավորների անհրաժեշտ նվազագույն քանակը/քվորում/, ՀՀ Նախագահի կողմից վերադարձված օրենքի՝ Ազգային ժողովի կողմից արտահերթ քննարկելու պահանջը, օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքի սուբյեկտներին, ՀՀ կառավարության ներկայացմամբ պետական բյուջեն հաստատելու հետ կապված հարցեր և այլն:

Այսպիսով, սահմանադիրն օրենքների նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումների կազմակերպումը և իրականացումը որպես օրենքների ընդունման ընթացակարգային սահմանադրական պահանջ չի դիտարկում: Հետևաբար, բարձրացված հարցն իր բնույթով ոչ թե սահմանադրաիրավական, այլ օրենսդրական կարգավորման բնագավառին է առնչվում:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել նաև, որ օրենքների ընդունման խորհրդարանական կամ ինչպես հանրային քննարկումներ կազմակերպելու պահանջի տեսանկյունից՝ արտախորհրդարանական ընթացակարգերի ցանկացած խախտում անթույլատրելի է օրենսդրական գործընթացի շրջանակներում, անհամատեղելի է օրենսդրական գործունեության

կանոնների հետ, սակայն այդ խախտումներից ոչ բոլորն են, որ սահմանադրականության տեսանկյունից սկզբունքային նշանակություն ունեն: Վերջիններիս թվին են դասվում միայն այն կանոնների խախտումները, որոնք ուղղակիորեն հիմնված են Սահմանադրության պահանջների վրա, օրենքի ընդունման վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելու համար որոշիչ նշանակություն ունեն և/կամ այնքան էական են, որ առանց այդ կանոնների պահպանման անհնար է արժանահավատորեն որոշել օրենսդրի իրական կամքը, հետևաբար՝ նաև օրենսդրի կողմից ներկայացվող ՀՀ ժողովրդի կամքը:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշում առկա է նաև սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում /օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնության սահմանադրական դատարանի 2013 թվականի փետրվարի 14-ի N 4-Ո որոշումը/:

Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետի պահանջներից ելնելով՝ անհրաժեշտ է քննության առարկա հարցը դիտարկել նաև վիճարկվող իրավական ակտն ընդունելու և գործողության մեջ դնելու՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգի պահպանվածության համատեքստում:

ՀՀ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարում է Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետության Նախագահի, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի կամ կառավարության նախաձեռնությամբ: Արտահերթ նստաշրջանը կամ նիստն անցկացվում է նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով և ժամկետում»:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ «Արտահերթ նստաշրջանի գումարման կարգը» վերաառությամբ 39-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան գումարում է Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետության Նախագահի, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի կամ Կառավարության նախաձեռնությամբ: Արտահերթ նստաշրջանն անցկացվում է նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով և ժամկետում»: Իսկ նույն հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է արտահերթ նստաշրջանի անցկացման ընթացակարգը՝ բացառությամբ, եթե Ազգային ժողովի որոշմամբ այլ բան է նախատեսված: Քննության առարկա հարցի դեպքում ՀՀ կառավարության նախաձեռնությամբ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «2014թ. հունիսի 18-ին գումարված Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի անցկացման հատուկ ընթացակարգի մասին» որոշում, որով, ի թիվս այլ հարցերի, սահմանվել է հետևյալը՝ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի առաջին օրը գումարել մեկուկես ժամ տևողությամբ երեք նիստ:

Առաջին ընդմիջման տևողությունը մեկուկես ժամ է: Երկրորդ օրվանից, յուրաքանչյուր օր, գումարել մեկուկես ժամ տևողությամբ չորս նիստ: Յուրաքանչյուր ընդմիջման տևողությունը՝ կես ժամ:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ «Արտահերթ նստաշրջանում հարցերի քննարկման կարգը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Եթե արտահերթ նստաշրջանի օրակարգում ընդգրկված են միննույն հարցը մի քանի ընթերցմամբ քննարկելու մասին հարցեր, ապա մինչև դրանց քննարկումն սկսվելն Ազգային ժողովում քննարկվում է այդ հարցերի քննարկման հատուկ ընթացակարգի մասին նախաձեռնողի(ների) կողմից ներկայացված Ազգային ժողովի որոշման նախագիծը, որով առաջին ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագծի կամ նախագծերի փաթեթի վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացման համար նախատեսվում է առնվազն 3 ժամ»: 18.06.2014թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Մի շարք օրենքների նախագծերի քննարկման հատուկ կարգի (երկրորդ ընթերցմամբ քննարկումն առաջին ընթերցմամբ ընդունումից հետո 24 ժամվա ընթացքում անցկացնելու) մասին» որոշում, որում, ի թիվս այլ հարցերի, ընդգրկված է եղել նաև «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին օրենքի նախագիծը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ օրենսդրական գործունեության արդյունավետությունը երաշխավորելու տեսանկյունից հստակ կանոնակարգման առարկա պետք է լինեն օրենքների և Ազգային ժողովի որոշումների ընդունման ընթացակարգերը թե՛ հերթական և թե՛ արտահերթ նստաշրջանի /նիստի/ ընթացքում: Մասնավորապես, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 21, 27-29-րդ, 39-41-րդ, ինչպես նաև 51 և 52-րդ հոդվածների ուսումնասիրությունից հետևում է, որ արտահերթ նստաշրջանների /նիստերի/ դեպքում հստակեցված չէ Ազգային ժողովի հանձնաժողովների դերակատարությունը: Սակայն «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի դրույթների սահմանադրականությանն անդրադարձը դուրս է քննության առարկա գործի շրջանակներից:

Վերլուծելով առկա իրավակարգավորումները և փաստական հանգամանքները՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանը գումարվել է կառավարության նախաձեռնությամբ, և ՀՀ կառավարությունը, հաշվի անելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ Սահմանադրությունը և «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը հնարավորություն են տալիս նախաձեռնողին սահմանել արտահերթ նստաշրջանի անցկացման օրակարգը և ժամկետը, համապատասխան նախաձեռնությամբ է հանդես եկել: Դիմող կողմի վերլուծությունից բխում է, որ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա

ռեժիմով կազմակերպելը խնդրահարույց է, սակայն, ինչպես վերը նշվեց, առաջին ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագծի կամ նախագծերի փաթեթի վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացման համար նախատեսվում է առնվազն 3 ժամ: Այսինքն՝ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա ռեժիմով կազմակերպելն իրավաչափորեն համատեղվում է սահմանված իրավական կանոնակարգումների շրջանակներում:

Ըստ դիմողի՝ վերաբերելի օրենքի ենթադրյալ հակասահմանադրականությունը, ի թիվս այլնի, պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ ՀՀ արդարադատության նախարարությունը սույն գործով քննության առարկա օրենքների առնչությամբ չի ներկայացրել համապատասխան իրավական փորձաքննության եզրակացություն: Սակայն գործում առկա փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ համապատասխան եզրակացությունն առկա է: Մասնավորապես՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը, ի պատասխան սահմանադրական դատարանի հարցման, 16.03.2015թ. թիվ 01/14/2932-15 գրությամբ տեղեկացնում է, որ «2014 թվականի հունիսի 19-ի 02/4231-14 գրությամբ Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից պետական փորձագիտական եզրակացություն է ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության փոփոխություն կատարելու մասին»: Նույն գրությամբ տեղեկացվում է, որ հիշյալ գրությամբ համարժեք եզրակացություններ են ներկայացվել նաև սույն գործով վեճի առարկա մյուս բոլոր օրենքների նախագծերի վերաբերյալ: ՀՀ արդարադատության նախարարի պատասխան գրությանը կից ներկայացվել են համապատասխան պետական փորձագիտական եզրակացությունների պատճենները, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման վերաբերյալ եզրակացությունը:

25. Վերոշարադրյալ դիրքորոշումները վերաբերում են դիմողի կողմից վիճարկվող նորմերի սահմանադրականության հարցերին: Միաժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նախորդ իրավակարգավորումների համեմատ որոշակի դրական տեղաշարժեր ապահովելով հանդերձ, նոր իրավակարգավորումներում սույն որոշման մեջ արձանագրված ոչ լիարժեք կարգավորումները նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1142 որոշմամբ արձանագրված իրավական դիրքորոշումների դեռևս ոչ ամբողջական իրացման հետևանք են: Օրենսդրական հետագա կարգավորումները համալիր բնույթ պետք է հաղորդեն խնդրի համակարգային լուծմանը՝ հետևողականորեն հաշվի առնելով նաև տվյալ հիմնահարցի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝

ՄԴՈ-1142 և սույն որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՈՐՈՇԵՑ**.

1. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ սույն գործով վեճի առարկա 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 28, 36 և 37-րդ կետերը, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 7-րդ մասը, 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասը, 13-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 5-րդ և 13-րդ մասերը, 37-րդ հոդվածի 3-րդ և 5-րդ մասի՝ «օրենքի 43-րդ հոդվածով» դրույթը, 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երրորդ նախադասությունը, 40-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության՝ «որոնց կազմը և առավելագույն չափը սահմանում է Կենտրոնական բանկը» դրույթը, 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության՝ «ողջամիտ եկամտաբերություն» եզրույթը, 43-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «ողջամիտ շահութաբերություն» եզրույթը, 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, 62-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 62-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, 63-րդ հոդվածի 7-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 6-րդ կետը, 81-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 81-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերը, 81-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 81-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր:

3. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ինչպես նաև 45-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը՝ այն մասով, որով տարեկան գնաճով ճշգրտված չափով վերադարձնելու երաշխիքը չի տարածվում նաև տվյալ օրենքի 9-րդ հոդվածով նախատեսված՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների վրա, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ և 48-րդ /կետ 12/ հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր:

4. «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-68-Ն օրենք), «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-69-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (ՀՕ-246-Ն) 6-րդ և 10-րդ հոդվածները, «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-74-Ն օրենք), «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-76-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի և պարտադիր կուտակային վճարի անձնավորված հաշվառման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-70-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-71-Ն օրենք), «Սնանկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-72-Ն օրենք), «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-73-Ն օրենք), «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-77-Ն օրենք), «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

5. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

7 հուլիսի 2015 թվականի
ՍԴՈ-1224

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՄԱԼԱԹԻԱ-ՄԵԲԱՍՏԻԱ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱ
ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 197-ՐԴ
ՀՈԴՎԱԾԻ 5-ՐԴ ԵՎ 6-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

28 հունիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝
կազմով.

Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ա. Թունյանի, Ա.
Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետ-
րոսյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝ գործով
որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշ-
տոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավա-
բանական վարչության պետ Հ. Մարգարյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ
հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին»
ՀՀ օրենքի 25, 38 և 71-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Երևան քաղաքի
Մալաթիա-Մեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ քրեական դատավարության

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՒԹՅՈՒՆ ♦ 1(79)2016

օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2015 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված երկու դիմումներն են, որոնց հիման վրա քննության ընդունված գործերը, ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածով, մինչև դատաքննությունն սկսվելը, 2015 թվականի մայիսի 12-ի ՄԴԱՈ-29 որոշմամբ միավորվել են դատարանի նույն նիստում քննելու համար:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, ինչպես նաև հետազոտելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՊԱՐԶԵՑ** .

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը (այսուհետ՝ օրենսգիրք) ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին և ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

Օրենսգրքի՝ «Նախնական քննության ժամկետները» վերատառությամբ 197-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 5-րդ և 6-րդ մասերը սահմանում են.

«5. Նախաքննության ժամկետը կարող է երկարացնել դատախազը՝ քննիչի պատճառաբանված որոշման հիման վրա:

6. Քննության ժամկետը երկարացնելու մասին պատճառաբանված որոշումը քննիչը պարտավոր է ներկայացնել դատախազին՝ քննության ժամկետը լրանալու օրվանից առնվազն 3 օր առաջ»:

Օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 5-րդ և 6-րդ մասերում

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից փոփոխություն կամ լրացում չի կատարվել:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին.

ՀՀ ոստիկանության Մալաթիա-Սեբաստիա քննչական բաժնի քննիչ Ե. Պետրոսյանի կողմից 2014 թվականի հուլիսի 21-ին և նույն թվականի օգոստոսի 21-ին հարուցվել և վարույթ են ընդունվել համապատասխանաբար՝ թիվ 16138514 և թիվ 16146914 քրեական գործերը: 2014 թվականի հոկտեմբերի 17-ին քննիչ Ե. Պետրոսյանը կայացրել է վերոնշյալ քրեական գործերով նախաքննությունների ժամկետները երկարացնելու միջնոր-

դություն հարուցելու մասին որոշումներ /թիվ 16146914 քրեական գործով նախաքննության ժամկետը մեկ անգամ արդեն երկարացվել էր 2014 թվականի սեպտեմբերի 18-ին/: Որոշումներն ուղարկվել են Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի դատախազին, որն իր՝ 2014 թվականի հոկտեմբերի 20-ի թիվ 587քր-14 և թիվ 56/664քր-14 համապատասխան գրություններով նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին որոշումները վերադարձրել է քննչական բաժնի պետին՝ քննիչի կողմից որոշումն ստորագրված չլինելու պատճառաբանությամբ և այն պատշաճ կարգով կազմելու և կրկին ներկայացնելու ցուցումով: Քննիչի կողմից նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին որոշումներն ստորագրվելուց հետո դրանք 2014 թվականի հոկտեմբերի 22-ին կրկին ուղարկվել են Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի դատախազին, որն էլ նույն օրը վերադարձրել է վերոնշյալ քրեական գործերը և նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին որոշումները, հայտնելով, որ ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունները չեն բավարարվել, քանի որ միջնորդությունները ներկայացնելու պահին քրեական գործերի նախաքննության ժամկետները լրացած են եղել: Վերոնշյալ քրեական գործերով տուժողների ներկայացուցիչները 2014 թվականի դեկտեմբերի 4-ին միջնորդություններ են հասցեագրել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալին՝ համապատասխան քրեական գործերով նախաքննությունների բաց թողնված

ժամկետները վերականգնելու, վարույթն իրականացնող մարմնին նախաքննությունների կատարումը շարունակելու հանձնարարություն տալու և օրենքով սահմանված կարգով քրեական գործերի ընթացքը լուծելու վերաբերյալ: Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի դատախազ Ս. Խաչատրյանը քրեական գործերով տուժողների ներկայացուցիչներին 2014 թվականի դեկտեմբերի 16-ին համապատասխան գրություններով հայտնել է, որ վերոնշյալ գործերով վարույթ չի իրականացվում, ինչի պատճառով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալին հասցեագրված միջնորդությունները չեն կարող քննարկվել: Թիվ 16138514 քրեական գործով տուժողի ներկայացուցիչը 2015 թվականի հունվարի 14-ին Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի դատախազ Ս. Խաչատրյանի գործողությունների դեմ բողոք է ներկայացրել Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարան: Թիվ 16146914 քրեական գործով տուժողների ներկայացուցիչը 2015 թվականի հունվարի 13-ին Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի դատախազին իր վստահողդների իրավունքների խախտումը վերացնելու, այն է՝ թիվ 16146914 քրեական գործով նախաքննության բաց թողնված ժամկետը հարգելի

համարելու և վերականգնելու և համապատասխան աշխատակիցներին նախաքննության կատարումը շարունակելը պարտավորեցնելու վերաբերյալ միջնորդություն է ներկայացրել Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարան:

Վերը նշված բողոքի և միջնորդության քննության արդյունքում 2015 թվականի ապրիլի 6-ին Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանը որոշում է կայացրել վերոնշյալ դատական գործերով վարույթները կասեցնել և դիմել ՀՀ սահմանադրական դատարան:

3. Ըստ դիմողի՝ օրենսգրքի 188, 196 և 197-րդ հոդվածների համադրված ուսումնասիրությունը վկայում է, որ բոլոր քրեական գործերով պարտադիր պետք է իրականացվի նախաքննություն, որը կարող է ավարտվել մեղադրական եզրակացություն, բժշկական բնույթի միջոցների կիրառման համար քրեական գործը դատարան ուղարկելու մասին կամ քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշում կազմելով, իսկ նախաքննության ժամկետը կարող է երկարացնել բացառապես դատախազը՝ քննիչի պատճառաբանված որոշման (նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին որոշման) հիման վրա, որը վերջինս պարտավոր է ներկայացնել դատախազին՝ քննության ժամկետը լրանալու օրվանից առնվազն 3 օր առաջ:

Դիմողը գտնում է, որ տվյալ դեպքում դատախազը նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդություն հարուցելու մասին քննիչի որոշման վրա ստորագրությամբ պարզապես երկարացնում է նախաքննության ժամկետը, կամ, չստորագրելով քննիչի որոշումը՝ չի երկարացնում նախաքննության ժամկետը՝ առանց ներկայացնելու իր դիրքորոշումը դրանց վերաբերյալ, ինչպես թիվ 16146914 և թիվ 16138514 քրեական գործերի պայմաններում:

Օրենսգրքի 197-րդ հոդվածով կարգավորված չէ, թե դատախազն ինչ դատավարական ակտով է երկարացնում նախաքննության ժամկետը, սակայն, նկատի ունենալով, որ նախաքննության ժամկետը երկարացնելը դատավարական գործողություն է, ուստի, դիմողի համոզմամբ, դատախազը նախաքննության ժամկետը կարող է երկարացնել առանձին պատճառաբանված որոշում կայացնելով:

Ըստ դիմողի՝ ցանկացած միջնորդություն իրավասու մարմնի կողմից քննարկվելու արդյունքում կարող է մերժվել, բայց օրենսգրքի 197-րդ հոդվածով նախատեսված չէ դատախազի կողմից նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունը մերժելու (նախաքննության ժամկետը չերկարացնելու) իրավական ռեժիմ, ինչպես նաև՝ այդ իրավիճակում քրեական գործի հետագա ընթացքը լուծելու ընթացակարգ:

Դատախազի կողմից նախաքննության ժամկետը չերկարացնելու դեպքում նախաքննությունը հայտնվում է փակուղային իրավիճակում, քանի որ նախաքննության ժամկետից դուրս քննիչն իրավունք չունի կատարել որևէ դատավարական գործողություն, այդ թվում՝ նախաքննությունն ավարտելուն ուղղված գործողություններ: Այս պարագայում քրեական գործի հետագա ընթացքը մնում է առկախված վիճակում: Ուստի դատախազի՝ նախաքննության ժամկետը չերկարացնելու իրավական գործիքի կիրառումը, դիմողի կարծիքով, չի տեղավորվում գործող քրեական արդարադատության տրամաբանության շրջանակներում:

Նման պայմաններում, ըստ դիմողի՝ օրենսգրքի վիճարկվող նորմերը հակասում են իրավական որոշակիության սկզբունքին, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել օրենք, եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ թիվ ԵՄԴ/0001/11/15 և թիվ ԵՄԴ/0003/11/15 դատական գործերով քննության ընթացքում, դիմողի կարծիքով, պարզվել է, որ առկա է վարույթում գտնվող գործերով կիրառման ենթակա օրենքի սահմանադրականության խնդիր, և նա գտնում է, որ օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ մասերը հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 3, 18, 19 և 103-րդ հոդվածներին:

4. Սույն գործով վիճարկվող դրույթների վերաբերյալ պատասխանողը, մասնավորապես, գտնում է, որ նախաքննության ժամկետի երկարաձգումը հանդիսանում է բացառություն ընդհանուր կանոնից, և այն պետք է իրականացվի բավարար իրավական և փաստական հիմնավորվածության պարագայում:

Ըստ պատասխանողի՝ նախաքննության ժամկետի երկարացման հարցի շուրջ վերջնական որոշում կայացնելու իրավասությունն օրենսդիրը վերապահել է դատախազին, որն օժտված է հայեցողական լիազորությամբ: Հայեցողական լիազորությունների առկայությունն իրավական պետությանը բնորոշ հատկանիշ է, բայց օրենսդրորեն պետք է նախատեսվեն հնարավոր չարաշահումները կանխելու կառուցակարգեր, այսինքն՝ օրենսդիրը պետք է սահմանի հայեցողության իրականացման սահմանները և դրանց իրականացման եղանակները, ինչն անձանց համար իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոց է: Հակառակ պարագայում, անսահմանափակ հայեցողական լիազորություններով օժտելը կհակասի իրավունքի գերակայության սկզբունքին:

Պատասխանողը համակարծիք է դիմողի այն պնդմանը, որ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ դատախազի կողմից նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունը մերժելու և քրեական գործի հետագա ընթացքը լուծելու ընթացակարգ, ինչի պատճառով նախաքննությունը հայտնվում է փակուղային իրավիճակում, իսկ քրեական գործի հետագա ընթացքը մնում է առկախված վիճակում: Ուստի դատախազի՝ նախաքննության ժամկետը չերկարացնելու իրավական գործիքի կիրառումը, պատասխանողի կարծիքով, չի տեղավորվում գործող քրեական արդարադատության տրամաբանության շրջանակներում:

Պատասխանողի կարծիքով՝ դատախազը, ստանալով քննիչի՝ նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդություն պարունակող պատճառաբանված որոշումը, կարող է կայացնել հետևյալ որոշումներից մեկը՝

- համաձայնելով քննիչի դիրքորոշմանը՝ կայացնել առանձին որոշում նախաքննության ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ միջնորդությունը բավարարելու մասին,

- համաձայնելով քննիչի դիրքորոշմանը՝ կայացնել որոշում նախաքննության ժամկետը երկարացնելու կամ նախաքննության ժամկետն այլ պատճառաբանությամբ երկարացնելու մասին,

- չհամաձայնելով քննիչի դիրքորոշմանը՝ կայացնել որոշում քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին կամ նախաքննության ժամկետը երկարացնել այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է նախաքննությունն ավարտելու և մեղադրական եզրակացություն կազմելու համար:

Պատասխանողը գտնում է, որ անկախ այն հանգամանքից, թե նախաքննության ժամկետը երկարացնելու հարցի վերաբերյալ դատախազի որոշումն ինչպես կարտահայտվի՝ առանձին դատավարական փաստաթղթի ձևով, թե քննիչի՝ միջնորդություն պարունակող որոշման մեջ մակագրություն կամ նշում կատարելով, այդպիսի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված:

Միաժամանակ պատասխանողը հայտնում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ դրված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի (Կ-084-14.09.2012, 29.11.2013-ՊԻ-010/0) 24-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ նախաքննությունը և դատաքննությունը պետք է ավարտվեն ողջամիտ ժամկետում, իսկ 194-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ բացառիկ դեպքերում, երբ դա պահանջում է արդարադատության շահը, նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ժամկետները վերադաս դատախազի կողմից կարող են երկարացվել առավելագույնը 2 ամսով:

5. Մույն գործի քննության շրջանակներում, հաշվի առնելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի

պահանջները, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել և գնահատել.

ա) վեճի առարկա դրույթների իրավակարգավորման առարկան էլ սահմանադրաիրավական բովանդակությունը,

բ) քրեական գործով նախաքննության ժամկետը երկարացնելու ինստիտուտի շրջանակներում հնարավոր օրենսդրական բացի կամ թերի իրավակարգավորման առկայությունը,

գ) քրեական գործերով նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին ընդունվող դատավարական ակտի բնույթի վերաբերյալ ձեռավորված իրավակիրառ պրակտիկան:

6. Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատախազությունը հսկողություն է իրականացնում հետաքննության և նախաքննության օրինականության նկատմամբ:

Վերոնշյալ սահմանադրաիրավական դրույթն իր արտացոլումն է գտել, ի թիվս այլնի, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի վիճարկվող մասերում, որոնց համաձայն՝ նախաքննության օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու համար դատախազը լուծում է նախաքննության ժամկետի երկարացման հարցը՝ քննիչի պատճառաբանված որոշման հիման վրա:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերլուծության արդյունքում՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը քրեական գործերով որպես նախաքննության իրականացման առավելագույն ժամկետ է սահմանել երկամսյա ժամկետը: Այդ ժամկետը հաշվվում է քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում կայացնելու օրվանից ելավարտվում է գործը դատարան ուղարկելու մասին կամ գործով վարույթի կարճման մասին որոշման կայացման օրը /հոդվ. 197, մաս 2/:

Միաժամանակ, օրենսգրքի վերաբերելի նորմերի համակարգային վերլուծությունը վկայում է, որ.

- օրենսգրքը նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդություն հարուցելու վերաբերյալ քննիչի որոշումը դատախազի կողմից հաստատելու հստակ ժամկետ չի նախատեսում,

- նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդություն հարուցելու վերաբերյալ քննիչի որոշումը մերժելու իրավական հետևանքներն օրենսգրքով հստակ կանոնակարգված չեն,

- օրենսգրքով նաև հստակ կանոնակարգված չէ սահմանված ժամկետի խախտմամբ նախաքննության ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ միջնորդության ներկայացման հանգամանքը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 2014 թվականի ապրիլի 8-ի ՄԴՈ-1143 որոշմամբ միմյանցից հստակ սահմանազատել է օրենսդրա-

կան կարգավորումների ոչ լիարժեք լինելու այն դեպքերը, որոնք կարող են քննվել սահմանադրական դատարանի կողմից, այն դեպքերից, որոնց լուծումը վերապահված է բացառապես օրենսդիր մարմնին:

Նշված որոշման 6-րդ կետում ՀՀ սահմանադրական դատարանն արտահայտել է հետևյալ սկզբունքային նշանակություն ունեցող իրավական դիրքորոշումները.

ա) «...Օրենսդրական բացն առկա է այն պարագայում, երբ իրավակարգավորման լիարժեքություն ապահովող տարրի բացակայության կամ այդ տարրի թերի կանոնակարգման հետևանքով խաթարվում է օրենսդրորեն կարգավորված իրավահարաբերությունների ամբողջական եւ բնականոն իրագործումը:»:

բ) «... բոլոր դեպքերում, երբ իրավունքի բացը պայմանավորված է իրավակարգավորման ոլորտում գտնվող կոնկրետ հանգամանքների առնչությամբ նորմատիվ պատվիրանի բացակայությամբ, ապա նման բացի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է:»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոնշյալ իրավակարգավորման բացերն օրենսգրքի այս կամ այն հոդվածում լրացնելու հարցը գտնվում է բացառապես օրենսդրի իրավասության շրջանակներում, և այս պարագայում առկա է մի իրավիճակ, երբ իրավակարգավորման ոլորտում գտնվող կոնկրետ հանգամանքների առնչությամբ բացակայում են մի շարք նորմատիվ պատվիրաններ, և այդ բացերի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ օրենսդրի կողմից նախաքննության ժամկետի երկարացման ինստիտուտի շրջանակներում վերոգրյալ հարցերի նորմատիվ կարգավորումը թույլ կտա խուսափել սահմանադրականության տեսանկյունից հնարավոր խնդրահարույց իրավիճակներից, կբարձրացնի նախաքննության մասնակիցների համար այդ ինստիտուտի իրավական որոշակիության և մատչելիության մակարդակը, կհստակեցնի քննիչ-դատախազ փոխհարաբերությունների իրավական սահմանները:

Կարևորելով քրեական գործերով նախաքննության իրականացման համար պատշաճ իրավակարգավորված ընթացակարգ նախատեսելու անհրաժեշտությունը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոնշյալ իրավակարգավորման բացերով պայմանավորված նախաքննության հնարավոր փակուղային վիճակում հայտնվելն իրավակիրառ պրակտիկայում կարող է հանգեցնել անձի մի շարք սահմանադրական իրավունքների, մասնավորապես՝ արդար դատաքննության իրավունքի խախտման:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս սահմանադրական դատարանը գնահատում է ինչպես այդ ակտը, այնպես էլ ձևավորված իրավակիրառական պրակտիկան:

Սահմանադրական դատարան ներկայացված՝ ՀՀ քննչական կոմիտեի նախագահի 2015 թվականի հունիսի 17-ով թվագրված եզրակացության վերլուծությունից հետևում է, որ բացակայում է նախաքննության ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ միասնական իրավակիրառ պրակտիկան, ավելին, ձևավորվել է նախաքննության ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ տարբեր մոտեցումներ, որոնք պայմանականորեն դասակարգվել են երեք խմբի.

- նախաքննության ժամկետը երկարացվում է քրեական վարույթ իրականացնող քննիչի՝ նախաքննության ժամկետը երկարացնելու միջնորդության մասին որոշման վերին աջ անկյունում տպագրված նշագրման ազատ հատվածում դատախազի ստորագրություն դնելով,

- հսկողություն իրականացնող դատախազը համապատասխան միջնորդություն պարունակող որոշման վրա՝ վերին մասում կամ որոշման եզրափակիչ մասից հետո ձեռագիր կերպով երկարացնում կամ չի երկարացնում նախաքննության ժամկետը, ընդ որում, որոշ դեպքերում համապատասխան գրառման բացակայության պատճառով պարզ չի լինում, թե ինչ ժամանակով է երկարացվել նախաքննության ժամկետը,

- հսկողություն իրականացնող դատախազը համապատասխան միջնորդություն պարունակող որոշման հիման վրա կայացնում է առանձին դատավարական ակտ:

Նման իրավիճակը կարող է հաղթահարվել օրենսդրական կարգավորումների հստակեցման, ինչպես նաև դատախազական հսկողության իրականացման պատճառաբանվածության վերաբերյալ նորմատիվ պահանջի ամրագրման պայմաններում: Սակայն առկա վիճակը պայմանավորված չէ վեճի առարկա դրույթների սահմանադրականությամբ: Վերջիններիս իրավական բովանդակության հիմնական բաղադրատարրերն են.

- դատախազի վերահսկողական լիազորության ամրագրումը՝ նախաքննության ժամկետը երկարացնելու կապակցությամբ,

- քննիչի կողմից դատախազին պատճառաբանված որոշում ներկայացնելու պարտավորության ամրագրումը,

- նման որոշում ներկայացնելու վերաբերյալ ժամկետի հստակ սահմանումը:

Նման բոլոր իրավակարգավորումները սահմանադրականության տեսանկյունից հետապնդում են իրավաչափ նպատակ եւ խնդրահարույց չեն:

Միաժամանակ, հստակ է նաեւ, որ դատախազն օժտված չէ նախա-

քննության ժամկետը երկարացնելու ինքնուրույն լիազորությամբ:

Տվյալ դեպքում դատախազը՝ հանդես գալով որպես հսկողություն իրականացնող սուբյեկտ, կարող է ստուգել քննիչի որոշման պատճառաբանվածությունը և հաշվի առնելով քրեական գործերով նախաքննության օրինականության, լրիվության, բազմակողմանիության և արդյունավետության սկզբունքները՝ հաստատել կամ չհաստատել քննիչի համապատասխան դատավարական ակտը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 71-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՈՐՈՇԵՑ**.

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ մասերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

28 հուլիսի 2015 թվականի
ՍԴՈ-1225

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՄԱՅԻՍԻ 11-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ
ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՍՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

28 հուլիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Երևանի քաղաքապետի առաջին տեղակալ Կ. Արեյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի Հան-

րապետության և Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի միջև 2015 թվականի մայիսի 11-ին ստորագրված՝ «Երևանի քաղաքային լուսավորության ծրագիր» վարկային համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի 2015 թվականի հուլիսի 7-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով վարկային համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՊԱՐԶԵՑ**.

1. «Երևանի քաղաքային լուսավորության ծրագիր» վարկային համաձայնագիրը (Վարկային համաձայնագիր) Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի միջև ստորագրվել է 2015 թվականի մայիսի 11-ին:

2. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկը (Բանկ) Վարկային համաձայնագրով սահմանված կարգով և պայմաններով Հայաստանի Հանրապետությանը (Վարկառու) տրամադրում է չորս միլիոն (4,000,000) ԱՄՆ դոլար գումարի չափով վարկ (Վարկ)՝ Վարկային համաձայնագրով նախատեսված ծրագրի (Ծրագիր) ֆինանսավորմանն աջակցելու համար:

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Վարկառուին 28 ընտրված փողոցներում քաղաքային լուսավորության համակարգի արդիականացմանը՝ նոր էներգաարդյունավետ տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ մասերից.

- կապիտալ ծախսեր՝ քաղաքային լուսավորության լուսադիոդային («LED») համակարգ (լամպեր, վերահսկման և մոնիտորինգի կենտրոն, այլոների և մալուխների փոխարինում).

- տեխնիկական համագործակցություն՝ Ծրագրի իրականացման աջակցության և ինժեներական ծառայությունների ծրագիր և կորպորատիվ զարգացման ծրագիր:

Ծրագրի մասերը ենթակա են այնպիսի փոփոխությունների, որոնց շուրջ Բանկը և Վարկառուն կարող են ժամանակ առ ժամանակ փոխհամաձայնության գալ:

Ծրագիրն իրականացվելու է «Երբաղլույս» ՓԲԸ-ի (Ծրագրի սուբյեկտ) կողմից, որը հանդիսանում է համայնքային կազմակերպություն, ստեղծ-

վել և գործում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն, որի 100 տոկոս բաժնետերը Երևանի քաղաքապետարանն է:

Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրության համաձայն՝ Ծրագրի իրականացման արդյունքում հնարավորություն կընձեռվի նվազեցնել արտաքին լուսավորության ցանցի շահագործման և պահպանման ծախսերը, ինչպես նաև սպառվող էլեկտրաէներգիայի քանակը, ապահովել առավել անվտանգ երթևեկություն և նվազեցնել բացասական ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա:

3. Վարկային համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետևյալ պարտավորությունները.

ա) Վարկային համաձայնագրով սահմանված կարգով և ժամկետներում մարել Վարկը 14 հավասար (կամ հնարավորինս հավասար) կիսամյակային վճարումներով՝ յուրաքանչյուր տարվա ապրիլի 16-ին և հոկտեմբերի 16-ին: Վարկի մարման վերջին ամսաթիվը պետք է լինի 2025 թվականի ապրիլի 16-ը.

բ) վարկային միջոցները հասանելի դարձնել Ծրագրի սուբյեկտի համար, Բանկի կողմից ընդունելի պայմաններով՝ համաձայն ենթավարկային համաձայնագրի, Բանկի համար բավարար ձևով ու բովանդակությամբ.

գ) ենթավարկային համաձայնագրի շրջանակներում իր իրավունքները կիրառել այնպես, որպեսզի պաշտպանի Վարկառուի և Բանկի շահերը, բավարարի Վարկային համաձայնագրի դրույթները և իրականացնի այն նպատակները, որոնց համար տրամադրված է Վարկը.

դ) չփոխանցել, չփոփոխել, չեղյալ չհայտարարել և չհրաժարվել ենթավարկային համաձայնագրի որևէ դրույթից՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Բանկն այլ կերպ համաձայնի:

4. Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2015 թվականի հունիսի 25-ին հավանություն է տվել սույն գործով քննության առարկա Վարկային համաձայնագրին:

5. Սահմանադրական դատարանն ինչպես իր որոշումներում, այնպես էլ դրանց կատարման վիճակի վերաբերյալ տարեկան հաղորդումներում բազմիցս անդրադարձել է վարկային (փոխառության) միջոցներով ֆինանսավորվող ծրագրային միջոցների նպատակային օգտագործման, դրանց նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության անհրաժեշտության հիմնախնդիրներին: Սույն գործով քննության առարկա Վարկային համաձայնագիրը ևս պահանջում է հասցեական վերահսկողություն վարկային միջոցների օգտագործման և Ծրագրի իրականացման ու կառավար-

ման առումով՝ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների պատշաճ կատարումն ապահովելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՈՐՈՇԵՑ**.

1. Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի միջև 2015 թվականի մայիսի 11-ին ստորագրված՝ «Երևանի քաղաքային լուսավորության ծրագիր» վարկային համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

28 հուլիսի 2015 թվականի
ՄԴՈ-1226

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՕՎՍԱՆԱ ԳԱԼՍՏՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 71-ՐԴ
ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՄԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

29 սեպտեմբերի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ա. Գյուլումյանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Ղազարյանի, Ե. Վարոսյանի, Ա. Զեյնալյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավախորհրդատվական բաժնի գլխավոր մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածներին,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Օվսանա Գալստյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՒԹՅՈՒՆ ♦ 1(79)2016

Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Օվսանա Գալստյանի՝ 17.04.2015թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **ՊԱՐԶԵՑ** .

1. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքն ընունվել է 01.06.2006 թվականին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 14.06.2006 թվականին և ուժի մեջ է մտել 01.07.2006 թվականից:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «1. Սույն հոդվածում նշված գործերով սահմանադրական դատարան դիմում են դատարանները, ինչպես նաև գլխավոր դատախազը, եթե գտնում են, որ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանադրական դատարանի ենթակայությանը վերապահված որևէ իրավական ակտի, որն ունի նորմատիվ բնույթ, դրույթը կամ դրույթները, որոնք ենթակա են կիրառման իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործով, հակասում են Սահմանադրությանը»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. Օվսանա Գալստյանը 09.07.2014թ. հայցադիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան ընդդեմ ՀՀ առողջապահության նախարարության և ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հանրապետական դատական բժշկության գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի՝ ՀՀ առողջապահության նախարարության անգործությունը ոչ իրավաչափ ճանաչելու, ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հանրապետական դատական բժշկության գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 19.12.2013թ. թիվ 15/2-134 և 13.01.2014թ. թիվ 15/2-02 որոշումներն անվավեր ճանաչելու և ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հանրապետական դատական բժշկության գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին դիմումներով հայցվող տեղեկատվությունը տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին:

ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 17.07.2014թ. որոշմամբ մերժել է հայցադիմումի ընդունումն այն պատճառաբանությամբ, որ. ա/ առկա չէ ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից դրսևորված անգործության փաստ, քանի որ վերջինս արձագանքել է դիմումին և տվել պատասխան, բ/ ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հանրապետական

դատական բժշկության գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 19.12.2013թ. թիվ 15/2-134 և 13.01.2014թ. թիվ 15/2-02 որոշումներն իրենցից ներկայացնում են գրություններ և չեն հանդիսանում այլևս իրավաբանական ուժ չունեցող միջամտող վարչական ակտեր, գ/ ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հանրապետական դատական բժշկության գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին դիմումներով հայցվող տեղեկատվությունը տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջը հանդիսանում է հետևանքների վերացման ածանցյալ պահանջ և, քանի որ վերը նշված երկու հիմնական պահանջների մասով նշված հարցի լուծումը կանխորոշում է նաև հետևանք հանդիսացող ածանցյալ պահանջի լուծումը, ուստի այդ պահանջի մասով ևս հայցադիմումի ընդունումը, որպես ածանցյալ պահանջ, ենթակա է մերժման:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանն իր՝ 12.09.2014թ. որոշմամբ մերժել է դիմողի վերաքննիչ բողոքը՝ վերահաստատելով ՀՀ վարչական դատարանի 17.07.2014թ. որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորոշումները:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 22.10.2014թ. որոշմամբ մերժել է դիմողի բերած վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը:

Գործի վերաքննության փուլում դիմողը միջնորդել է ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանին կասեցնել գործի վարույթը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածով սահմանված լիազորության իրացմամբ դիմել ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի սահմանադրականության հարցով:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանն իր՝ 12.09.2014 թվականի որոշմամբ անդրադարձել է միջնորդությանը և վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ և 7-րդ կետերը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածը, 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթը՝ նշել հետևյալը. «... Վերոհիշյալ իրավանորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ դատական պաշտպանության դիմելու իրավունքը, որպես ընդհանուր կանոն, վերապահված է կոնկրետ այն անձին, ում իրավունքները խախտվել են կամ առկա է նրա իրավունքների խախտման վտանգ, իսկ որպես բացառիկ կանոն գործում է ուրիշի խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքը: Նմանատիպ մոտեցում է ցուցաբերված նաև սահմանադրական արդարադատության բնագավառում, որտեղ նախատեսված է նաև իրավական նորմերի կոնկրետ վերահսկողության ինստիտուտը, որի շրջանակներում օրենսդիրը դատարանին իրավունք է վերապահել դիմելու ՀՀ սահմանադրական դատարան, այն դեպքերում, երբ դատարանի կարծիքով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտը հակասում է Հայաս-

տանի Հանրապետության Սահմանադրությանը: Ընդ որում նշված իրավանորմի կիրառումը դատարանի իրավունքն է և այդ իրավունքն իրականացնելը պետք է բխի արդարության պահանջների պահպանման սահմանադրական հիմնադրույթից:

Վերաքննիչ դատարանի կարծիքով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի դրույթը՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը, չի հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը, քանի որ դատական պաշտպանության իրավունքը համարվում է սահմանափակվող իրավունք և օրենսդիրը՝ վարչական դատարան դիմելու իրավունքի իրականացումը, յուրաքանչյուր դեպքում պայմանավորել է որոշակի իրավական նախադրյալների առկայությամբ, իսկ հայց հարուցելու իրավունքի նախադրյալների բացակայությունն ինքնին բացառում է տվյալ հայցադիմումի քննության ընդունումը:

Տվյալ դեպքում, երբ բացակայում է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 69-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված ճանաչման հայցի առարկան՝ բացակայում է նաև նշված հայցատեսակով հայց հարուցելու իրավունքի նախադրյալը, ինչն էլ հանգեցնում է Դատարանի՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով ղեկավարվելու պարտականությանը:

Այսպիսով, Վերաքննիչ դատարանի կարծիքով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի դրույթը չի հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը և, ըստ այդմ բացակայում է ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու անհրաժեշտությունը: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ վարչական գործի վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ միջնորդությունը ենթակա է մերժման...»:

3. Դիմողի փաստարկները հանգում են հետևյալին. դիմողը գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում ամրագրված դատական պաշտպանության իրավունքից բխում է ինչպես Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետով երաշխավորված՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու՝ անձի սուբյեկտիվ իրավունքը, այնպես էլ դատարանների՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու պարտականությունը՝ կիրառման ենթակա իրավական ակտի՝ ընդհանրապես, և օրենքի դրույթի՝ մասնավորապես, վերաբերյալ դատավարության կողմի արտահայտած՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ կասկածի դեպքում:

Ըստ դիմողի՝ իրավակիրառական պրակտիկայում դատարանները «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասին հաղորդել են այնպիսի իմաստ, ըստ որի՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասը դատարան-

ներին իրավունք է վերապահում գործի վարույթը կասեցնելու և Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին հարուցված միջնորդությունը քննարկելիս դրսևորել լայն հայեցողություն կամ լռելյայն մերժել միջնորդությունը, չպատճառաբանել միջնորդության մերժումը, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթը ոչ թե պարտականություն է, այլ բացարձակ հայեցողություն, որ միջնորդության մեջ նշված հիմքերի և դրանց առնչությամբ շարադրված փաստարկներին համաձայն չլինելու պարագայում միջնորդությունը կարելի է մերժել՝ արտահայտելով առաջադրված դրույթների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանելու վերաբերյալ դիրքորոշում:

Դիմողը նաև նշում է, որ անձի կողմից համապատասխան միջնորդություն ներկայացնելու դեպքում դատարանը պետք է քննության առնի միջնորդությունը՝ դրա ակնհայտ անհիմն լինել-չլինելու տեսակետից, և ընդունի պատճառաբանված որոշում. ընդհանուր իրավասության դատարաններն իրավունք չունեն իրականացնել սահմանադրական արդարադատություն՝ որոշել, որ դատավարության կողմի մոտ հակասահմանադրականության մասին կասկած հարուցած դրույթը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

4. Պատասխանողը գտնում է, որ, ըստ էության, վիճարկվող նորմից հետևում է, որ այստեղ գործ ունենք դատարանի հայեցողական լիազորության հետ, որը, սակայն, չի կարող կամայականորեն իրականացվել: Այն պետք է իրականացվի օրենքի շրջանակներում՝ հաշվի առնելով նման իրավակարգավորման նպատակները: Սահմանադրական դատարան դիմելու՝ դատարանի լիազորությունն ինքնանպատակ չէ, այլ պայմանավորված է անձանց իրավունքները հնարավոր հակասահմանադրական օրենքի հետևանքներից պաշտպանելու անհրաժեշտությամբ: Ուստի կիրառման ենթակա դրույթի հակասահմանադրականության վերաբերյալ հիմնավոր կասկածները, որոնք կարող են վտանգել անձանց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների իրականացումը, դատարանների համար պետք է հիմք հանդիսանան սահմանադրական դատարանում նշված դրույթի սահմանադրականության հարցը բարձրացնելու համար: Պատասխանողը նաև նշում է, որ «Սահմանադրական դատարան դիմելու յուրաքանչյուր միջնորդության չհիմնավորված բավարարումը կարող է հանգեցնել նաև դատական քննության ողջամիտ ժամկետի խախտման», ինչպես նաև՝ «... դատարանների կողմից միջնորդությունների մերժման հնարավորությունը, որը դատավարական օրենսգրքերի կարգավորման առարկա է, ըստ էության, արդյունավետ մեխանիզմ է սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքի հնարավոր չարաշա-

հումները կանխելու համար»: Ըստ պատասխանողի՝ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում սահմանադրական դատարան դիմելը դատարանների համար սահմանադրական պարտականություն է, որը պետք է իրականացվի ՀՀ Սահմանադրության և օրենքի շրջանակներում՝ հաշվի առնելով անձանց հիմնական իրավունքների պաշտպանության անհրաժեշտությունը, իսկ սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ դատավարության կողմերի միջնորդությունների մերժումը պետք է լինի հիմնավորված:

5. Ուսումնասիրելով գործի նյութերը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դիմողի կողմից վկայակոչված՝ իր դատական պաշտպանության իրավունքի ենթադրյալ խախտումը պայմանավորված չէ վիճարկվող նորմի սահմանադրականությամբ և նույնիսկ այդ նորմի կիրառմամբ կամ չկիրառմամբ, առկա չէ որևէ պատճառահետևանքային կապ վիճարկվող նորմի և դիմողի դատական պաշտպանության իրավունքի ենթադրյալ խախտման միջև: Դիմողի կողմից «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ որպես իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման հանգեցրած նորմի վիճարկումը հիմնավորված չէ: Դիմողն ընդհանուր իրավասության դատարանից պահանջում էր դիմել սահմանադրական դատարան հայցադիմումի մերժման հիմքերի սահմանադրականության հարցով: Այս առնչությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ այդ իրավիճակում դատարանը կարող էր կասեցնել հայցադիմումը վարույթ ընդունելու գործընթացն ու դիմել սահմանադրական դատարան այն դեպքում, երբ գտներ, որ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանադրական դատարանի ենթակայությանը վերապահված որևէ իրավական ակտի, որն ունի նորմատիվ բնույթ, դրույթը կամ դրույթները, որոնք ենթակա են կիրառման իր վարույթում գտնվող կոնկրետ գործով, հակասում են Սահմանադրությանը: Թեև դատարանի պարտականությունն է դիմել սահմանադրական դատարան, այնուհանդերձ, նման պարտականությունը ծագում է այն պահից, երբ դատարանը հիմնավոր կասկածներ ունի, որ կիրառման ենթակա նորմը հակասում է Սահմանադրությանը: Բոլոր այն դեպքերում, երբ առկա չեն այդ հիմնավոր կասկածները, ըստ օրենքի՝ դատարանը պարտավոր չէ դիմել սահմանադրական դատարան: Հետևաբար, դիմողի այն պնդումը, ըստ որի՝ իր միջնորդության առկայության պարագայում դատարանը պարտավոր է անվերապահորեն դիմել սահմանադրական դատարան, համահունչ չէ արդարադատության էությանը, քանի որ հայտնի է, որ դատարանը կաշկանդված չէ դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, և դատավորն էլ գործում է, ի թիվս այլնի, իր ներքին համոզմունքի հիման վրա: Այս հանրահայտ սկզբունք-

ները կոչված են երաշխավորելու դատավորի անկախությունն ու ինքնուրույնությունը: Հետևաբար, միայն այն փաստը, որ դատարանը հիմնվելով օրենքի վրա՝ չի դիմել սահմանադրական դատարան՝ չտեսնելով տվյալ գործով կիրառման ենթակա իրավանորմի և Սահմանադրության միջև հակասություն, դեռևս բավարար հիմք չէ, որ դիմողը պնդի իր սահմանադրական իրավունքների խախտման մասին:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով դիմողն անուղղակիորեն առաջ է քաշում դատական ակտի իրավաչափության գնահատման խնդիր, ինչը դուրս է սահմանադրական դատարանի իրավասությունից, և դիմողն այդ հարցով իրավասու չէ դիմելու սահմանադրական դատարան:

Ուստի, հիմնվելով վերոշարադրյալի վրա՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործի վարույթը ենթակա է կարճման «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 6-րդ կետերի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասի հիմքերով:

6. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ նաև դիմողի այն փաստարկներին, որ ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներում ամրագրված դատական պաշտպանության իրավունքից բխում է դատարանների՝ սահմանադրական դատարան դիմելու պարտականությունը, որ իրավակիրառական պրակտիկայում դատարանները «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասին հաղորդել են այնպիսի իմաստ, ըստ որի՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասը դատարաններին վերապահում է սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունք, այլ ոչ թե սահմանում է պարտականություն, որ դիտարկվող նորմը դատարաններին վերապահում է սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ միջնորդությունն առանց պատճառաբանման մերժելու իրավունք:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված դրույթում «եթե գտնում են» բառակապակցությունից բխում է, որ սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ միջնորդության առկայության պայմաններում դատարանները միջնորդության վերաբերյալ պատճառաբանված որոշում կայացնելու պարտականության նկատառումներով բոլոր դեպքերում պարտավոր են դիրքորոշում /կարծիք/ արտահայտել միջնորդության մեջ նշված իրավանորմի սահմանադրականության առնչությամբ իրենց հիմնավոր կասկածի կամ դրա բացակայության վերաբերյալ, ինչը չի նշանակում այդ նորմերի սահմանադրա-

կանությունը որոշելու իրավասություն: Վերջինս վերապահված է բացառապես սահմանադրական դատարանին: Դատարանի՝ գործի վարույթը կասեցնելու և սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ ներկայացված միջնորդության առնչությամբ արտահայտած կարծիքը չի նույնանում սահմանադրական արդարադատության իրականացման հետ և չի դառնում վերջինիս այլընտրանք, քանզի նման կարծիքն ուղղված է բացառապես միջնորդության մերժմանը կամ բավարարմանը: Հետևանքների տեսանկյունից այն երբեք չի նույնանում սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունված որոշման հետ և չի հանգեցնում վերաբերելի իրավական նորմի իրավաբանական ուժի փոփոխության:

7. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված դրույթով դատարաններին վերապահված՝ սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությունը, անշուշտ, ենթադրում է դատարանի պարտականության առկայություն: Դեռևս 18.09.2013 թվականին ընդունված ՄԴՈ-1114 որոշման մեջ անդրադառնալով ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 7-րդ կետով ՀՀ դատարաններին վերապահված հնարավորության խելամիտ իրացման խնդրին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «դա կարող է երաշխավորվել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության ճիշտ մեկնաբանման ու կիրառման պարագայում: Վերջինում «գտնում են» արտահայտությունը պետք է ընկալել որպես հայեցողական դիրքորոշում, հիմնավոր կասկածով պայմանավորված՝ դատավորի իրավական վերլուծության արդյունք»:

Սահմանադրական դատարանը նաև հստակ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ «իրավունքի գերակայության սկզբունքով առաջնորդվելիս սահմանադրական դատարան դիմելու հնարավորությունը դատարանների համար պետք է ընկալել ոչ միայն իրավունք, այլև պարտականություն»: Օրենսդրական հետագա զարգացումները պետք է ընթանան այս ուղղությամբ:

Նման պարտականությունը, սակայն, դատարանների համար ծագում է այն պահից, երբ դատարանները հիմնավոր /ողջամիտ/ կասկած կունենան, որ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանադրական դատարանի ենթակայությանը վերապահված որևէ իրավական ակտի, որն ունի նորմատիվ բնույթ, դրույթը կամ դրույթները, որոնք ենթակա են կիրառման իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործով, հակասում են ՀՀ Սահմանադրությանը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 6-րդ կետերի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը Ո Ր Ո Շ Ե Ց.

1. «Օվսանա Գալստյանի դիմումի հիման վրա՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հաստատանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

29 սեպտեմբերի 2015 թվականի
ՍԴՈ-1227

ՀՅՈՒՐԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Նոյեմբերի 19-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Թավիդյան հիմնադրամի եւ Ֆլետչերի դիվանագիտության դպրոցի պատվիրակությանը:

Ամերիկյան կողմիցի պատվիրակության կազմում էին Թավիդյան հիմնադրամի նախագահ պարոն Աստ Թավիդյանը, Թավիդյան հիմնադրամի փոխնախագահ տիկին Ջոյս Բարսամը, Ֆլետչերի իրավունքի եւ դիվանագիտության դպրոցի ղեկան պարոն Ջեյմս Ստավրիդիսը եւ Ֆլետչերի իրավունքի եւ դիվանագիտության դպրոցի պրոֆեսոր Ռիչարդ Շուլցը:

Պարոն Հարությունյանը հյուրերին հանգամանորեն ներկայցրեց ՀՀ ՄԴ գործառույթները եւ դերակատա-

րումը ՀՀ իրավական համակարգում:

Երկուստեք կարելուովեց ՀՀ ՄԴ-ի եւ Ֆլետչերի իրավունքի եւ դիվանագիտության դպրոցի միջեւ հետագա համագործակցության եւ գիտական փոխգործակցության անհրաժեշտությունը:

Կողմերը նաեւ մտքեր փոխանակեցին հետագա գիտական եւ իրավական համագործակցության շուրջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Հայ իրավաբանների համահայկական խորհրդաժողովի խորհրդի նախաձեռնությամբ նոյեմբերի 20-ին իր աշխատանքները սկսեց «Հայոց ցեղասպանության ուղղակի (անմիջական) հետեւանքները հաղթահարելու վերաբերյալ» աշխատանքային հանդիպումը:

Խորհրդաժողովի աշխատանքներին մասնակցում էին այս ոլորտի հայ եւ օտարազգի մասնագետներ: Երկօրյա աշխատանքների արդյունքում ցեղասպանության իրավական հիմնահարցերի քննարկումը հստակեցումներ կմտցնի այս հիմնախնդրի հայեցակարգային մոտեցումներում, կմշակվի այս ուղղությամբ հիմնական քայլերի ժամանակացույցը: «Հայոց ցեղասպանության իրավական հետազոտությունների կենտրոն»

ՀՅՈՒՐԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Դեկտեմբերի 3-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում սահմանադրական բարեփոխումների հանրաքվեի առիթով Երեւանում գտնվող ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ փորձագիտական խմբի ղեկավար Դագլաս Ուեյքին, փորձագիտական խմբի իրավաբան Վասիլ Վաշյանկային և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ընտրությունների գծով խորհրդատու Ալեքսեյ Գրոմովին:

Հյուրերի խնդրանքով ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահը

նրանց ծանոթացրեց Հայաստանում հանրաքվեի կազմակերպման և իրականացման սահմանադրաիրավական կարգավորումներին, պատասխանեց դրանց առնչվող հարցերին:

Փորձագիտական առաքելության անդամները պատրաստակամություն հայտնեցին զարգացնել հետագա համագործակցությունը:

21 դեկտեմբերի 2015թ.

ՀՀ ՄԴ ՄԱՍՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տարբեր լրատվամիջոցներով, այսպես կոչված, «հեղինակավոր իրավաբանների» խորհրդով տեղեկատվություն է տարածվել, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը Սահմանադրության 100-րդ հոդվածով նախատեսված լիազորությունների շրջանակներում ցանկացած գործ կարող է քննության առնել՝ անկախ այն բանից, թե դիմողը, Սահմանադրության 101-րդ հոդվածով նախատեսված սուբյեկտ է թե ոչ:

Նման «մեկնաբանությունը» պարզապես ապատեղեկատվություն է:

Հանրությանը տեղեկացնում ենք, որ.

նախ՝ ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածով սահմանված են ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունները, որոնք, համաձայն նույն հոդվածի, իրականացվում են օրենքով սահմանված կարգով:

Մասնավորապես, Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված է, որ սահմանադրական դատարանը /օրենքով սահմանված կարգով/ լուծում է հանրաքվեների արդյունքների հետ կապված վեճերը:

Երկրորդ՝ ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի առաջին մասով

սահմանված է սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտների շրջանակը, ովքեր սահմանադրական դատարան կարող են դիմել Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի առաջին մասով, մասնավորապես, սահմանված է, որ Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան կարող են դիմել պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում /3-րդ կետ/:

Երրորդ՝ ՀՀ Սահմանադրության 94-րդ հոդվածը սահմանում է, որ սահմանադրական դատարանի գործունեության կարգը սահմանվում է Սահմանադրությամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով:

Չորրորդ՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածով /Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը/ սահմանված է, որ. «Սահմանադրությամբ եւ սույն օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան կարող են դիմել Սահմանադրության 101-րդ հոդվածով նախատեսված մարմինները եւ անձինք...»:

Հինգերորդ՝ ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի երկրորդ մասը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածը սահմանում են, որ. «Սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում»:

Վեցերորդ՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 110.1-րդ հոդվածը /Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում սահմանադրական դատարան դիմելու կարգը/ սահմանում է.

«1. Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 3-րդ կետին համապատասխան՝ պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդը Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում կարող են դիմել սահմանադրական դատարան:

2. Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված հարցերով սահմանադրական դատարան դիմելու պատգամավորների նախաձեռնությունն իրականացվում է աշխատակազմից ստացված ձևաթուղթն ստորագրելու և Ազգային ժողովի նախագահին ներկայացնելու միջոցով: Եթե պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի ստորագրություններով ձևաթուղթը հանձնվում է Ազգային ժողովի նախագահին, ապա նա 24 ժամվա ընթացքում պատգամավորների դիմումը նշված ձևաթղթի հետ ուղարկում է սահմանադրական դատարան, որից հետո ձևաթուղթը փոփոխման ենթակա չէ»:

21 դեկտեմբերի 2015թ.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ սահմանադրական դատարանի աշխատակազմը տեղեկացնում է, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով, «Հանրաքվեի մասին» ՀՀ օրենքով եւ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեի արդյունքների հետ կապված վեճով ՀՀ Սահմանադրությամբ եւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված համապատասխան իրավասու սուբյեկտների կողմից դիմում չի ստացել:

23 դեկտեմբերի 2015թ.

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ ՎԵՐԸՆՏՐՎԵՑ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԲՅՈՒՐՈՅԻ ԱՆԴԱՄ

Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը /Վենետիկի հանձնաժողով/, որի հիմնական անդամներ են 60 երկրներ ներկայացնող ճանաչված իրավագետներ, 2015 թվականի դեկտեմբերի 19-ի լիազումար նիստում Հայաստանի Հանրապետության

ստորյան սահմանադրական դատարանի նախագահ, պրոֆեսոր Գ. Հարությունյանին միաձայնությամբ վերընտրեց հանձնաժողովի բյուրոյի անդամ: Բյուրոյի ընտրությունները տեղի են ունենում երկու տարվա պարբերականությամբ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԵՎՐԱԽՈՐՀՐԴՈՒՄ

2016թ. հունվարի 24-ին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախագահի հրավերով ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ, Եվրոպայի խորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի բյուրոյի անդամ պրն Գագիկ Հարությունյանի գլխավորած պատվիրակությունը Ստրասբուրգում մասնակցեց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 2016թ. դատական տարվա հանդիսավոր բացման արարողությանը եւ ունեցավ մի շարք պաշտոնական հանդիպումներ...:

ՄԴ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 011-588-171
E-mail: armlaw@concourt.am.
[http://www.concourt.am.](http://www.concourt.am)

Ստորագրված է տպագրության՝ 04.02.2016թ.
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70X100 1/16
Տպաքանակը՝ 400

ՀՀ ՍԴ տեղեկագիրը ՀՀ
բարձրագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է ՀՀ ԲՈՀ-ի
ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների
և դրույթների հրապարակման համար ընդունելի
հրատարակությունների ցուցակում

Вестник Конституционного Суда Республики Армения N 1(79) 2016
Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Armenia N 1(79) 2016
Bulletin de la Cour constitutionnelle de la République d'Arménie N 1(79) 2016